

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Georganiseerde criminaliteit in Nederland: daders, verwevenheid en opsporing

Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor
Georganiseerde Criminaliteit

Datum 19 oktober 2019
Status Eindrapport

E.W. Kruisbergen
R.A. Roks
E.R. Kleemans

Met medewerking van
R.J. Kouwenberg
D. Knol
S.S. Nabi
T. Fiorito
E.R. Leukfeldt
T. van Ruitenburg

Voorwoord

Dit rapport over daders, opsporing van georganiseerde criminaliteit en verwevenheid met de bovenwereld is een boeiend en informatief document, zowel voor betrokken professionals als voor diegenen die er wat verder vanaf staan. Georganiseerde criminaliteit wordt steeds zichtbaarder in de samenleving. Het uit zich in vergismoordens, bedreigingen, corruptie, grote hoeveelheden crimineel geld die worden witgewassen en crimineel handelen dat wordt voortgezet in detentie. Ook de tragische moorden op de broer en een advocaat van een kroongetuige in de afgelopen tijd, maken duidelijk dat de effecten van georganiseerde criminaliteit zich steeds nadrukkelijker manifesteren. Het zet de aandacht voor en de aanpak van georganiseerde criminaliteit op scherp. Er is niet langer sprake van een vorm van criminaliteit die voor de meeste burgers onzichtbaar blijft.

De inzichten uit het rapport onderstrepen het belang van de huidige aanpak en een intensivering ervan. Ze laten daarnaast zien dat een lange adem nodig is en dat interventies niet altijd en direct het gewenste effect hebben (getuige bijvoorbeeld de aanzienlijke groep van persisterende daders en de geconstateerde gelaten reactie van subjecten op politieaandacht). Het onderzoek geeft ook handvatten voor de toekomst, zowel op beleidsniveau als voor de opsporing en bestrijding. Er moet nog breder gekeken worden bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit, afhankelijk van via welke route het grootste effect wordt bereikt. Dit kan bijvoorbeeld door in gesprek te gaan over de mogelijkheden van misbruik van bepaalde (legale) structuren, knooppunten en branches. Door te kijken naar weerbaarheid, aanwas en de rol van de sociale omgeving. Er ligt een gezamenlijke taak om met zowel publieke als private partijen, ervoor te zorgen dat Nederland geen goed vestigingsklimaat biedt voor georganiseerde criminaliteit. Dit rapport (onderstreept door recente ontwikkelingen) en andere rapporten die inzicht in de omvang van de problematiek verschaffen, dragen bij aan de urgentie van de aanpak van de georganiseerde criminaliteit en de noodzaak tot versterking daarvan.

Mr. F.K.G. Westerbeke
Hoofdofficier Landelijk Parket, Openbaar Ministerie

Dankwoord

Een project als de Monitor Georganiseerde Criminaliteit kan alleen bestaan dankzij de inzet van veel verschillende mensen. Aan de basis van iedere publicatie die verschijnt op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit ligt de analyse van, doorgaans grootschalige, opsporingsonderzoeken. Voor deze vijfde ronde van de monitor zijn dertig opsporingsonderzoeken bestudeerd. Binnen het onderzoeksteam van de monitor is dit gedaan door onder andere Ruud Kouwenberg, Shir Shah Nabi, Timo Fiorito, Rutger Leukfeldt en Teun van Ruitenburg. Ook Dagmar Knol heeft, via analyses van justitiële gegevens, een belangrijke bijdrage geleverd aan dit rapport. Zonder hun grondige werk had deze publicatie niet kunnen verschijnen. Hetzelfde geldt voor de Nederlandse onderzoekers en anderen die betrokken waren bij het EU-Project Cyber-OC. Vijf van de dertig zaken die in de vijfde ronde van de monitor zijn opgenomen, zijn eerder gebruikt in het zojuist genoemde onderzoek naar cybercrime (Odinot et al., 2017). De betrokken onderzoekers zijn onder andere Geralda Odinot, Maite Verhoeven, Ronald Pool, Christianne de Poot, Renushka Madarie en Mark Engelhart.

Verder hebben de voorzitter en de leden van de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) een belangrijke rol gespeeld bij dit rapport. Wij danken hen voor de prettige samenwerking en de vele bruikbare opmerkingen. Ten slotte bedanken wij alle medewerkers van het Openbaar Ministerie en de politie die via interviews en inzage in opsporingsdossiers een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan dit rapport.

Edwin Kruisbergen, Robby Roks en Edward Kleemans

Inhoud

Voorwoord 3

Dankwoord 5

Samenvatting 9

1 Inleiding 23

- 1.1 De Monitor Georganiseerde Criminaliteit 23
- 1.2 Onderzoeksopzet 23
 - 1.2.1 Probleemstelling en afbakening van het onderzoek 24
 - 1.2.2 Onderzoeksmethode en gebruikte bronnen 25
 - 1.2.3 Reikwijdte van het onderzoek 27
- 1.3 Beknopte beschrijving van het onderzoeksmateriaal 28
 - 1.3.1 Gebruik van het onderzoeksmateriaal in deze rapportage 29
- 1.4 Opbouw van dit rapport 29

2 Criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit 31

- 2.1 Onderzoek naar criminele carrières: een korte terugblik 31
- 2.2 Delict- en strafgeschiedenis van daders: een kwantitatieve schets 33
 - 2.2.1 Uitleg bij gebruikte data 33
 - 2.2.2 Kwantitatieve schets 34
- 2.3 Daders die niet stoppen 40
 - 2.3.1 Persisterend daderschap: diversiteit, continuïteit en groei in criminele activiteiten 42
 - 2.3.2 Persisterend daderschap: achtergronden 46
- 2.4 Recapitulatie 48

3 De afscherming van daders en hun criminele activiteiten 51

- 3.1 Afscherming: anonimiteit en legale activiteiten als dekmantel 52
 - 3.1.1 De anonieme omgeving 52
 - 3.1.2 De legale omgeving 53
- 3.2 De familiale omgeving als afdeklaag 55
- 3.3 Muren van stilzwijgen: onwetendheid, profijt en angst 56
 - 3.3.1 De onwetende omgeving 57
 - 3.3.2 De profiterende omgeving 59
 - 3.3.3 De bange omgeving 60
- 3.4 Recapitulatie 62

4 Opsporing van georganiseerde criminaliteit 65

- 4.1 Hoe komen daders in beeld? 65
- 4.2 Wanneer komen daders in beeld? 66
 - 4.2.1 Hoe lang duurt het voordat daders in beeld komen? 66
 - 4.2.2 Daders die (tijdelijk) buiten beeld blijven 67
- 4.3 De interactie tussen daders en opsporing 69
 - 4.3.1 Afscherming en verhulling 69
 - 4.3.2 Contra-strategieën 69
 - 4.3.3 Reactie op politie-aandacht 71
- 4.4 Ingezette opsporingsmethoden 73
 - 4.4.1 De verklarende (mede)dader 73
 - 4.4.2 De telefoon(tap): een vaste waarde voor dader en politie? 75
 - 4.4.3 Inbreken in de afgeschermdde omgeving van daders 77

- 4.4.4 Goede internationale samenwerking 79
- 4.5 Recapitulatie 80

5 Slotbeschouwing 83

- 5.1 Synthese van de belangrijkste bevindingen 83
- 5.2 Mogelijke implicaties voor beleid 86
 - 5.2.1 Ingrijpen in criminele carrières 87
 - 5.2.2 Ondermijning: van dreiging naar weerbaarheid en veerkracht 89
 - 5.2.3 Kennis van georganiseerde criminaliteit en haar aanpak 92

Summary 95

Geraadpleegde bronnen 97

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie 103

Bijlage 2 Aandachtspuntenlijst 105

Bijlage 3 Beknopte casusbeschrijvingen 117

Samenvatting

Doel en opzet van dit onderzoek

Doel

Een goed onderbouwde aanpak van de georganiseerde criminaliteit is alleen mogelijk wanneer er een gedegen inzicht bestaat in de aard van de georganiseerde criminaliteit zoals die zich in Nederland manifesteert. De Monitor Georganiseerde Criminaliteit biedt dat inzicht door zo veel mogelijk de kennis te benutten die wordt opgedaan tijdens omvangrijke opsporingsonderzoeken. Tijdens dergelijke onderzoeken worden vaak vergaande instrumenten ingezet, zoals telefoon- en internettaps, het afluisteren van face-to-face gesprekken, observatie, undercovertrajecten, huiszoekingen, inbeslagnames en verhoor van verdachten en getuigen. Omdat alleen de politie deze instrumenten kan inzetten en ze vaak een diepgaand beeld schetsen van de personen tegen wie ze worden gebruikt, leveren ze unieke kennis op over wat georganiseerde criminaliteit in de praktijk behelst. Wanneer deze kennis opgesloten blijft in afzonderlijke opsporingsonderzoeken, kan de bestrijding van georganiseerde criminaliteit in bredere zin er niet van profiteren. Het ontsluiten van die kennis vormt de bestaansreden van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (zie ook Minister van veiligheid en Justitie, 2013).

Dit rapport is het resultaat van de meest recente, vijfde ronde van de monitor (eerdere rapportages: Kleemans et al., 1998, 2002; Van de Bunt & Kleemans, 2007; Kruisbergen et al., 2012). Om dieper op bepaalde thema's in te kunnen gaan, is ervoor gekozen om de vijfde ronde uit te laten monden in drie afzonderlijke deelrapporten. In oktober 2017 is het eerste deelrapport verschenen (Van Wingerde & Van de Bunt, 2017). Dat rapport richtte zich op de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit, met name de geëiste en opgelegde straffen. Het tweede deelrapport verscheen in 2018 en behandelde het gebruik van ICT (informatie- en communicatietechnologie) door dadergroepen in de georganiseerde criminaliteit (Kruisbergen e.a., 2018). In het derde deelrapport staan daders centraal. Het behandelt de volgende onderwerpen: de criminele carrière van daders in de georganiseerde criminaliteit; hoe de verwevenheid van daders met hun omgeving hen in staat stelt hun criminele activiteiten af te schermen; en de opsporing van de daders. Georganiseerde criminaliteit kan haar schadelijke werking alleen maar hebben wanneer daders de aanpak in zekere zin weten te trotseren. Dat "trotseren" kan bestaan uit het langdurig buiten beeld blijven van de opsporing, maar het betreft ook daders die ondanks intensieve aandacht van justitie en politie doorgaan met criminele activiteiten. Het 'trotseren' wordt bovendien mogelijk gemaakt doordat de omgeving van daders hen faciliteert of op zijn minst niet te veel hindert. Dit is kort gezegd de blik waarmee we in dit deelrapport naar de onderzochte zaken hebben gekeken.

Onderzoekopzet

De empirische kern van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit bestaat uit de analyse van afgeronde opsporingsonderzoeken. Opsporingsonderzoeken, vooral als ze langer hebben gelopen en/of gepaard zijn gegaan met de inzet van ingrijpende opsporingsinstrumenten, zijn een rijke bron van informatie. Net als bij de vierde ronde zijn deze vijfde ronde dertig opsporingsonderzoeken op het terrein van georganiseerde criminaliteit geanalyseerd. Dit betekent dat voor deze opsporingsonderzoeken, aan de hand van een aandachtspuntenlijst (zie bijlage 2), het volledige opsporingsdossier is doorgenomen, doorgaans nadat een interview had

plaatsgevonden met de zaakofficier en/of de teamleider. Inmiddels zijn in vijf rondes van de monitor 180 zaken via deze vaste systematiek geanalyseerd. De empirische analyses in dit deelrapport zijn grotendeels gebaseerd op de genoemde dertig zaken uit de vijfde ronde. Voor het in kaart brengen van de criminele carrière van daders (hoofdstuk 2), hebben we echter ook eerdere rondes meegenomen. Verder grijpen we bij verschillende deelonderwerpen terug op bevindingen zoals die in eerdere rapporten zijn beschreven.

De rijkdom van het empirisch materiaal en de diepte van de kwalitatieve analyses maken het onderzoek bij voorkeur geschikt voor het beantwoorden van kwalitatieve vragen over de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland (Kleemans e.a., 1998, p. 28-29; Kruisbergen e.a., 2012, p. 57-58). Op specifieke deelterreinen zijn, vanwege het grote aantal zaken dat inmiddels is bestudeerd, kwantitatieve analyses soms wel mogelijk. Voorbeelden daarvan zijn: analyses van criminele carrières (Kleemans & De Poot, 2007; Van Koppen, 2013; deze rapportage); analyse van investeringen van daders in de legale economie (Kruisbergen e.a., 2015); analyse van de rechtsgang en de incasso bij ontnemingsmaatregelen (Kruisbergen e.a., 2016); en de analyse van de rechtsgang in strafzaken tegen daders in de georganiseerde criminaliteit (Van Wingerde & Van de Bunt, 2017). Daarbij geldt wel steeds een belangrijk voorbehoud, namelijk dat kwantificerende uitspraken in beginsel alleen gelden binnen de context van de door ons geanalyseerde zaken.

Ten slotte wijze we er hier op dat het bereik van ons onderzoek zich beperkt tot die gevallen van georganiseerde criminaliteit die door Nederlandse autoriteiten zijn opgespoord en vervolgd. Dit is het gevolg van het feit dat Nederlandse opsporingsonderzoeken onze belangrijkste informatiebron zijn.

Conclusies

Criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit

In dit rapport zijn we ingegaan op de criminele levensloop van daders in de georganiseerde criminaliteit. Er werd enerzijds een kwantitatieve schets gegeven van de criminele carrières van daders. Van de 349 daders uit de laatste drie monitorrondes waarvan de justitiële geschiedenis betrouwbaar kon worden vastgesteld, is grofweg vier op de vijf voorafgaand aan de uitgangszaak al eens met justitie in aanraking gekomen, wat niet veel afwijkt van analyses die in 2007 zijn gemaakt. Meer dan twee vijfde heeft bovendien zes of meer voorafgaande delicten op zijn naam en meer dan drie vijfde is elf jaar of langer crimineel actief. Uit de strafgeschiedenis van de daders blijkt dat iets meer dan een derde ooit onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft ondergaan voorafgaand aan de uitgangszaak. Vergelijken we deze daders in de georganiseerde criminaliteit met een algemene populatie van personen met een strafrechtelijk verleden, dan blijkt dat ze gemiddeld ouder zijn, meer delicten op hun naam hebben en vaker ooit gevangenisstraf hebben ondergaan. Dit komt in grote lijnen overeen met eerder, zowel Nederlands als buitenlands onderzoek. Binnen de groep van daders in de georganiseerde criminaliteit onderscheiden daders met een leidinggevende rol zich bovendien van daders met een andere rol; ze hebben een actiever en ook zwaarder strafrechtelijk verleden (waarvoor ze overigens, omdat ze gemiddeld ouder zijn, ook meer de tijd hebben gehad).

Anderzijds is aan de hand van de meer kwalitatieve informatie uit de bestudeerde zaken een analyse gemaakt van persisterend daderschap, dat wil zeggen daders die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen doorgaan met criminele activiteiten. Dit is met name gedaan door in te zoomen op 30 verdachten die in twee of meer rondes van de monitor voorkomen. We gingen na of hun betrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit over de criminele activiteiten

diversiteit of juist continuïteit laat zien. Bij het merendeel van deze persisterende daders is sprake van continuïteit van het criminaliteitsveld waarop ze actief zijn (waarbij verschillende vormen van drugscriminaliteit als één criminaliteitsveld zijn beschouwd). Tot op zekere hoogte zien we die continuïteit ook in de taken die een dader uitvoert. Verschillende verdachten voeren in twee zaken, waartussen soms vele jaren zitten, een zelfde type taken uit binnen het criminele bedrijfsproces, zoals het coördineren van criminele activiteiten of het fungeren als tussenpersoon. Tot slot gingen we in op enkele mogelijke achtergronden van persisterend daderschap. Een onderscheid werd gemaakt tussen een economische component (gebrek aan andere economische mogelijkheden, gewoontevorming of hebzucht), een sociaal-culturele component (waarbij we ingingen op de rol die woonwagencampen kunnen spelen in de context waarbinnen georganiseerde criminaliteit zich afspeelt) en een familiale component (familiale overdracht).

De afscherming van daders en hun criminele activiteiten

Verder stond in dit rapport de afscherming van daders en hun criminele activiteiten centraal. We stelden vast dat het zicht op de criminele activiteiten van daders in niet onbelangrijke mate wordt belemmerd door het internationale karakter van veel van die activiteiten. Daarna gingen we vooral in op de rol van de sociale omgeving. In ons casusmateriaal valt de afscherming van criminele activiteiten door de sociale omgeving op twee overkoepelende manieren te herkennen. Allereerst bespraken we voorbeelden waaruit blijkt dat daders hun (criminele) activiteiten afschermen door gebruik te maken van de mogelijkheden die de omgeving daartoe biedt, bijvoorbeeld door gebruik te maken van technologische ontwikkelingen, zoals digitale functionaliteiten die hen in staat stellen (verondersteld) anoniem te opereren. Naast het creëren van een anonieme omgeving, lieten we zien op welke manieren de legale omgeving voor afscherming kan zorgen. Door gebruik te maken van de eigenschappen van legale structuren, springen criminele activiteiten minder snel in het oog. We besteedden hierbij in het bijzonder aandacht aan de manier waarop beroepsmatige inbedding kan bijdragen aan afscherming. In een aantal van de door ons bestudeerde casussen zien we dat criminele activiteiten in het verlengde liggen van reguliere, legale activiteiten. Deze verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit levert een bijdrage aan het langere tijd uit het zicht blijven van daders en hun criminele activiteiten.

In de voorbeelden van zowel de anonieme als de legale omgeving hoeft de sociale omgeving niet op de hoogte te zijn van de criminele activiteiten. Het tweede overkoepelende patroon van de afscherming van daders, belicht gevallen waarin diverse betrokkenen, in verschillende gradaties, vaak wel op de hoogte zijn van strafbare feiten. Daarmee spelen die betrokkenen een rol bij de criminele activiteiten, soms actief, soms juist door niets te doen of te zeggen. Een goed voorbeeld hiervan betreft de familiale omgeving. Om het hoofd te bieden aan problemen rondom vertrouwen, volgen criminele samenwerkingsverbanden veelal de wetten van sociale en geografische afstand. Deze familiale omgeving kan fungeren als een afdeklaag richting opsporingsdiensten waardoor criminele activiteiten langere tijd kunnen voortduren.

Naast de familiale omgeving, kunnen ook onwetendheid, profijt en angst functioneren als muren van stilzwijgen. Onwetendheid kan zich daarbij op twee manieren voordoen. Er zijn betrokkenen die er geen weet van hebben dat ze meewerken aan criminele activiteiten, bijvoorbeeld omdat ze te goeder trouw een op zichzelf legale dienst verlenen. In veel van de door ons bestudeerde zaken lijkt er echter sprake van geregisseerde onwetendheid, waarbij de sociale omgeving richting opsporingsdiensten zich de nodige moeite getroost om de indruk te wekken van niets te weten. In samenhang hiermee zien we in verschillende zaken dat de sociale omgeving op een of andere manier profiteert van de criminele activiteiten. Dit doet zich voor bij familie en vrienden die mede de financiële vruchten plukken

van de criminele activiteiten. Het doet zich ook voor bij actoren uit de omgeving die, als professionele facilitator of door geen vragen te stellen, een schakel vormen binnen het criminele bedrijfsproces, bijvoorbeeld door tegen contante betaling cruciale goederen of diensten te leveren. Verder hebben ook de klanten van daders, de afnemers van criminele goederen en diensten, baat bij het voortduren van criminele activiteiten. Ten slotte speelt angst een belangrijke rol in de afscherming van daders en hun criminele activiteiten; de bange omgeving. Geweld, of de dreiging met geweld, vormt een krachtig middel om de omgeving in stilzwijgen te hullen. Een bange omgeving is immers in veel gevallen een zwijgende omgeving.

Opsporing van georganiseerde criminaliteit

Muren van stilzwijgen zijn echter niet onfeilbaar. Dit blijkt uit het feit dat alle genoemde gevallen uiteindelijk wel in beeld zijn gekomen bij de opsporingsdiensten. De meeste opsporingsonderzoeken startten na informatie van binnen- of buitenlandse opsporingsdiensten. Buiten de opsporing gelegen aanleidingen zoals aangiften en tips komen veel minder vaak voor. Verder blijkt uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken dat de criminele activiteiten soms al langdurig gaande waren op het moment dat het onderzoek startte. Zojuist noemden we al de factoren die waarschijnlijk bijdragen aan de afscherming van deze daders.

Ook bespraken we contra-strategieën die sommige daders inzetten, zoals technische hulpmiddelen om opsporingsactiviteiten te frustreren en het corrumperen van medewerkers van rechtshandavingsorganisaties. In verschillende zaken zagen we hier voorbeelden van. Of corruptie ook meer voorkomt dan voorheen, is niet te zeggen op basis van ons materiaal. Wel wezen we op factoren die mogelijk de corrumperende druk op bijvoorbeeld de douane en de politie hebben vergroot, zoals verscherpte controles op logistieke knooppunten en de automatisering van werkprocessen (Nelen & Kolthoff, 2017; Madarie & Kruisbergen, 2019; Staring e.a., 2019; Smit e.a., 2019).

Welke opsporingsmethoden en – strategieën zijn er in de 30 onderzochte zaken ingezet? Allereerst blijkt ook nu dat veel hoofdverdachten zwijgen en niet of maar weinig verklaren tijdens verhoren (zie ook Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 147-148). Sommige hoofdverdachten in onze zaken leggen echter wel een uitgebreide verklaring af en in een zaak waarin dit een spijtoptant betreft, speelt de verklaring een doorslaggevende rol. Ten tweede kwam naar voren dat in vrijwel alle zaken gebruik wordt gemaakt van de telefoon- en/of internettap. Dit instrument levert daarbij in veel gevallen een wezenlijke bijdrage aan de succesvolle afronding van het opsporingsonderzoeken. Onze zaken illustreren dat daders de telefoon en aanverwante diensten blijven gebruiken, waarschijnlijk vanwege het gebruiksgemak en vanwege de logistieke complexiteit van veel criminele operaties. Wel nemen daders vaak maatregelen om te voorkomen dat communicatie effectief wordt afgevangen.

Ten derde beschreven we hoe het inbreken in de afgeschermdde omgeving een succesvolle strategie kan zijn. Verschillende daders getroosten zich de nodige moeite om bijvoorbeeld te overleggen in een omgeving waar zij zich veilig wanen. Maar daarin gaat ook een grote kwetsbaarheid schuil. Een aantal dossiers geeft zicht op hoe de politie meeluistert bij gesprekken in bijvoorbeeld een bedrijfspand, woning of auto en zo een schat aan waardevolle informatie verzamelt. Ook undercoveragenten kunnen een 'breekijzer' vormen waarmee in de afgeschermdde omgeving van daders kan worden ingebroken. Verder zijn zoekingen in bijvoorbeeld woningen een belangrijke, letterlijke variant van het doorbreken van de afscherming van daders. In verschillende zaken worden bijvoorbeeld papieren aangetroffen die zijn gebruikt als boekhouding bij de criminele activiteiten. Ten slotte kan een vlotte samenwerking met het buitenland kan een belangrijke succesfactor zijn in opsporingsonderzoeken. Die internationale dimensie kan echter ook, wanneer

samenwerking met een land niet goed mogelijk is of niet goed verloopt, een belemmering vormen.

Opvallend is verder dat daders wanneer zij merken dat de politie hen actief in de gaten houdt, hun criminele activiteiten nogal eens gewoon lijken voort te zetten. In sommige gevallen zien we daarbij een aanpassing van de modus operandi, maar we zien weinig voorbeelden van vluchtgedrag of daders die stoppen met hun criminele activiteiten. Het overheersende uitgangspunt lijkt een zo klein mogelijke verstoring van het criminele bedrijfsproces te zijn. Hier kunnen verschillende redenen achter schuilgaan, variërend van een gevoel van onaantastbaarheid, ervaren druk van mededaders of opdrachtgevers of een onvermogen om op andere manieren inkomsten te verwerven.

Resumerend zien we in onze analyses dat daders in de georganiseerde criminaliteit relatief veel delicten en straffen op hun naam hebben staan op het moment dat ze in de uitgangszaak (weer) onderwerp worden van opsporingsonderzoek. In deze zin gaat het dus voor een deel om persistente daders. Die persistentie zien we ook terug in wat ze doen in de georganiseerde criminaliteit; daders voor wie we dat na konden gaan zijn in verschillende zaken vaak actief op hetzelfde criminaliteitsveld (waarbij 'drugs' als één breed criminaliteitsveld werd opgevat). Persistent zijn daders ook nogal eens wanneer ze geconfronteerd worden met politie-aandacht. De sociale omgeving waarin daders opereren speelt verder een verhullende of faciliterende rol bij de (persistentie van die) criminele activiteiten. Ten slotte laten de bestudeerde opsporingsonderzoeken zien dat daders soms al langdurig crimineel actief zijn voordat het opsporingsonderzoek start. Tegelijkertijd illustreren dezelfde opsporingsonderzoeken hoe de politie wel degelijk in staat is om afschermingslagen effectief te doorbreken.

Mogelijke implicaties voor beleid

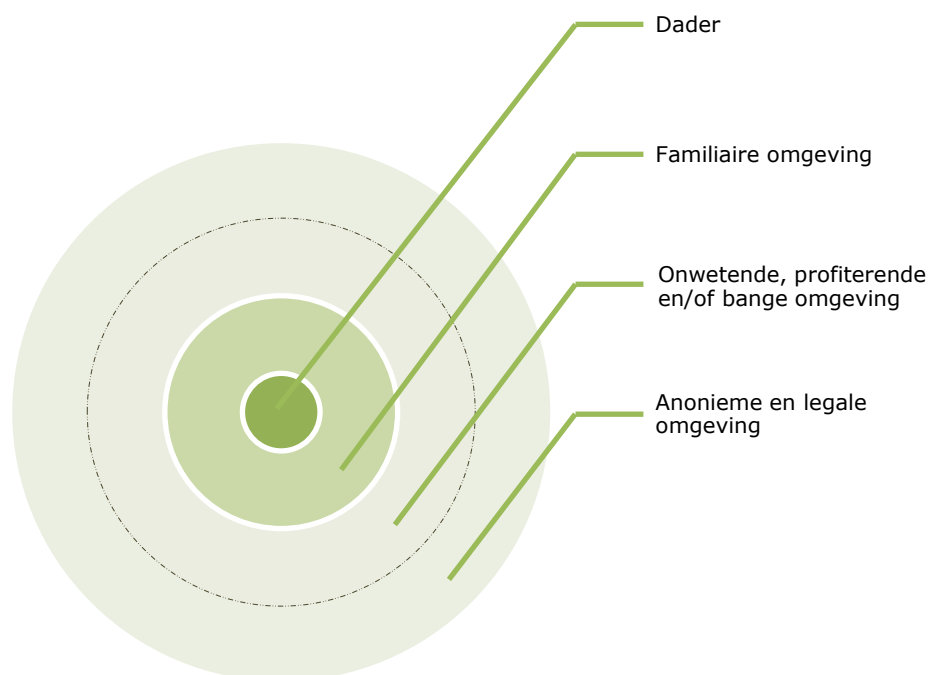
Een deel van de inzichten uit dit rapport is gevisualiseerd in figuur S.1. Deze figuur plaats de dader in het middelpunt met daaromheen verschillende ringen die duiden op verschillende facetten van de omgeving van de dader. Deze spelen een faciliterende of ondersteunende rol bij het plegen van criminele activiteiten of leveren een wezenlijke bijdrage in het (langdurig) afschermen daarvan. Het betreft achtereenvolgens de familiale omgeving, de onwetende, profiterende en/of bange omgeving en ten slotte de anonieme en legale omgeving.

Figuur S.1 is een algemene weergave van deze verschillende cirkels om de dader heen. De omvang van deze cirkels verschilt echter per dader. Sommige daders opereren als 'local hero' (Kleemans et al., 2002, p. 74-75) nadrukkelijk vanuit hun familiale omgeving, waarbij diverse familieleden en vrienden op de hoogte zijn van de gepleegde criminele activiteiten. Andere daders hebben een beperkt gezelschap van vertrouwelingen om zich heen. Voortgaande criminele activiteiten zijn ook vaak zichtbaar voor de directe familiale omgeving en deze directe omgeving kan daarbij fungeren als een belangrijke sociale 'afdeklaag'. Buiten deze familiäre ring beginnen de onwetende, profiterende en/of bange omgeving en de anonieme en legale omgeving, in de figuur gescheiden door een stippellijn. Deze stippellijn is bedoeld om aan te geven dat de omvang van deze cirkels kan verschillen en is te beïnvloeden.

Vanuit het perspectief van de dader kunnen cirkels groter of kleiner worden. Een dader die succesvol crimineel handelt en zijn criminele activiteiten afschermt, kan de cirkel doen uitbreiden, waardoor een steeds groter deel van de sociale omgeving vanwege profijt, onwetendheid of angst bij deze criminele activiteiten of de afscherming daarvan betrokken raakt.

De centrale gedachte achter figuur S.1 is echter dat de omvang van de cirkel niet alleen wordt bepaald door de dader, maar ook door actoren in de directe sociale omgeving, politie, justitie, bestuur en beleidsmakers. Wet- en regelgeving bepaalt de legale ruimte waarbinnen burgers, daders en de opsporing kunnen opereren. Wet- en regelgeving, de handhaving daarvan en opsporing, hebben ook hun uitwerking op de onwetende, profiterende en/of bange omgeving. In de volgende paragrafen gaan we op basis van onze bevindingen nader in op mogelijke beleidsimplicaties.

Figuur S.1: De inbedding van georganiseerde criminaliteit

Ingrijpen in criminele carrières

Interventies in criminele carrières zijn vaak gebaseerd op impliciete veronderstellingen over typen daders en hun ontwikkelingspaden. Binnen de georganiseerde misdaad zien we echter verschillende typen daders en verschillende typen carrières. Sommige daders starten jong en groeien door in de georganiseerde misdaad; andere daders groeien niet door of stoppen; en weer anderen raken pas op latere leeftijd betrokken bij georganiseerde misdaad. Maar ook een relatief late start kan heel goed samengaan met een leidinggevende rol en persisterend daderschap.

Een deel van de persisterende daders raakt ook na relatief zware straffen opnieuw betrokken bij georganiseerde criminaliteit. Dit plaatst vraagtekens bij de strafrechtelijke aanpak van deze personen. Is de strafrechtelijke aanpak in staat om die hardnekkige betrokkenheid te doorbreken? Enerzijds toont hun recidive aan dat gevangenisstraf geenszins hoeft te betekenen dat een criminele carrière wordt gestaakt. Er lijkt weinig reden te veronderstellen dat langere straffen zullen leiden tot minder recidive na vrijlating en een betere opname in de reguliere samenleving. Anderzijds is het zo dat een vrijheidsstraf wel delicten voorkomt voor de periode dat een dader vastzit. Een criminele carrière wordt op zijn minst tijdelijk onderbroken door een dergelijke, zware strafrechtelijke sanctie.¹ Zo redenerend kan het

¹ Hoewel ook tijdens detentie delicten kunnen worden gepleegd.

ontbreken van strafrechtelijke sancties ook worden beschouwd als een succesfactor in de carrière van iemand die actief is in de georganiseerde criminaliteit; dankzij het uitblijven van adequaat justitieel ingrijpen kan de loopbaan van een dader zich verder ontwikkelen (Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 167-168). Duidelijk is hoe dan ook dat de aanpak van georganiseerde criminaliteit niet kan bestaan zonder een strafrechtelijke kern. Structurele overtreding van normen kan zonder handhaving leiden tot vervaging en uiteindelijk het verdwijnen van de onderliggende waarden. Ook voor de signaalwerking naar de omgeving en de maatschappelijke discussie blijft de strafrechtelijke aanpak van belang. Als ze niet worden blootgelegd, blijven criminele activiteiten immers onbesproken.

Weinigen zullen het er over oneens zijn dat het de voorkeur heeft om een criminele carrière vroegtijdig af te breken of, nog beter, deze te stoppen voordat die echt op gang komt. Daders die jong beginnen met het plegen van misdrijven zien we ook in zaken uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (zie bijvoorbeeld Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 20). Mogelijk dat een groter deel van deze vroege starters bereikt kan worden met beleid dat hen toerust om weg te blijven van criminaliteit. Dat kan zowel via algemene maatregelen, bijvoorbeeld effectiever onderwijs, als maatregelen die zich op specifieke jongeren richten. Laatstgenoemde categorie veronderstelt dat het ontwikkelen van een criminele carrière in de georganiseerde criminaliteit tot op zekere hoogte is te voorspellen. Dat is echter lang niet altijd het geval. Bovendien is bij een deel van de daders helemaal geen sprake van een vroege maar juist van een late start. In hun recente analyse van de criminele carrières van jongeren en jongvolwassenen die verdacht werden van het plegen van een zwaar delict, laten Van Koppen e.a. (2017) zien dat slechts een klein deel van de door hen onderzochte daders een ontwikkelingspad volgt dat kan worden getypeerd als 'doorgroeien'. Daders die op jonge leeftijd een zwaar delict hebben begaan lijken niet per definitie bestemd te zijn voor een carrière in de misdaad en ook is deze carrière niet bij voorbaat heel gemakkelijk te voorspellen aan de hand van risicofactoren. Tijdens opsporingsonderzoeken kunnen dan ook personen in beeld komen die voor die tijd niet op de politieradar zijn verschenen. Ook komen in opsporingsonderzoeken daders naar voren die wel al eerder bekend waren, maar waarvan de rol die zij blijken te spelen niet eerder is onderkend. Naast het voorkomen of afbreken van de criminele carrière van vroege starters en doorgroeiërs, is het signaleren van deze 'onbekende' of 'onderschatte vissen' dan ook een belangrijke opgave.

Daarmee gaan we terug naar figuur 1. Kijkend naar die figuur kan men zich afvragen of het centraal stellen van het individu niet een te beperkte opvatting is van interventies in criminele carrières. Omdat het gaat om georganiseerde misdaad, waarbij de sociale omgeving een belangrijke rol speelt, moet ook de bredere werking van interventies in beschouwing worden genomen. Welke invloed hebben interventies op de directe sociale omgeving van daders en factoren als profijt, onwetendheid en angst? Voorbeelden hiervan zijn de mogelijke invloed van de opsporing en vervolging of van het bestuurlijk aanpakken van criminele activiteiten op de medewerkingsbereidheid in de directe sociale omgeving.

Ondermijning: van dreiging naar weerbaarheid en veerkracht

Figuur 1 maakt ook duidelijk dat de discussie over ondermijning misschien beter kan worden gevoerd vanuit een preventie- en interventieperspectief dan vanuit een dreigingsperspectief. De term ondermijning heeft een belangrijke agendavormende werking gehad door de nadruk te leggen op de schadelijke effecten van verschillende vormen van criminaliteit, die in het verleden vaak als afzonderlijke fenomenen werden onderscheiden, zoals georganiseerde misdaad, organisatiecriminaliteit, high-impact crime en – meer recentelijk – cybercriminaliteit (Huisman & Kleemans, 2017). De term ondermijning heeft daarmee verschillende criminaliteitsproblemen en verschillende overheidspartners samengebracht met een

sterk mobiliserende boodschap dat deze fenomenen ernstige maatschappelijke gevolgen kunnen hebben en dat een gezamenlijke aanpak noodzakelijk is. Je kan je echter afvragen of de discussie over ondermijning niet minder vanuit een dreigingsperspectief zou moeten worden gevoerd en meer vanuit een perspectief van weerbaarheid en veerkracht. Waar in figuur S.1 de cirkel rond de dader groter kan worden en steeds meer een bedreiging kan vormen voor de samenleving, zou de nadruk ook gelegd kunnen worden op de vraag onder welke omstandigheden daders relatief ongestoord hun gang kunnen gaan en welke mogelijkheden er zijn om deze vrije ruimte rond daders en hun directe sociale omgeving te beperken: door het minder gemakkelijk te maken om anoniem en legitiem te opereren of door de weerbaarheid van de sociale omgeving te vergroten door in te spelen op de factoren profijt, onwetendheid en angst. De directe sociale omgeving kan namelijk om allerlei redenen meewerken met criminele activiteiten of deze activiteiten afschermen, maar kan aan de andere kant ook een belangrijke rol spelen in de preventie of bestrijding van deze criminele activiteiten. Ook hier is geen makkelijk wondermiddel te vinden. Maar een omgeving die georganiseerde criminaliteit mogelijk maakt, kan het criminele groeperingen ook moeilijker maken. Die tegenkracht van de omgeving, haar weerbaarheid, kan op haar beurt worden gestimuleerd door overheidsoptreden.

Ogen en oren

Daders maken gebruik van legale structuren, onder andere om hun criminele activiteiten te faciliteren. Zo zien we in de verschillende rondes van de monitor dat loodsen, of bedrijfsruimten in de horeca of detailhandel een centrale rol spelen in de activiteiten van sommige criminele samenwerkingsverbanden, soms zodanig dat achter een legaal 'uithangbord' een ware criminele marktplaats schuil blijkt te gaan. In deze gevallen speelt de omgeving een meer passieve rol en hoeft die omgeving niet op de hoogte te zijn van het criminele gebruik. Dat wil zeker niet zeggen dat het gebruik van legale structuren onzichtbaar is. Aangescherpte ogen en oren van personen in de omgeving kunnen wel degelijk een drempel opwerpen tegen de criminele aanwending van die structuren. Dat kunnen omwonenden zijn, waarbij het opvalt dat een winkel geen bedrijvigheid lijkt te hebben, of een type bedrijvigheid dat niet past bij de desbetreffende winkel of loods. Maar het kunnen ook medewerkers van publieke diensten zijn, die bijvoorbeeld in verband met het verstrekken van vergunningen of het controleren van regelgeving bij de desbetreffende panden betrokken zijn.

'Removing excuses'

Daarnaast zijn er actoren uit de omgeving die een meer actieve rol hebben en in meer of mindere mate, bewust of onbewust, activiteiten van criminele groeperingen faciliteren. In verschillende rapportages van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zien we bijvoorbeeld steeds weer aanbieders van goederen en diensten die worden gebruikt bij het verhullen of besteden van crimineel verkregen gelden. Dat kan gaan om financiële en juridische dienstverleners (adviseurs, trustkantoren, advocaten). Maar het gaat ook om allerlei aanbieders van kostbare goederen en diensten die daders in staat stellen hun gelden afgeschermd te consumeren, door bijvoorbeeld keukens, auto's, scooters, boten, elektronica en woningen tegen contante betaling te verkopen of verhuren (Kruisbergen e.a., 2018, p. 90; Kruisbergen e.a., 2012, p. 203-207). In deze rapportage zijn we onder meer ingegaan op reisbureaus die in enkele zaken een opvallende rol lijken te spelen door, soms veelvuldig voor dezelfde groepering en in totaal oplopend tot grote bedragen, verkochte reizen contant af te laten rekenen. Behalve bij de verhulling en besteding van criminele inkomsten zien we dat aanbieders van op zichzelf legale goederen en diensten ook bij andere onderdelen van criminele bedrijfsprocessen een rol spelen.

De vraag of deze aanbieders zich bewust zijn van hun actieve rol, is soms wel maar vaak ook niet eenduidig te beantwoorden. In dit verband beschreven we in een eerder monitrorrapport al een spectrum, dat loopt van onwetende derden, dienstverleners die 'geen vragen stellen', tot derden die doelbewust meewerken en uiteindelijk professionele facilitators, waarbij in het laatste geval sprake is van actoren die bewust verschillende criminele groeperingen ten dienste staan en waarbij het bedienen van die criminele clientèle een belangrijk, zo niet het belangrijkste, deel uitmaakt van hun totale werkzaamheden (Kruisbergen e.a., 2012: 93-99). Zoals gezegd komen bepaalde goederen, diensten en sectoren steeds weer terug, bijvoorbeeld op het terrein van opslag en vervoer of financieel-juridische dienstverlening. Soms komen er 'nieuwe' actoren bij, spyshops bijvoorbeeld, of verschillende aanbieders van aan internet gerelateerde diensten (Odinot e.a., 2017; Kruisbergen e.a., 2018).

Er zijn verschillende instrumenten om de (al dan niet geveinsde) onwetendheid te doorbreken – *removing excuses* (Cornish & Clarke, 2003; Soudijn, 2011) – en het profijt dat facilitering van georganiseerde criminaliteit voor sommigen oplevert te verminderen. Eén zo'n instrument is regelgeving, regelgeving bijvoorbeeld die de werkingssfeer van vergunningsplichten, de Wet BIBOB of de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) bepaalt. Verder kan het gaan om regelgeving die generieke ge- en verboden bevat, zoals een mogelijk wettelijk vastgelegde limiet bij contante betalingen. Via dit type instrument kan de overheid haar handelingsruimte vergroten om barrières op te werpen tegen criminelen die faciliteiten uit de reguliere economie willen gebruiken.

Natuurlijk is regelgeving nooit afdoende. Juist bij de bestrijding en voorkoming van georganiseerde criminaliteit blijft de overheid afhankelijk van onder meer het bewustzijn en de mentaliteit van aanbieders van goederen en diensten.

Professionele facilitators, aan het uiteinde van het eerder beschreven spectrum, zullen vooral strafrechtelijk aangepakt moeten worden. Sommige sectoren, zoals de autobranche, hebben al enige tijd de aandacht van overheidsactoren als het gaat om het tegengaan van facilitering van criminaliteit. Andere sectoren liggen niet of in mindere mate onder dit vergrootglas. Juist daar kan oprechte onwetendheid een rol spelen of kunnen aanbieders van goederen en diensten zich met wat meer geloofwaardigheid op die onwetendheid beroepen. Juist daar kan het dan ook zinvol zijn om de ruimte voor 'excuses' te verkleinen. Dat kan door een gecombineerd gebruik van voorlichting en strafrechtelijk ingrijpen in specifieke sectoren.

Toegespitste voorlichting, bijvoorbeeld via brancheverenigingen, kan bedrijven erop wijzen dat het verkopen van op zichzelf legale goederen en diensten, zoals elektronica, internetgerelateerde diensten of reizen, onder bepaalde omstandigheden een strafbaar feit kan opleveren, zoals witwassen. Succesvolle opsporing en vervolging van een beperkt aantal aanbieders die daarvoor in aanmerking komen kan er vervolgens, wanneer er in de desbetreffende sector voldoende ruchtbaarheid aan wordt gegeven, aan bijdragen dat de drempel voor andere aanbieders om criminelen te faciliteren daadwerkelijk wordt verhoogd.

Ten slotte is bij de meeste vormen van georganiseerde criminaliteit in Nederland een burger betrokken. Die betrokkenheid kan de vorm aannemen van consument, van slachtoffer of van getuige. Consumenten liggen samen met het illegale karakter van drugs ten grondslag aan het verdienmodel waarvan aanbieders op drugsmarkten gebruik maken. Lange tijd lijken de nadelige gevolgen van drugsgebruik vooral in gezondheidstermen te zijn gedefinieerd. De externe, negatieve effecten van de vraag naar drugs reiken natuurlijk veel verder. Het feit dat de consument een belangrijke schakel is op de drugsmarkt, is een goed argument om na te denken over mogelijkheden om het gedrag van die consument te beïnvloeden. Aangezien drugsgebruik en het bezit van kleine hoeveelheden niet actief wordt bestreden, kan een overheid die het gebruik wil terugdringen alleen gebruik maken van overreding als instrument, bijvoorbeeld via een

voorlichtingscampagne. Grootschalige voorlichtingscampagnes worden op veel verschillende terreinen ingezet, wat er ook mee te maken heeft dat de 'preek' als beleidsinstrument makkelijker is in te zetten dan de 'stok' van wetgeving en handhaving (Vedung & Van der Doelen, 1998, p.118). Voorlichtingscampagnes die gericht zijn op een algemeen publiek en die niet vergezeld gaan van bijvoorbeeld handhavingsacties, hebben echter lang niet altijd een positief en soms zelfs een negatief effect, zo laat onder meer onderzoek op het terrein van verkeersveiligheid zien (SWOV). Voorlichting kán in sommige situaties werken, maar is geen makkelijk of vrijblijvend instrument en moet altijd goed worden doordacht. De betrokkenheid van burgers kan ook de vorm aannemen van slachtoffer, onder meer bij sommige vormen van cybercrime, of van getuige, zoals de in het begin van deze paragraaf genoemde bewoner die opmerkt dat een verhuurde loods mogelijk voor andere zaken wordt gebruikt dan waarvoor deze formeel is bedoeld. De meldingsbereidheid van getuigen (én mededaders) kan, zo zagen we in het casusmateriaal, in de weg worden gestaan door angst die daders inboezemen.

Angst doorbreken

In veel gevallen lijkt angst een belangrijke bijdrage te leveren aan het buiten beeld blijven van daders. Voor daders met een gewelddadige reputatie geldt dat een bange omgeving vaak ook een zwijgende omgeving is. Laagdrempelige en anonieme manieren om informatie met politie en justitie te delen, kunnen de meldingsbereidheid vergroten. Verder laat een aantal grote strafzaken getuigen of mededaders zien die vanwege hun centrale rol niet anoniem kunnen blijven, maar desondanks wel, sterk bepalende, verklaringen hebben afgelegd. De angst voor het eigen leven of dat van andere, of de angst voor zeer lange gevangenisstraf, kunnen van een getuige of verdachte een meewerkende getuige of spijtoptant maken. Zo kan de grote angst die een dader oproept, en die hem langdurig kan afschermen, zich dus ook tegen hem gaan keren. Via verklaringen van getuigen en spijtoptanten is in geruchtmakende zaken, en ook in een voor de vijfde monitorronde bestudeerde zaak, het zwijgen rondom een hoofdverdachte effectief doorbroken. Tegelijkertijd bieden die zaken voorbeelden waaruit blijkt dat eenmaal afgelegde verklaringen behalve tot sterke bewijsposities ook tot complicaties kunnen leiden, bijvoorbeeld rondom de veiligheid van betrokkenen en hun naasten maar ook vanwege onduidelijkheid of onenigheid over de voorwaarden (toezeggingen) waaronder een verklaring is afgelegd.

De fundamentele rol van opsporing

De strafrechtelijke aanpak van georganiseerde criminaliteit gaat al geruime tijd gepaard met andere soorten van aanpak. Vanwege de verwevenheid van georganiseerde criminaliteit en de reguliere samenleving is dat ook nodig. Ook in deze rapportage is die verwevenheid weer uitgebreid beschreven en is gepleit voor het betrekken van de omgeving bij de bestrijding en preventie van georganiseerde misdaad.

Strafrechtelijk ingrijpen, dat wil zeggen opsporing en vervolging, is en blijft echter cruciaal. Allereerst zijn opsporing en vervolging nodig bij het tegengaan van zware normovertredingen; zonder zou een situatie van wetteloosheid ontstaan. Maar het belang reikt veel verder dan dat. Opsporingsonderzoeken zijn ook een rijke, en vaak een exclusieve bron van informatie over criminele werkwijzen. Dankzij opsporingsonderzoeken kennen we de modus operandi bij verschillende typen van georganiseerde criminaliteit en weten we wat kwetsbare schakels zijn in het criminele bedrijfsproces. Zonder dat inzicht is een situationele aanpak van georganiseerde criminaliteit onmogelijk.

Succesvolle opsporing is ook essentieel voor bewustwording en de strategie van 'removing excuses'. Daders in de georganiseerde criminaliteit maken gebruik van verschillende aanbieders van op zichzelf legale goederen en diensten, aanbieders

die zich bevinden ergens op het spectrum dat loopt van oprechte onwetendheid aan de ene kant tot en met het doelbewust en professioneel faciliteren aan de andere kant. Vooral voor aanbieders die zich (nog) niet aan het laatstgenoemde eind van het spectrum bevinden, kan vervolging van een klein aantal collega's effectief zijn in het creëren van bewustwording en het opwerpen van een drempel. Ten slotte zijn opsporing en vervolging noodzakelijk om het aura van onaantastbaarheid dat rond sommige daders hangt door te prikken. Een succesvolle strafrechtelijke aanpak van daders die angst inboezemen kan gewicht in de schaal leggen bij getuigen en mededaders en hen motiveren het zwijgen te doorbreken.

Kennis van georganiseerde criminaliteit en haar aanpak

In de aanpak van, en het denken over, georganiseerde criminaliteit zijn de laatste twee decennia jaar grote stappen gezet. Maar er zijn ook nog veel stappen te zetten, dit blijkt alleen al uit de omvang en de ernst van criminele activiteiten die afzonderlijke opsporingsonderzoeken steeds weer bloot weten te leggen. Een goede aanpak van georganiseerde criminaliteit vereist adequate kennis. Ook daarin is nog vooruitgang te boeken.

De Monitor Georganiseerde Criminaliteit vindt haar oorsprong in de conclusies van de Parlementaire Enquête Opsporingsmethoden (PEO, 1996) en de daarop volgende politieke besluitvorming. Destijds is aan de Tweede Kamer toegezegd om periodiek te rapporteren over de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland (Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1996). De rapportages en artikelen die sindsdien op basis van de monitor zijn verschenen en andere publicaties van bijvoorbeeld de politie en van onderzoekers verbonden aan universiteiten en andere onderzoeksinstituten, hebben veel inzicht opgeleverd in verschillende facetten van het fenomeen georganiseerde criminaliteit. De kennis over georganiseerde misdaad in Nederland is dus sinds 'Van Traa' sterk toegenomen.

Dat laat onverlet dat er nog blinde vlekken zijn in de kennis van de georganiseerde criminaliteit. Dit geldt zeker ook voor kennis ten aanzien van de *aanpak* van georganiseerde criminaliteit. De aanpak van georganiseerde criminaliteit kent inmiddels verschillende modaliteiten. De 'klassieke' aanpak is de strafrechtelijke, waaronder we het opsporen en vervolgen van daders verstaan. Daarnaast is er de financiële aanpak, het opsporen van criminele geldstromen en het afpakken van criminele verdiensten. Ten slotte is er een aanpak die we de situationele benadering zouden kunnen noemen. Daarin staan de factoren in de omgeving die criminaliteit mogelijk maken centraal. Het omvat een breed palet aan niet-strafrechtelijke maatregelen ter bestrijding en voorkoming van georganiseerde criminaliteit, zoals de Wet BIBOB, de zogenoemde 'bestuurlijke' of 'programmatische' aanpak, maar ook voorlichting (bijvoorbeeld gericht op burgers of op specifieke branches) zou hieronder kunnen worden verstaan. In beleidsstukken wordt overigens vaak gesproken over de integrale aanpak van georganiseerde criminaliteit, waarbij de nadruk wordt gelegd op de combinatie van de verschillende instrumenten, zowel strafrechtelijke als niet-strafrechtelijke.

Er is veel aandacht voor de mogelijke dreiging, de ondermijnende gevolgen van georganiseerde criminaliteit. Er wordt dan ook veel geïnvesteerd in de aanpak daarvan. Kennis van de uitvoeringspraktijk, de resultaten en de effectiviteit van die aanpak, is echter nog beperkt. De inzet, in onderzoek maar ook in bijvoorbeeld verantwoordingsrapportages, zou meer dan tot nu het geval is geweest gericht moeten zijn op het verkrijgen van kennis van hoe de verschillende aanpakmodaliteiten uitwerken in de praktijk.

Literatuur

- Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R., m.m.v. Poot, C.J. de, Bokhorst, R.J., Huikeshoven, M., Kouwenberg, R.F., Nassou, M. van, & Staring, R. (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Kleemans, E.R., Berg, E.A.I.M. van den, & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Brouwers, M., Kouwenberg, R.F., & Paulides, G. (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.
- Kleemans, E.R., Brienen, M.E.I., & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Kouwenberg, R.F., Paulides, G., & Barendsen, J. (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.
- Koppen, M.V. van, & Poot, C.J. de (2013). The truck driver who bought a café: Offenders on their involvement mechanisms for organized crime. *European Journal of Criminology* 10(1): 74-88.
- Kruisbergen, E.W., Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R. (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.
- Kruisbergen E.W., Kleemans E.R., & Kouwenberg R.F. (2015). Profitability, power, or proximity? Organized crime offenders investing their money in legal economy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21(2), 237-256.
- Kruisbergen, E.W., Kleemans, E.R., & Kouwenberg R.F. (2016). Explaining attrition: Investigating and confiscating the profits of organized crime. *European Journal of Criminology*, 13(6), 677-695
- Kruisbergen, E.W., Leukfeldt, E.R., Kleemans, E.R., & Roks, R.A. (2018). *Georganiseerde criminaliteit en ICT. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: WODC.
- Madarie, R., & Kruisbergen, E.W. (nog te publiceren). *Traffickers in transit: analysing the logistics and involvement mechanisms of organised crime at logistical nodes in the Netherlands*. Empirical results of the Dutch Organised Crime Monitor.
- Minister van veiligheid en Justitie (2013). *Bestrijding georganiseerde criminaliteit*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 29 911, nr. 79.
- Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken (1996). *Plan van aanpak ter implementatie besluitvorming enquête opsporingsmethoden*. Den Haag: Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Nelen, H., & Kolthoff, E. (2017). *Georganiseerde Criminaliteit en Integriteit van Rechtshandavingsorganisaties*. Den Haag: WODC.
- Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (PEO) (1996). *Inzake Opsporing: enquête opsporingsmethoden, Bijlage VII: Eindrapport onderzoeksgroep Fijnaut*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Smit, A., Slagmolen, N., Bronkhorst, C., Goor, J. van der., & Meershoek, G. (2019). *Het lekken van vertrouwelijke politie-informatie. Aard, omvang en ernst van het fenomeen bij de Nationale Politie en de Koninklijke Marechaussee*. Den Haag: Boom.

Staring, R., Bisschop, L., Roks, R., Brein, E., & Bunt, H. van de (2019). *Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: aard en aanpak van het fenomeen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

SWOV, <https://www.swov.nl/feiten-cijfers/fact/voorlichting-hoe-effectief-verkeersvoorlichting>, geraadpleegd op 7 augustus 2019.

Wingerde, C.G. van, & Bunt, H.G. van de (2017). *Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

1 Inleiding

1.1 De Monitor Georganiseerde Criminaliteit

Een goed onderbouwde aanpak van de georganiseerde criminaliteit is alleen mogelijk wanneer er een gedegen inzicht bestaat in de aard van de georganiseerde criminaliteit zoals die zich in Nederland manifesteert. Het doel van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit is het bieden van dat inzicht. Dat inzicht wordt geboden door zoveel mogelijk de kennis te benutten die wordt opgedaan tijdens omvangrijke opsporingsonderzoeken. Tijdens dergelijke onderzoeken worden vaak vergaande instrumenten ingezet, zoals telefoon- en internettaps, het af luisteren van face-to-face gesprekken, observatie, undercovertrajecten, huiszoekingen, inbeslagnames en verhoor van verdachten en getuigen. Omdat alleen de politie deze instrumenten kan inzetten en ze vaak een diepgaand beeld schetsen van de personen tegen wie ze worden gebruikt, leveren deze unieke kennis op over wat georganiseerde criminaliteit in de praktijk behelst. Wanneer deze kennis opgesloten blijft in afzonderlijke opsporingsonderzoeken, kan de bestrijding van georganiseerde criminaliteit in bredere zin er niet van profiteren. Het ontsluiten van die kennis vormt de bestaansreden van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (zie ook Minister van veiligheid en Justitie, 2013).²

De Monitor heeft geresulteerd in tientallen rapporten, artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, boekbijdragen, presentaties en adviezen, en twee proefschriften (Van Koppen, 2013; Kruisbergen, 2017). De kernpublicatie bestaat echter na iedere monitorronde uit de rapportage die naar de Tweede Kamer wordt gestuurd. Tot en met de vierde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit - betrof dat steeds één rapportage per ronde (Kleemans e.a., 1998; Kleemans e.a., 2002; Van de Bunt en Kleemans, 2007; Kruisbergen e.a., 2012). In die rapportages werden steeds wisselende thema's uitgediept. Om dieper op bepaalde thema's in te kunnen gaan, is ervoor gekozen om de vijfde ronde uit te laten monden in drie afzonderlijke deelrapporten. In oktober 2017 is het eerste deelrapport verschenen (Van Wingerde & Van de Bunt, 2017). Dat rapport richtte zich op de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit, met name de geëiste en opgelegde straffen. Juni 2018 verscheen het tweede deelrapport (Kruisbergen e.a., 2018), dat volledig in het teken stond van georganiseerde criminaliteit en ICT (informatie- en communicatietechnologie). In dit derde deelrapport staan daders centraal. Het behandelt de criminele carrière van daders in de georganiseerde criminaliteit, de verwevenheid van daders met hun omgeving en de opsporing van de daders.

1.2 Onderzoekopzet

De centrale probleemstelling van de monitor richt zich op de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland en de ontwikkelingen die daarin zijn te onderkennen.³ Om deze centrale vraag te beantwoorden worden vanaf de eerste monitorronde grootschalige opsporingsonderzoeken bestudeerd. Dit gebeurt aan de hand van een uitgebreide aandachtspuntenlijst.⁴ De onderzoekopzet en de thematische focus van dit rapport wordt hieronder toegelicht.

² Mede naar aanleiding van de conclusies die werden getrokken uit de Parlementaire Enquête Opsporingsmethoden, is door Minister van Justitie destijds aan de Tweede Kamer toegezegd om periodiek te rapporteren over de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland en te signaleren ontwikkelingen (Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1996). De Monitor Georganiseerde Criminaliteit is de concrete invulling van deze toezegging.

³ Opgemerkt moet worden dat het onderzoek zich richt op de *aard* en niet op de *omvang* van de georganiseerde criminaliteit.

⁴ In bijlage 2 is de gebruikte aandachtspuntenlijst integraal opgenomen.

1.2.1 *Probleemstelling en afbakening van het onderzoek*

Probleemstelling

De centrale probleemstelling van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit luidt:

Wat is de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland en welke ontwikkelingen zijn op dit gebied te onderkennen?

Zoals zojuist is toegelicht mondt de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit uit in drie deelrapporten. Dit nu voorliggende, derde deelrapport richt zich op daders.

- De criminele carrière van daders in de georganiseerde criminaliteit.
- De verwevenheid van daders met hun omgeving.
- De opsporing van daders.

Georganiseerde criminaliteit kan haar schadelijke werking alleen maar hebben wanneer daders de aanpak in zekere zin weten te trotseren. Dat "trotseren" kan bestaan uit het langdurig buiten beeld blijven van de opsporing, maar het betreft ook daders die ondanks intensieve aandacht van justitie en politie doorgaan met criminele activiteiten. Het 'trotseren' wordt bovendien mogelijk gemaakt doordat de omgeving van daders hen faciliteert of op zijn minst niet te veel hindert. Dit is kort gezegd de blik waarmee we in dit deelrapport naar de onderzochte zaken hebben gekeken.

Hoe ziet de criminele carrière van daders eruit? Dat is het eerste deelonderwerp van dit rapport. We schetsen een kwantitatief beeld van de delict- en strafgeschiedenis van de daders uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit en vergelijken hen met een algemene daderpopulatie. Ook gaan we op één deelgroep van daders dieper in, namelijk daders die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen doorgaan met criminele activiteiten. Daders die systematisch strafbare feiten plegen moeten zich afschermen van politie en justitie (en andere partijen die hen kunnen schaden). Georganiseerde criminaliteit gedijt wanneer zij zich omringd weet door 'muren van stilzwijgen' (Van de Bunt, 2007). De omgeving waarin daders opereren speelt dan ook een cruciale rol bij de afscherming van hun criminele activiteiten. Die verwevenheid van daders met hun omgeving is het tweede deelonderwerp. Het op de een of andere manier doorbreken van die spreekwoordelijke muren is de opgave van de opsporing. De opsporing van daders is het derde deelonderwerp. Daarbij gaan we in op hoe en wanneer daders in beeld komen en hoe daders reageren op de opsporing. Ook beschrijven we een aantal opsporingsmethoden/-strategieën die in de onderzochte zaken zijn ingezet.

Afbakening

In dit rapport hanteren we, evenals in de eerdere monitorrondes, de definitie van *georganiseerde criminaliteit* zoals die door de onderzoeksgroep Fijnaut ten tijde van de Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (PEO) is opgesteld (PEO, Bijlage VII, 1996, p. 24; zie Kleemans e.a., 1998, p. 22-23).

"Er is sprake van georganiseerde criminaliteit indien groepen die primair gericht zijn op illegaal gewin systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving, en in staat zijn deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen."

Hierbij wordt onder meer een analytisch onderscheid gemaakt tussen 'georganiseerde criminaliteit' en 'organisatiecriminaliteit' (PEO, Bijlage VII, 1996, p.

24; zie Kleemans e.a., 1998, p. 22-23). Het begrip 'afscherming' wordt binnen de monitor breed opgevat, waarbij het niet alleen gaat om corruptie en (dreiging met) geweld, maar ook om het gebruik van bijvoorbeeld dekmantelfirma's, codetaal, contra-observatie en misbruik van deskundige derden zoals notarissen, advocaten en accountants (Kleemans e.a., 1998, p. 22-23).

1.2.2 *Onderzoeksmethode en gebruikte bronnen*

Analyse van afgesloten opsporingsonderzoeken

De empirische kern van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit bestaat uit de analyse van afgeronde opsporingsonderzoeken. De belangrijkste methode van onderzoek bestaat daarmee uit gevalsstudies (waarbij de opsporingsonderzoeken de 'gevallen' (cases) vormen). Net als bij de vierde ronde zijn deze vijfde ronde 30 opsporingsonderzoeken op het terrein van georganiseerde criminaliteit geanalyseerd. Dit betekent dat voor deze opsporingsonderzoeken het volledige opsporingsdossier is doorgenomen, doorgaans nadat een interview had plaatsgevonden met de zaakofficier en/of de teamleider. De empirische analyses in dit deelrapport zijn gebaseerd op de genoemde 30 zaken uit de vijfde ronde.⁵ In de vijf rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zijn in totaal 180 zaken geanalyseerd.

De zaken die voor de monitor worden geanalyseerd vormen geen aselechte steekproef van de georganiseerde criminaliteit in Nederland. Ten eerste is het niet mogelijk om een aselechte steekproef te trekken omdat iedere mogelijke steekproef van gevallen van georganiseerde criminaliteit nu eenmaal afhankelijk is van de opsporing door de politie.⁶ Omdat de politie noodzakelijkerwijs prioriteiten aanbrengt in de zaken die zij onderzoekswaardig acht en ook niet alle geprioriteerde zaken worden opgespoord, zijn de resultaten van opsporingsactiviteiten per definitie selectief. Ten tweede is het trekken van een aselechte steekproef ook om meer praktische redenen niet mogelijk. Er bestaat namelijk geen geschikt, centraal overzicht van alle zaken die hebben gespeeld in Nederland⁷, wat de inventarisatie van zaken dan ook tijdrovend maakt. Ten derde is het ook niet wenselijk om een aselechte steekproef van zaken te analyseren. Zou dat wel gebeuren, dan is de kans groot dat vooral zaken worden bestudeerd die relatief weinig kennis over georganiseerde criminaliteit toevoegen, bijvoorbeeld omdat ze delicttypen betreffen waarover al veel bekend is (bepaalde vormen van drugshandel) of omdat de zaak heel klein is en er weinig is doorgerechercheerd (waardoor er ook weinig kennis is verzameld over de daders en criminele activiteiten).

Hoe worden zaken voor de Monitor Georganiseerde Criminaliteit dan geselecteerd? De selectie van 30 zaken voor de vijfde ronde is tot stand gekomen na een intensieve inventarisatie van opsporingsonderzoeken.⁸ Die inventarisatie vond plaats via gesprekken met en bezoeken aan verschillende eenheden binnen politie en Openbaar Ministerie. Zo zijn er gesprekken gevoerd met specialisten op het terrein van cybercrime, cocaïne en heroïne, synthetische drugs en hennep, fraude en

⁵ We merken daarbij op dat vijf zaken op het terrein van cybercrime/ICT-gerelateerde georganiseerde criminaliteit, ook onderdeel uitmaakten uit van een studie van Odinet en anderen (2017).

⁶ Dit geldt natuurlijk alleen wanneer men zich op opsporingsonderzoeken richt. Er zijn echter weinig (of geen) mogelijkheden om niet-opgespoorde vormen van georganiseerde criminaliteit op een brede en diepgaande wijze te onderzoeken.

⁷ De belangrijkste beperking van bestaande informatiesystemen (ten tijde van de zaakselectie) is dat zij niet voldoende inhoudelijke zaakinformatie bevatten om een goed onderbouwde selectie te maken.

⁸ Voor informatie over de inventarisatie die bij eerdere rondes heeft plaatsgevonden, zie Kruisbergen e.a., 2012, p. 52-53).

witwassen, overvallen, ram- en plofkraken, mensenhandel, en Hollandse netwerken. Verder zijn er mogelijk interessante zaken geïnventariseerd bij regionale eenheden.⁹ De inventarisatie leidde tot een 'longlist' van ongeveer 70 zaken, waarvan er uiteindelijk 30 zijn geselecteerd. Bij die selectie (en het maken van de longlist) spelen verschillende criteria een rol. We noemen hier enkele belangrijke criteria:

- Er is sprake van een crimineel samenwerkingsverband (in een enkel geval kan een onderzoek dat zich richt op één hoofdverdachte worden meegenomen, mits die verdachte een belangrijke rol speelt in een groter verband).
- Het opsporingsonderzoek is afgerond (aanhouding van belangrijkste verdachten) in 2011 of later¹⁰. Bij twee zaken is van dit uitgangspunt afgeweken, omdat deze 'oudere' zaken een grote meerwaarde hadden en bij de vorige Monitorrondes nog niet waren meegenomen.
- De informatierijkdom van een zaak. Een opsporingsonderzoek is 'informatierijk' wanneer, vaak door gebruik van bijvoorbeeld een telefoon- en/of internettap, het afluisteren van face-to-face gesprekken, undercovertrajecten (WOD-trajecten) of de inbeslagname van een administratie, het opsporingsonderzoek goed zicht biedt op de werkwijze van een crimineel samenwerkingsverband (met name ook op enkele van de hierna te noemen punten).
- De mate waarin de zaak toegevoegde waarde heeft doordat er zicht is gekomen op aspecten zoals verwevenheid tussen de daders en hun reguliere omgeving ('onder'- en 'bovenwereld'), afscherming, criminele geldstromen, een internationale component of een nieuwe of opvallende modus operandi of dadergroepering.
- Er moet spreiding zijn over verschillende delicttypen, dus bijvoorbeeld niet alleen drugszaken maar (juist) ook zaken op terreinen als cybercrime, witwassen en fraude.

De 30 geselecteerde zaken zijn, doorgaans na een interview met de zaakofficier en/of de teamleider van de politie, geanalyseerd aan de hand van een aandachtspuntenlijst (zie bijlage 2). Deze uitgebreide aandachtspuntenlijst gaat in op de volgende onderwerpen:

- Het opsporingsonderzoek (inclusief ingezette opsporingsmethoden);
- Het criminele samenwerkingsverband;
- Criminele activiteiten en werkwijze;
- Contacten met de omgeving;
- Omvang, verdeling en besteding van het wederrechtelijk verkregen voordeel;
- Strafrechtelijke afdoening;
- Evaluatie van het opsporingsonderzoek / leerervaringen ten aanzien van georganiseerde criminaliteit en haar aanpak.

Ieder van deze onderwerpen wordt in de aandachtspuntenlijst in veel verschillende elementen uitgewerkt. De aandachtspuntenlijst is in hoofdlijnen dezelfde als de lijst die bij de eerste monitorronde is gebruikt. Wel hebben er in de loop der tijd wat wijzigingen plaatsgevonden. Zo is voor deze vijfde ronde de aandachtspuntenlijst uitgebreid met onderwerpen betreffende het gebruik van ICT. Het werken met de aandachtspuntenlijst leidt tot uitgebreide zaaksverslagen die, wat betreft de

⁹ Uiteindelijk zijn alle tien regio's van de politie/het Openbaar Ministerie bij de inventarisatie betrokken geweest.

¹⁰ Zaken hoeven nog niet voor de rechter te zijn geweest, laat staan tot een definitief rechterlijk oordeel te zijn gekomen. Wanneer dit laatste als criterium meegenomen zou worden, zouden vooral oude zaken kunnen worden bestudeerd.

genoemde hoofdthema's, te zien zijn als samenvattingen van de onderliggende opsporingsdossiers. Inmiddels zijn er zoals gezegd 180 zaken via deze vaste systematiek geanalyseerd, wat een zeer rijke databron oplevert. We gebruiken voor dit deelrapport met name de 30 zaken uit de vijfde ronde van Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Voor enkele deelonderwerpen, waarbij we dat steeds duidelijk aangeven, zullen we echter ook gebruikmaken van bestudeerde zaken uit eerdere rondes

Opsporingsdossiers zijn dus de belangrijkste databron binnen de monitor. Het gebruik van politiegegevens voor onderzoeksdoeleinden kent natuurlijk bepaalde beperkingen. De meest fundamentele beperking betreft het al genoemde feit dat opsporingsdossiers uiteindelijk alleen betrekking hebben op personen en activiteiten die onder de aandacht van de politie zijn gekomen en waarover de politie informatie wilde en kon verzamelen. Dit gegeven kan leiden tot een vertekening in de onderzoeksuitkomsten. Activiteiten en daders die buiten het zicht vallen van de politie, blijven immers ook buiten beeld van de onderzoeker. Verder is de verslaglegging in een opsporingsdossier in zekere zin per definitie 'vertekend', het verzamelen van informatie en rapportage vindt immers plaats vanuit een strafrechtelijk perspectief (Kruisbergen, 2017, p. 184). Echter, vanuit het perspectief van kennisvergaring heeft het gebruik van opsporingsdossiers ook een belangrijk voordeel. Iedereen die zich wil verdiepen in criminele fenomenen, wordt geconfronteerd met de 'muren van stilzwijgen' die criminele activiteiten omringen, vooral wanneer het gaat om georganiseerde criminaliteit (Van de Bunt, 2007; 2010). Alleen de politie heeft verregaande bevoegdheden om, via de inzet van opsporingsmethoden, door deze 'muren' heen te breken. Een onderzoeker die toegang heeft tot opsporingsdossiers profiteert mee van deze exclusieve bevoegdheden en kan zo een eveneens exclusief inzicht krijgen in de activiteiten van daders of in de wijze waarop zij zich tot elkaar en hun omgeving verhouden (Kruisbergen, 2017, p. 184; voor meer overwegingen bij en informatie over de gebruikte bronnen en methode, zie Kleemans e.a., 1998; Kruisbergen e.a., 2012).¹¹

Literatuuronderzoek

In dit deelrapport in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit neemt bespreking van literatuur een meer prominente plek in dan in eerdere rondes. Voor ieder van de drie aspecten (criminele samenwerking, de logistiek en criminele geldstromen) volgt steeds een beknopte beschrijving van wat bekend is uit de literatuur. Daarbij wordt steeds een onderscheid gemaakt tussen enerzijds eerder onderzoek naar traditionele georganiseerde criminaliteit (vooral eerdere monitorrapporten) en anderzijds onderzoek naar cybercriminaliteit.

1.2.3

Reikwijdte van het onderzoek

Op basis van de door ons geanalyseerde opsporingsonderzoeken zijn in eerste instantie vooral *kwalitatieve* uitspraken mogelijk over het verschijnsel georganiseerde criminaliteit. Hoe verhoudt georganiseerde criminaliteit zich tot haar omgeving? Hoe verloopt de wisselwerking tussen daders en de opsporing? Voor het vinden van een antwoord op dit type vragen zijn juist systematische casusstudies uitermate geschikt. Deze aspecten worden immers vooral duidelijk wanneer

¹¹ Een onderzoeker kan natuurlijk ook interviews afnemen met daders. Dit kan belangrijke inzichten opleveren (zie bijvoorbeeld Van Koppen & De Poot, 2013; zie ook Bernasco, 2010) en is voor sommige onderzoeksdoeleinden misschien zelfs noodzakelijk. Maar ook deze methode van dataverzameling kent beperkingen. Hoe selecteer je de respondenten, hoe krijg je hen bereid mee te doen aan het onderzoek en hoe kun je hen zover krijgen om vrijuit en naar waarheid te vertellen? Een onderzoeker die toegang heeft tot bijvoorbeeld verslagen van afgeluisterde gesprekken tussen twee drugshandelaren, hoeft zich om deze problemen in ieder geval geen zorgen te maken (Kruisbergen, 2017, p. 184-185).

bepaalde zaken intensief worden bestudeerd. De rijkdom van het empirisch materiaal en de diepte van de kwalitatieve analyses maken dit onderzoek dus bij voorkeur geschikt voor het beantwoorden van *kwalitatieve* vragen over de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland (Kleemans e.a., 1998, p. 28-29; Kruisbergen e.a., 2012, p. 57-58).

Het doen van *kwantificerende* uitspraken is op basis van ons onderzoeksmateriaal in het algemeen minder goed mogelijk. Wij kunnen bijvoorbeeld wel aangeven dat bepaalde verschijnselen voorkomen, dat zij meer dan incidenteel voorkomen of dat zij niet voorkomen in ons casusmateriaal (voor zover wij weten). Hoe vaak bepaalde verschijnselen voorkomen in (bepaalde vormen van) georganiseerde criminaliteit in het algemeen, is op basis van ons onderzoek niet goed aan te geven.

Kwantificerende uitspraken als 'veel' of 'vaak' die in dit rapport worden gedaan, gelden dus alleen binnen de context van de door ons geanalyseerde zaken (Kleemans e.a., 1998, p. 28-29; Kruisbergen e.a., 2012, p. 57-58). Vanwege het grote aantal zaken dat inmiddels is bestudeerd, zijn, wanneer zoveel mogelijk zaken worden meegenomen, kwantitatieve analyses op specifieke deelterreinen soms wel mogelijk, mits daarbij het genoemde voorbehoud wordt gemaakt. Voorbeelden hiervan zijn eerdere analyses van criminele carrières (Kleemans & De Poot, 2007; Van Koppen, 2013), analyse van investeringen van daders in de legale economie (Kruisbergen e.a., 2015), analyse van de rechtsgang en de incasso bij ontnemingsmaatregelen (Kruisbergen e.a., 2016), en de analyse van de rechtsgang in strafzaken tegen daders in de georganiseerde criminaliteit (Van Wingerde & Van de Bunt, 2017).

Verder is het bereik van ons onderzoek beperkt tot die gevallen van georganiseerde criminaliteit die door Nederlandse autoriteiten zijn opgespoord en vervolgd. Dit is het gevolg van het feit dat opsporingsonderzoeken onze belangrijkste gegevensbron vormen en we bespraken dit al in paragraaf 1.2.2.

1.3

Beknopte beschrijving van het onderzoeksmateriaal

In tabel 1 staat een overzicht van de 180 zaken die in de vijf rondes van de monitor zijn geanalyseerd.

Tabel 1 Overzicht van geanalyseerde opsporingsonderzoeken uit de eerste, tweede, derde, vierde en vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit naar de soort illegale activiteiten die in het opsporingsonderzoek de meeste aandacht hebben gekregen

	Ronde 1	2	3	4	5	Totaal
Traditionele drugs	13	7	7	10	6	44
Synthetische drugs	2	3	5	5	0	15
Traditionele + synthetische drugs	8	4	9	0	6	28
Mensensmokkel	4	6	6	0	0	16
Mensenhandel	7	2	6	3	1	19
Fraude en witwassen	5	10	6	11	7	40
Overige delicten	1	8	1	1	3	14
Cybercriminaliteit	0	0	0	0	7	7
Totaal	40	40	40	30	30	180

De vijfde ronde is de eerste waarin zaken op het terrein van cybercrime zijn geanalyseerd. In eerdere rondes waren nog weinig (geschikte) afgeronde opsporingsonderzoeken op het terrein van cybercrime beschikbaar.¹² Nog een opmerking over het tijdvak waarin de onderzochte zaken zich afspeelden. Bij 28 van de 30 bestudeerde opsporingsonderzoeken uit de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit vonden de belangrijkste aanhoudingen plaats in de periode 2011-2016, in 2 zaken vonden die aanhoudingen eerder plaats.

1.3.1

Gebruik van het onderzoeksmateriaal in deze rapportage

Openbaar empirisch onderzoek naar georganiseerde criminaliteit is van groot maatschappelijk belang. Indien het niet mogelijk zou zijn om over dit onderwerp openbaar te publiceren, is het ook niet mogelijk om – empirisch gefundeerd – openbaar te debatteren over een dergelijk belangrijk maatschappelijk probleem. Dit klemmt te meer, aangezien discussies over dit onderwerp betrekking hebben op keuzes over ingrijpende inbreuken op de grondrechten van burgers. Bij een openbare rapportage dient zich echter wel de vraag aan hoe gedetailleerd en op welke manier zaken kunnen worden beschreven zonder dat deze beschrijvingen ‘tot concrete personen herleidbaar’ zijn en aan deze personen schade toebrengen. Enerzijds kan detaillering immers het inzicht in bepaalde zaken vergroten, anderzijds maakt detaillering de zaken een stuk herkenbaarder, wat zeker in sommige gevallen problematisch kan zijn. Sommige risico’s kunnen worden vermeden door het gebruik van meerdere casussen, door het casusmateriaal te gebruiken als toelichting bij een algemener en abstracter verhaal, en door te anonimiseren door middel van abstractie (zie ook Van de Bunt & Kleemans, 2000). Maar zonder details, die van belang zijn om voor de lezer de context van georganiseerde criminaliteit duidelijk te maken, wordt een verhaal wel heel abstract. In dit rapport zijn, zoals dat in eerdere monitorrapportages ook is gebeurd, op verschillende plaatsen casusbeschrijvingen te vinden, soms meer en soms minder gedetailleerd. Daarbij is door de opstellers van dit rapport steeds een zorgvuldige afweging gemaakt tussen informatiewaarde enerzijds en het voorkomen van schade anderzijds. Verder is de begeleidingscommissie van het onderzoek gevraagd te toetsen of het beschreven casusmateriaal geen onevenredige schade kan toebrengen aan betrokken personen. Nog twee laatste opmerkingen over het gebruik van casusbeschrijvingen: alle initialen, zoals ‘verdachte A’ of ‘bedrijf W’, zijn, om herleidbaarheid te voorkomen, willekeurig gekozen en corresponderen niet met de werkelijke namen; geldbedragen en andere hoeveelheden die in casusbeschrijvingen worden gebruikt, komen grofweg maar niet precies overeen met de werkelijke hoeveelheden (zie ook Van de Bunt & Kleemans, 2002, p. 44-45).

1.4

Opbouw van dit rapport

Na deze inleiding worden in de hoofdstukken 2, 3 en 4 de resultaten van de empirische analyses beschreven. In hoofdstuk 2 worden de criminele carrières van daders in de georganiseerde criminaliteit besproken. In hoofdstuk 3 staat de verwevenheid van daders met hun omgeving centraal. De opsporing van daders komt aan bod in hoofdstuk 4. In het afsluitende hoofdstuk 5 bieden we een synthese van de empirische resultaten en bespreken we mogelijke beleidsimplicaties. Dit rapport bevat drie bijlagen: een weergave van de

¹² Deze zeven ‘cyberzaken’ omvatten twee zaken waarbij drugshandel (smokkel) mede mogelijk is gemaakt dankzij het vernieuwende gebruik van ICT (casus 151, 152). In een derde zaak staat een moderne variant van witwassen centraal (bitcoinhandel ten behoeve van vermoedelijke drugshandelaren, casus 173). Een vierde zaak richt zich op een variant van skimmen (ook wel shimmen genoemd, casus 154). Een vijfde zaak draait om phishingoperaties (casus 156). In de zesde en zevende zaak staat banking malware centraal (casus 153 en 155).

samenstelling van de begeleidingscommissie (bijlage 1), de gebruikte aandachtspuntenlijst (bijlage 2) en een beknopte beschrijving van alle 180 zaken die in de vijf rondes van de monitor zijn geanalyseerd (bijlage 3).

2 Criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit

In dit hoofdstuk beschrijven we de criminele levensloop van daders uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Dit doen we aan de hand van zowel kwantitatieve als kwalitatieve informatie over de delict- en strafgeschiedenis van de daders (verdachten) die we in de geanalyseerde zaken zijn tegengekomen. Dit is niet de eerste keer dat we de criminele carrières van daders in de georganiseerde criminaliteit analyseren. In paragraaf 2.1 gaan we kort in op de belangrijkste uitkomsten van eerdere analyses. In paragraaf 2.2 geven we een kwantitatief beeld van de delict- en strafgeschiedenis van de daders uit de laatste drie rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (derde, vierde en vijfde ronde) en vergelijken we hen met een algemene daderpopulatie. Daartoe gebruiken we gegevens van het Justitiële Documentatiesysteem (JDS). Daarna gaan we dieper in op één deelgroep van daders. Dit betreft een categorie van daders, al dan niet met een leidinggevende rol in de uitgangzaak, die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen, doorgaan met criminele activiteiten. Deze 'daders die niet stoppen', zijn het onderwerp van paragraaf 2.3. Paragraaf 2.4 biedt een recapitulatie.

2.1 Onderzoek naar criminele carrières: een korte terugblik

Al eerder is in het kader van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit ruim aandacht besteed aan criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit. De eerste analyses vonden plaats in het kader van de derde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (Van de Bunt & Kleemans, 2007; Kleemans & De Poot, 2008; Kleemans & Van de Bunt, 2008). Daarna werden deze analyses uitgebreid naar een grotere daderpopulatie (Van Koppen e.a., 2010a) en werd ook een vergelijking gemaakt met de algemene daderpopulatie (Van Koppen e.a., 2010b). De belangrijkste inzichten uit deze studies zullen we hieronder de revue laten passeren.

Doorgroeiërs, late starters en verschillen met de algemene daderpopulatie

De eerste analyses hadden betrekking op 979 verdachten die betrokken waren bij de zaken uit de eerste twee rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (Van de Bunt & Kleemans, 2007; Kleemans & De Poot, 2008). Een opvallende uitkomst van deze analyses was dat een substantieel aantal daders pas later in het leven in aanraking bleek te zijn gekomen met politie en justitie en pas later betrokken bleek te zijn geraakt bij vormen van georganiseerde criminaliteit. Uiteraard was er ook sprake van 'doorgroeiërs' in de misdaad, maar vooral deze substantiële groep 'zij-instromers' of 'late starters' was een onverwachte uitkomst. Een mogelijke verklaring voor dit fenomeen werd gezocht in het theoretische begrip 'sociale gelegenheidsstructuur', sociale relaties die toegang geven tot winstgevende criminele activiteiten. Sommige daders hebben dergelijke relaties al (of krijgen die in de schoot geworpen), maar voor veel andere daders geldt dat deze relaties zich pas later in het leven ontwikkelen, waardoor ook pas later in het leven mogelijkheden ontstaan om betrokken te raken bij georganiseerde criminaliteit. Bijzondere aandacht kreeg de invloed van werk en van bepaalde beroepen die toegang geven tot illegale mogelijkheden, zoals drugssmokkel of fraude (Kleemans & Van de Bunt, 2008). Later is met een grotere dataset het fenomeen van de 'late starters' nader geanalyseerd (Van Koppen e.a., 2010a), waarbij ook onderscheid werd gemaakt tussen verschillende typen rollen in criminele samenwerkingsverbanden (leiders, coördinatoren en uitvoerenden) en verschillende typen criminele activiteiten. De bevindingen bleken ook robuust te zijn wanneer gekeken werd naar verschillende typen rollen en verschillende typen criminele

activiteiten. De late starters kwamen voor in alle verschillende typen rollen en alle verschillende typen criminele activiteiten. Het was dus niet zo dat de late starters vooral gevonden werden in de groep 'uitvoerenden' (maar ook bij de leiders en coördinatoren) of vooral bij fraude (maar dus ook bij drugszaken en andere criminele activiteiten).¹³

Waarom verschillen daders van georganiseerde criminaliteit van de algemene daderpopulatie? Voor het beantwoorden van deze vraag werd een vergelijking gemaakt met de algemene daderpopulatie (Van Koppen e.a., 2010b). Een opvallende uitkomst van deze vergelijking was dat 'late starters' ook veelvuldig voorkomen in de algemene daderpopulatie. Dat dit niet uit veel andere criminologische studies naar voren komt is een gevolg van het feit dat veel van deze studies zich richten op jeugdigen en veelvoorkomende criminaliteit en dat in deze studies oudere daders en daders van andere typen criminaliteit relatief ondervertegenwoordigd zijn. Daders die betrokken zijn bij georganiseerde misdaad verschillen overigens wel van de algemene daderpopulatie: zij zijn ouder, relatief vaker in aanraking geweest met politie en justitie en de vroegere justitiële contacten betreffen ook veel ernstigere delicten. Deze bevindingen blijken ook robuust, als onderscheid wordt gemaakt binnen de daderpopulatie tussen drugsdelicten en fraude.

Daarnaast werd een onderscheid gemaakt tussen leiders in criminele samenwerkingsverbanden en daders met een minder belangrijke rol. Ook deze groep van 66 leiders bestond voor een deel uit 'doorgroeiers', maar ook voor een substantieel deel uit 'late starters'. De 'late starters' hadden een switch gemaakt van legale werkzaamheden naar illegale werkzaamheden. Ze hadden een achtergrond in de legale handel (inclusief import en export) of hadden een baan in het bedrijfsleven of bij overheid). Bij deze late starters werden drie verschillende typen onderscheiden: 1) daders die hun criminele activiteiten uitvoeren in het verlengde van legale activiteiten (mogelijkheden die in het dagelijks werk naar boven komen, bijvoorbeeld fraudemogelijkheden); 2) daders die duidelijk switchen van (transport van) legale naar illegale goederen (aangetrokken door de hoge winsten die bijvoorbeeld met drugstransporten kunnen worden behaald); en 3) mensen die criminele mogelijkheden pas later in het leven aangrijpen na bepaalde ingrijpende levensloopgebeurtenissen, die vaak te maken hebben met financiële tegenslagen en problematische schuldsituaties.

Instroomechanismen

Verder vond ook nog een nadere analyse plaats van de criminele carrières van 92 starters in de georganiseerde criminaliteit (ongeacht hun rol). Hoe waren deze mensen zonder eerdere justitiecontacten en zonder een vroegere criminele carrière bij deze zaken betrokken geraakt? Uit deze analyse kwamen de volgende vijf belangrijke instroomechanismen naar voren: 1) bewuste rekrutering door criminele groepen; 2) sociale relaties en het sociaal sneeuwbaaleffect; 3) de invloed van werk en werkrelaties; 4) hobby's en nevenactiviteiten; en 5) levensloopgebeurtenissen (inclusief financiële tegenslagen en problematische schuldsituaties).

Werk en georganiseerde criminaliteit

Werk wordt vaak verondersteld voor veelvoorkomende criminaliteit en de algemene daderpopulatie een preventief effect te hebben: het hebben of het krijgen van een baan verlaagt de kans op criminaliteit (en vice versa). Werk kan echter ook een

¹³ Vergelijkbare resultaten werden later gevonden in het onderzoek van Van Onna e.a. (2014) naar de criminele carrières van 644 vervolgde daders van witteboordencriminaliteit in Nederland. Ook in dit onderzoek werd een substantiële groep 'late starters' aangetroffen, maar ook een substantiële groep 'vroeg starters'.

schaduwzijde hebben bij georganiseerde criminaliteit: werk, werkrelaties en mogelijkheden die zich tijdens legale werkzaamheden voordoen kunnen ook gelegenheid scheppen voor criminele activiteiten. Daarom is in het kader van de derde monitorronde een overzicht gemaakt van de beroepen van alle daders (1623) uit de 120 tot dan toe geanalyseerde zaken (Kleemans & Van de Bunt, 2008). Werk blijkt op drie verschillende manieren gelegenheid te scheppen voor criminele activiteiten. Een eerste manier is door middel van internationale contacten en reisbewegingen. Dit zou de relatie kunnen verklaren met beroepen die te maken hebben met mobiliteit, transport en logistiek: contacten met andere landen en andere sociale groepen leiden tot het ontdekken en benutten van nieuwe mogelijkheden, vooral op het terrein van transitcriminaliteit. Een tweede manier betreft individuele bewegingsvrijheid en/of autonomie. Dit verklaart het frequente voorkomen van directeurs van (doorgaans) kleine bedrijven, vrije beroepsbeoefenaren, en in enkele gevallen relatief autonoom handelende personen binnen grotere bedrijven en banken. De derde en laatste manier betreft het 'sociale' karakter van bepaalde beroepen. Beroepen waarbij men veel in aanraking komt met andere mensen, bieden ook veel kansen tot ontmoetingen met potentiële mededaders. Deze relatie tussen werk en georganiseerde criminaliteit is recentelijk nader uitgediept door Madarie en Kruisbergen (2019). Zij beschrijven, op basis van 16 zaken uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (11 luchthaven- en 5 havenzaken), hoe de genoemde processen uitwerken bij dadergroeperingen die actief zijn op/rondom logistieke knooppunten, meer in het bijzonder luchthavens en havens.

Samenvattend kan dus worden gesteld dat voorgaand onderzoek belangrijke nieuwe theoretische en empirische inzichten heeft opgeleverd in de criminele carrières van daders die betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit: de aanwezigheid van een substantiële groep late starters en zij-instromers (naast een substantiële groep doorgroeiers), verschillen met de algemene daderpopulatie (relatief ouder en met eerdere en ernstigere antecedenten), verschillende instroommechanismen en de mogelijkheden die bepaalde typen werk bieden voor het uitvoeren van en betrokken raken bij criminele activiteiten.

Ook nu gaan we dus in op de criminele carrière van daders (verdachten) die we in de geanalyseerde zaken zijn tegengekomen. We leggen daarbij echter een ander accent. We beginnen met een algemene, kwantitatieve schets van de daders. Daarna zoomen we zoals eerder is toegelicht in op een specifieke categorie van daders, namelijk persisterende daders: personen die ondanks relatief zwaar justitie-ingrijpen prominent actief zijn in de georganiseerde criminaliteit.

2.2 Delict- en strafgeschiedenis van daders: een kwantitatieve schets

2.2.1 Uitleg bij gebruikte data

Voor dit onderzoek zijn voor alle verdachten uit de laatste drie rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit, dat wil zeggen de derde, vierde en vijfde ronde, gegevens uit het Justitiële Documentatiesysteem (JDS) opgevraagd. In het al aangehaalde monitorrapport uit 2007 zijn JDS-gegevens geanalyseerd voor verdachten uit de eerste twee rondes.

De analyse richt zich met name op de delict- en strafgeschiedenis – de criminele carrière – voorafgaand aan de zaak die voor de monitor is bestudeerd en waarin de desbetreffende persoon verdacht werd van betrokkenheid bij activiteiten in de georganiseerde criminaliteit. Deze zaak noemen we de *uitgangszaak*. Doordat bij de bestudering van de zaaksdossiers de parketnummers zijn overgenomen, kan in de opgevraagde JDS-data een zaak die hetzelfde parketnummer heeft als uitgangszaak worden aangewezen. Vervolgens worden dan bij de analyses alleen de gepleegde delicten en opgelegde straffen meegenomen die zich eerder in de tijd hebben afgespeeld. Personen waarvoor op het moment dat het zaaksdossier werd

bestudeerd geen parketnummer bekend was, zijn uitgesloten van de analyses. Dit kunnen personen zijn die uiteindelijk nooit zijn vervolgd, maar er kunnen ook personen bij zitten aan wie pas later een parketnummer is toegewezen.¹⁴ Verder worden in de meeste analyses alleen verdachten meegenomen die in Nederland zijn geboren. De reden is dat het JDS alleen justitiële informatie bevat over de periode dat iemand in Nederland heeft gewoond. Voor zover iemand buiten Nederland woonachtig is geweest kan de delict- en strafgeschiedenis dus niet worden bepaald. Omdat we die strafrechtelijke geschiedenis zo betrouwbaar mogelijk willen vaststellen, en omdat we geen informatie hebben over woonplaats maar wel over geboorteland, nemen we personen die buiten Nederland zijn geboren niet in de analyses mee.

2.2.2

Kwantitatieve schets

Tabel 2 toont de justitiële contacten van verdachten uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit.

Tabel 2 Eerdere justitiële contacten^a van verdachten uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit, uitgesplitst naar daders met een complete (geboorteland = NL) en een mogelijk incomplete (geboorteland ≠ NL) JD-historie^b

	Complete JD-historie (geboorteland = NL)	Mogelijk incomplete JD- historie (geboorteland ≠ NL)	Totaal
Geen eerdere contacten	19,2% (67)	43,2% (155)	31,4% (222)
Wel eerdere contacten	80,8% (282)	56,8% (204)	68,6% (486)
Totaal	100,0% (349)	100,0% (359)	100% (708)

^a Contacten voorafgaand aan de uitgangszaak. De uitgangszaak is de naar een verdachte verwijzende zaak die is bestudeerd voor een van de drie laatste rondes (ronde 3, 4 en 5) van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (MGC).

^b Of de JD-historie (justitiële geschiedenis) inderdaad compleet is, hangt af van de vraag of een person vanaf zijn twaalfde levensjaar onafgebroken in Nederland heft gewoond. Dit is onbekend.

We maken in de tabel een onderscheid tussen daders die in Nederland zijn geboren en daders die buiten Nederland zijn geboren. We gaan ervan uit dat het beeld van de justitiële geschiedenis van hen die in Nederland zijn geboren vollediger is dan van hen die buiten Nederland zijn geboren. Uit de tabel blijkt dan ook dat de in Nederland geboren verdachten in onze zaaksdossiers veel vaker eerdere justitiële contacten hebben (80,8%) dan verdachten die elders zijn geboren (56,8%). Concentreren we ons op het deel waarvan de JD-historie waarschijnlijk completer is - de 349 daders met Nederland als geboorteland - dan blijkt dus dat 19,2% van de daders niet eerder bij politie en justitie in beeld is geweest. Ongeveer één op de vijf

¹⁴ Voor het rapport uit 2007 is een andere werkwijze gevolgd. Voor de personen uit de eerste twee rondes zijn destijds heel vaak niet de parketnummers uit de bestudeerde zaaksdossiers opgenomen (dit wordt vanaf de derde ronde wel gedaan). Het aanwijzen van de uitgangszaak is toen 'handmatig' verlopen, dat wil zeggen op basis van een inhoudelijke beoordeling van bestudeerd zaaksdossier enerzijds en JDS-gegevens anderzijds. In gevallen waarin op deze wijze geen koppeling met een uitgangszaak kon worden gemaakt, is toen een fictieve uitgangszaak toegewezen. In de analyses voor het huidige onderzoeksrapport, zijn alleen gevallen meegenomen waarin op basis van een parketnummer een koppeling met een uitgangszaak kon worden gemaakt. Het voordeel hiervan is dat de uitgangszaak met zekerheid kan worden aangewezen. Een nadeel is dat vergelijking van de nieuwe met de eerdere analyses niet of minder goed mogelijk is. Verdachten aan wie een parketnummer is toegewezen kunnen namelijk verschillen van verdachten aan wie geen of pas later een parketnummer is toegewezen. Eerstgenoemden hebben mogelijk een grotere rol gespeeld bij criminele activiteiten in een zaak dan laatstgenoemden.

is dus als 'onbekende vis' tijdens de uitgangszaak voor het eerst in beeld gekomen. Dit komt grofweg overeen met analyses van de justitiële geschiedenis van de daders uit de eerste twee monitorrondes, waarin de categorie 'onbekende vis' een omvang van 16% had (Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 103-104).

Verdachten Monitor Georganiseerde Criminaliteit vergeleken met totale JDS-populatie

In verdere analyses richten we ons alleen op de 349 verdachten uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit waarvan het beeld van de JD-historie zo compleet mogelijk is, dus alleen op degenen die in Nederland zijn geboren. Tabel 3 bevat een vergelijking van deze verdachten met de totale populatie van 141.078 daders uit het JDS.

Tabel 3 Verdachten uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit vergeleken met de totale JDS-populatie^a: eerdere justitiële contacten^b, leeftijd ten tijde van de uitgangszaak^c en strafgeschiedenis (wel/niet onvoorwaardelijke vrijheidsstraf) voor de uitgangszaak

	Verdachten georganiseerde criminaliteit	Totale JDS-populatie
Aandeel mannen	91,4%	84,5%
Gemiddelde leeftijd ttv eerste justitiecontact	26,1 jaar	25,6 jaar
Mediale leeftijd ttv eerste justitiecontact	22,6 jaar	20,4 jaar
Gemiddelde leeftijd ttv uitgangszaak	40 jaar	33 jaar
Mediale leeftijd ttv uitgangszaak	39 jaar	30 jaar
Leeftijdscategorie ttv uitgangszaak		
12-17 jaar	0,3%	11,1%
18 - 24 jaar	8,6%	25,6%
25 - 29 jaar	10,0%	11,9%
30 - 39 jaar	32,4%	19,5%
40 - 49 jaar	25,8%	16,6%
≥50 jaar	22,9%	15,3%
Heeft justitiële contacten voorafgaand aan de uitgangszaak	80,8%	58,5%
Heeft ooit onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen voorafgaand aan de uitgangszaak	35,8%	15,3%
Totaal	N (100%) = 349	N (100%) = 141.078

^a Voor beide categorieën zijn alleen verdachten meegenomen die in Nederland zijn geboren (omdat voor hen het beeld van de JD-historie waarschijnlijk completer is dan voor degenen die buiten Nederland zijn geboren).

^b Contacten voorafgaand aan de uitgangszaak (zie c).

^c Voor verdachten in de georganiseerde criminaliteit is dit de naar hen verwijzende zaak die is bestudeerd voor een van de drie laatste rondes (ronde 3, 4 en 5) van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (MGC). De "totale JDS-populatie" betreft hier verdachten met een zaak in 2006, aangezien 2006 het meest voorkomende inschrijfjaar is voor zaken uit de drie laatste rondes van de MGC.

Belangrijk verschil wat betreft uitgangszaak is natuurlijk dat de verdachten uit de monitor allemaal op de een of andere manier betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit, terwijl de totale JDS-populatie wordt gedomineerd door meer

commune criminaliteit. Beide groepen worden in tabel 3 vergeleken op: sekse; wel/niet eerdere justitiecontacten; leeftijd bij het eerste justitiecontact; leeftijd ten tijde van de uitgangszaak; en wel/niet onvoorwaardelijke gevangenisstraf voorafgaand aan de uitgangszaak.

Allereerst blijkt dat zowel de georganiseerde criminaliteit als de totale criminaliteit door mannen wordt gedomineerd. Binnen de georganiseerde criminaliteit lijkt de oververtegenwoordiging van mannen nog iets groter dan binnen de totale JDS-populatie. De leeftijd ten tijde van het eerste justitiecontact verschilt iets maar niet veel tussen beide groepen. De leeftijd ten tijde van de uitgangszaak laat grotere verschillen zien. Ten tijde van de uitgangszaak zijn er binnen de groep daders uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit in vergelijking met de totale JDS-populatie veel minder jongeren, vrijwel geen minderjarigen (0,3% (één persoon) versus 11,1%) en juist veel meer 30- en 40-plussers. Logischerwijs ligt ook de gemiddelde en de mediale leeftijd ten tijde van de uitgangszaak van daders uit de monitor hoger.¹⁵ Daders uit de monitor hebben ten tijde van de uitgangszaak ook veel vaker al eerdere justitiële contacten op hun naam staan (80,8% versus 58,5%). Eveneens hebben ze aanzienlijk vaker ooit een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd gekregen voorafgaand aan de uitgangszaak (35,8% versus 15,3%). Kort gezegd: daders in de georganiseerde criminaliteit zijn ouder, hebben meer delicten op hun naam staan (maar daar hebben ze gezien hun hogere leeftijd ook meer tijd voor gehad) en hebben vaker ooit gevangenisstraf ondergaan, wat er op kan wijzen dat ze vaker ernstige delicten plegen. Dit komt in grote lijnen overeen met eerder onderzoek op monitordata in Nederland (Van Koppen e.a., 2010a, 2010b) en onderzoek in Australië (Fuller e.a., 2019), Italië (Savona e.a., 2017), en Engeland en Wales (Francis e.a., 2013).

Verdachten Monitor Georganiseerde Criminaliteit: delict en strafgeschiedenis

Zoals al eerder bleek is dus het overgrote deel van de daders uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (80,8%) tenminste één keer eerder met justitie in aanraking geweest. In tabel 4 zien we dat meer dan 40% (20,1% + 8,3% + 12,9%) tenminste zes delicten voorafgaand aan de uitgangszaak op zijn naam heeft staan en ongeveer een vijfde (8,3% + 12,9%) zelfs elf of meer. In de tabel is ook weergegeven hoe lang daders al crimineel actief waren voorafgaand aan de uitgangszaak. Dit is gemeten door te kijken naar de periode vanaf het eerste justitiecontact tot aan de uitgangszaak. Zoals bekend heeft 19,2% geen eerdere justitiecontacten. Daarentegen is meer dan 60% (28,7% + 32,7%) al elf jaar of langer en bijna een derde (32,7%) zelfs al 21 jaar of langer crimineel actief.

Ten slotte blijkt uit tabel 4 ook van welke soort delicten de 349 personen voorafgaand aan de uitgangszaak verdacht werden. Zedendelicten komen daarbij maar heel weinig voor. Voor alle andere delicten geldt steeds dat tenminste een derde wel eens van zo'n delict verdacht is geweest.

¹⁵ De mediaan geeft de waarde van een variabele weer die een groep als het ware in tweeën splitst; de helft heeft een waarde die gelijk of lager is dan die waarde en de andere helft heeft een waarde die gelijk of hoger is. Vooral bij zeer scheve verdelingen is een mediaan informatiever dan een gemiddelde.

Tabel 4 349 Verdachten^a uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit: aantal justitiële contacten^b, periode waarin verdachten crimineel actief waren en soort delicten voorafgaand aan de uitgangszaak^b

Aantal justitiële contacten voorafgaand aan de uitgangszaak	
Geen eerdere contacten	19,2%
1/5	39,5%
6/10	20,1%
11/15	8,3%
≥ 16	12,9%
Periode crimineel actief voorafgaand aan de uitgangszaak	
Geen eerdere contacten	19,2%
≤ 5 jaar	9,2%
6/10 jaar	10,3%
11/20	28,7%
≥ 21	32,7%
Werde voorafgaand aan de uitgangszaak tenminste één keer verdacht van ^c :	
Geen eerdere contacten	19,2%
Gewelddelict	33,0%
Zedendelict	3,7%
Vernieling-, lichte-agressie- of openbare-ordefeit	41,8%
Drugsdelict	33,2%
Vermogensdelict	58,7%
Verkeersdelict	44,4%
Overig delict	39,5%
Totaal	N (100%) = 349

^a Alleen verdachten die in Nederland zijn geboren (omdat voor hen het beeld van de JD-historie waarschijnlijk completer is dan voor degenen die buiten Nederland zijn geboren).

^b De naar hen verwijzende zaak die is bestudeerd voor een van de drie laatste rondes (ronde 3, 4 en 5) van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit.

^c Personen kunnen van verschillende delicten verdacht zijn geweest. De percentages tellen dan ook niet op tot 100.

Binnen de groep van 349 verdachten uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zit dus een klein deel zonder eerdere justitiële contacten, een flink deel heeft juist veel eerdere justitiecontacten op zijn naam. Bovendien is een groot deel van de verdachten al lange tijd crimineel actief. Hoe zijn de strafbare feiten waarvan 'onze' daders voorafgaand aan de uitgangszaak van werden verdacht afgedaan? Dit is te zien in tabel 5.

Tabel 5 349 Verdachten^a uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit: opgelegde straffen en andere afdoeningen voorafgaand aan de uitgangszaak^b

Heeft voorafgaand aan de uitgangszaak ooit onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen	35,8%
Heeft voorafgaand aan de uitgangszaak ooit onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen van ^c :	
≤ 1 maand	17,2%
1-3 maanden	12,9%
3-6 maanden	11,2%
6-12 maanden	9,2%
> 12 maanden	18,9%
Heeft voorafgaand aan de uitgangszaak ooit voorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen ^c :	
Voorwaardelijke vrijheidsstraf met bijzondere voorwaarden	6,3%
Voorwaardelijke vrijheidsstraf zonder bijzondere voorwaarden	27,5%
Heeft voorafgaand aan de uitgangszaak ooit met andere afdoening te maken gehad ^c :	
Taakstraf (werk- of leerstraf)	26,4%
Geldstraf	44,4%
Beleidssepot	38,4%
Technisch sepot	47,3%
Transactie	33,5%
Vrijspraak	16,3%
Zaak niet afgedaan	9,2%
Overig/onbekend	12,0%
Totaal	N (100%) = 349

^a Alleen verdachten die in Nederland zijn geboren (omdat voor hen het beeld van de JD-historie waarschijnlijk completer is dan voor degenen die buiten Nederland zijn geboren).

^b De naar hen verwijzende zaak die is bestudeerd voor een van de drie laatste rondes (ronde 3, 4 en 5) van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit.

^c Daders kunnen met verschillende opgelegde straffen en andere afdoeningen te maken hebben gehad, bijvoorbeeld een keer een gevangenisstraf van drie maanden, een andere keer een gevangenisstraf van 13 maanden en weer een andere keer een geldstraf. De percentages kunnen daarom niet gesommeerd worden.

We zagen al eerder dat iets meer dan een derde (35,8%) ooit onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft gehad voorafgaand aan de uitgangszaak. Iets minder dan twee derde heeft dus nog nooit een dergelijke straf ondergaan en heeft daarmee de 'zwaarste' strafrechtelijke sanctie niet opgelegd gekregen (in ieder geval tot de uitgangszaak). Het percentage daders dat voorafgaand aan de uitgangszaak ooit een langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft gekregen, is logischerwijs nog lager. Zo heeft net geen 19% ooit een gevangenisstraf van meer dan twaalf

maanden ondergaan.¹⁶ Andere afdoeningen komen veel vaker voor, met name de geldstraf, beleidssepot, technisch sepot en de transactie.

Verdachten Monitor Georganiseerde Criminaliteit: delict en strafgeschiedenis van leiders

In tabel 6 zoomen we in op daders uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit met een leidinggevende rol in de zaak waarin zij voorkomen.

Tabel 6 Verdachten^a uit de drie laatste rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit met een leidinggevende rol in hun criminele samenwerkingsverband^a: leeftijd ten tijde van uitgangszaak^b en eerdere justitiële contacten en strafgeschiedenis voor de uitgangszaak

	Verdachten met leidinggevende rol	Verdachten met overige rol
Gemiddelde leeftijd ttv uitgangszaak	43 jaar	40 jaar
Mediale leeftijd ttv uitgangszaak	47 jaar	38 jaar
Heeft justitiële contacten voorafgaand aan de uitgangszaak	84%	80%
Aantal justitiële contacten voorafgaand aan de uitgangszaak		
Gemiddeld aantal	8,9	6,6
Mediaal aantal	7,0	3,0
Heeft ooit onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen voorafgaand aan de uitgangszaak	56%	33%
Heeft ooit onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen van tenminste 12 maanden voorafgaand aan de uitgangszaak:	40%	16%
Totaal	N (100%) = 45	N (100%) = 304

^a Alleen verdachten die in Nederland zijn geboren (omdat voor hen het beeld van de JD-historie waarschijnlijk completer is dan voor degenen die buiten Nederland zijn geboren).

^b De naar hen verwijzende zaak die is bestudeerd voor een van de drie laatste rondes (ronde 3, 4 en 5) van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit.

Van de 349 in Nederland geboren daders is voor 45 op basis van het zaaksdossier vastgesteld dat zij een leidinggevende rol hadden in het criminele samenwerkingsverband dat in de desbetreffende zaak centraal stond.¹⁷ Slechts zeven van deze 45 leiders waren voorafgaand aan de uitgangszaak niet eerder in beeld van justitie (althans hadden geen justitiecontacten), de 38 andere leiders (84%) waren dat wel. Het wel of niet hebben van 'voorzaken' zegt echter niet alles. Een justitiecontact kan ook betrekking hebben op een relatief licht vergrijp. Daarom is ook het opgelegd hebben gekregen van een (zware) onvoorwaardelijke

¹⁶ De genoemde percentages gelden voor de gehele groep van 349 daders, dus inclusief hen die geen eerdere justitiecontacten hebben. Zou alleen de deelgroep met justitiecontacten in ogenschouw worden genomen, dan worden de percentages natuurlijk groter.

¹⁷ Van de 359 daders die niet in Nederland zijn geboren, is voor 58 op basis van het zaaksdossier vastgesteld dat zij een leidinggevende rol hadden in het criminele samenwerkingsverband dat in de desbetreffende zaak centraal stond.

gevangenisstraf in de tabel opgenomen. Beredeneerd kan worden dat wie nooit eerder een onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft gekregen, ook nooit eerder als 'zware jongen' in beeld is geweest (of in ieder geval niet als zodanig is veroordeeld). Uit de tabel blijkt dan dat iets meer dan de helft (56%) wel en iets minder dan de helft (44%) nooit eerder op die manier in beeld is geweest.

De leiders onderscheiden zich op de in de tabel opgenomen kenmerken duidelijk van de daders met een andere rol. Ze zijn ten tijde van de uitgangszaak ouder, zijn voorafgaand aan die uitgangszaak vaker met justitie in aanraking geweest, hebben vaker ooit een onvoorwaardelijke gevangenisstraf gekregen en hebben ook vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van meer dan twaalf maanden ondergaan. Leiders onderscheiden zich dus niet alleen van andere daders vanwege hun leidinggevende rol, maar ook vanwege een actiever en, gelet op opgelegde gevangenisstraffen, ook zwaarder strafrechtelijk verleden. Daarbij merken we wel op dat leiders doordat ze ouder zijn ook meer tijd hebben gehad om voorafgaand aan de uitgangszaak crimineel actief te zijn.

2.3 Daders die niet stoppen

In deze paragraaf gaan we op één deelgroep van daders dieper in; daders die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen doorgaan met criminele activiteiten.¹⁸ Daarbij maken we gebruik van de kwalitatief rijke informatie die (sommige van) de bestudeerde zaken bieden. We richten ons daarbij vooral (maar niet alleen) op daders die een prominente, leidinggevende rol spelen in de uitgangszaak en gezien hun strafverleden eerder ook al prominent aanwezig waren in de criminaliteit. Dat ze persisteren in criminele activiteiten op zeker niveau maakt hen interessant. Wat leert het materiaal ons over de kenmerken en achtergronden van hun criminele carrière? We benaderen deze vraag op twee manieren. Hieronder werken we eerst voor twee daders met een leidinggevende rol de delict- en strafgeschiedenis uit. We gebruiken daarvoor JDS-gegevens. Het voordeel van het JDS is dat deze databank het mogelijk maakt om een complete justitiële geschiedenis van een persoon te schetsen. Meer inhoudelijke informatie, zoals over de precieze aard van de criminele activiteiten of de context waarbinnen zij werden uitgevoerd, ontbreekt echter. Dergelijke, meer kwalitatieve informatie is nu juist wel voorhanden in de 180 zaaksverslagen waaruit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit bestaat. Die vormen dan ook de tweede invalshoek van waaruit we persisterend daderschap beschrijven. Binnen de 180 zaken is gezocht naar verdachten die in twee of meer rondes van de monitor voorkomen. Dit leverde 30 verdachten op. Wat leren die zaaksverslagen ons over deze persisterende daders? Die vraag beantwoorden we in sub-paragrafen 2.3.1 en 2.3.2.

De criminele carrière van twee leidinggevende daders op basis van JDS-gegevens.

In tabel 6 werd duidelijk dat de daders die in een monitorzaak een leidinggevende rol hebben gespeeld, een zwaarder strafrechtelijk verleden hebben dan daders met een niet-leidinggevende rol. Binnen de categorie van 45 leiders die we hebben kunnen onderscheiden zijn er 22 die 8 of meer justitiële contacten hebben voorafgaand aan de uitgangszaak, waarbij 36 voorafgaande contacten het maximum is. Het aantal contacten zegt echter nog niet veel over de ernst van die contacten. Om leiders te onderscheiden die ook in het verleden (meermaals) betrokken waren

¹⁸ Daders die juist niet eerder onderwerp zijn geweest van (zwaar) strafrechtelijk ingrijpen maar wel een prominente rol spelen in georganiseerde criminaliteit roepen de vraag op hoe het kan dat ze niet eerder serieus zijn aangepakt. Waren ze niet eerder bij zware misdrijven betrokken, of konden ze onder de radar blijven? Deze categorie van daders komt aan bod in hoofdstuk 3, waarin de verwevenheid tussen de georganiseerde criminaliteit en haar omgeving centraal staat.

bij ernstige criminele feiten, is het misschien zinvoller om (ook) de opgelegde straf in ogenschouw te nemen. In tabel 6 zagen we dat 40% (18) van de 45 leiders ooit een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twaalf maanden of meer heeft ondergaan. Voor twee van deze leiders werken we hieronder op basis van JDS-gegevens de delict- en strafgeschiedenis uit. De één heeft een leidinggevende rol gespeeld in een drugszaak, de andere in een cybercrimezaak (wat betreft de uitgangszaak).

Kader 1 schetst het strafrechtelijke verleden van een drugshandelaar met 27 voorzaken op zijn naam (waarvan er enkele gevoegd zijn bij een andere zaak).

Kader 1 De delict- en strafgeschiedenis van een drugshandelaar

In een opsporingsonderzoek naar onder andere grootschalige invoer van cocaïne wordt B ervan verdacht één van de opdrachtgevers achter drugstransporten te zijn. Zijn naam wordt in verband gebracht met 'oude bekenden' in het drugsmilieu. Ten tijde van de uitgangszaak is B op middelbare leeftijd. Hij kwam op zijn 16e echter al in aanraking met justitie. Behalve verschillende sepot's, vrijspraken en onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, krijgt B voorafgaand aan de uitgangszaak zeven keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. Tezamen tellen deze op tot meer dan 70 maanden. Zo zit hij onder meer een veroordeling uit voor deelname aan een criminele organisatie en overtreding van de Wet Wapens en Munitie. Ook heeft hij verschillende vermogensdelicten op zijn naam staan.

In de uitgangszaak ontkent hij betrokkenheid bij drugstransporten en beroept hij zich op zijn zwijgrecht. In die zaak wordt hij echter wel veroordeeld voor drugsinvoer en krijgt hij een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van tientallen maanden opgelegd.

<u>Leeftijd</u>	<u>Delict</u>	<u>Afhandeling</u>
16 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf < 1 maand
17 jaar	Vermogensdelict	Beleidssepot
17 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf < 1 maand
18 jaar	Vermogensdelict	Technisch sepot
18 jaar	Vermogensdelict	Technisch sepot
19 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf 1 – 3 maanden
20 jaar	Onbekend	Technisch sepot
20 jaar	Vermogensdelict	Beleidssepot
20 jaar	Verkeersdelict	Beleidssepot
20 jaar	Verkeersdelict	Boete
20 jaar	Vermogensdelict	Beleidssepot
21 jaar	Vermogensdelict	Technisch sepot
21 jaar	Openlijke geweldpleging	Technisch sepot
21 jaar	Vermogensdelict	Vrijspraak
22 jaar	Vermogensdelict	Voorwaardelijke gevangenisstraf
22 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf 3 – 6 maanden
26 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf 6 – 12 maanden
26 jaar	Verkeersdelict	Technisch sepot
27 jaar	Vermogensdelict, vuurwapenwet	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden
31 jaar	Geweldsdelict	Technisch sepot
33 jaar	Deelname criminele organisatie, vermogensdelict, openlijke geweldpleging, vuurwapenwet	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden
44 jaar	Vermogensdelict, Opiumwet	Vrijspraak
45 jaar	Opiumwet	Werkstraf
49 jaar	Vermogensdelict	Technisch sepot
55 jaar	Uitgangszaak: Opiumwet	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden

In de criminele carrière van de drugshandelaar in kader 1 zijn twee fasen te onderscheiden. Vanaf zijn zestiende tot en met zijn 22e komt hij ieder jaar in aanraking met justitie. In die periode krijgt hij vier keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd, maar nooit langer dan vijf maanden. Vanaf zijn 22e worden de tussenpozen langer en de opgelegde sancties zwaarder. Af te lezen aan de opgelegde straffen en de algemene delictomschrijving, pleegt hij dan ook zwaardere feiten. De beide fasen laten een vrij stabiel beeld zien, met uitzondering van de elf jaar zonder justitiecontacten na zijn 33e. In die periode zonder delicten ondergaat F echter een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van meer dan drie jaar. Kader 2 laat een voorbeeld zien van een dader die veel minder feiten op zijn naam heeft staan voordat hij als cybercrimineel in de uitgangzaak in beeld komt, hoewel hij gezien zijn leeftijd wel ook de mogelijkheid heeft gehad om meer delicten te plegen. Hij heeft tot aan de uitgangzaak – kijkend naar de opgelegde straffen - een korte maar relatief zware delictsgeschiedenis. Tot de uitgangzaak heeft hij alleen als twintiger delicten op zijn naam staan.

Kader 2 De delict- en strafgeschiedenis van een cybercrimineel

F is de hoofdverdachte in een opsporingsonderzoek dat zich richt op cybercrime. Door manipulatie van het online betalingsverkeer wordt slachtoffers geld afhandig gemaakt. Voor deze uitgangzaak heeft hij niet veel delicten op zijn naam; twee vermogensdelicten en een onbekend delict. Gezien de straffen die zijn opgelegd, waren twee van deze delicten wel relatief ernstig; F wordt namelijk zowel voor het onbekende delict als voor een van de vermogensdelicten tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van meer dan twaalf maanden veroordeeld. Tussen de laatste zaak voorafgaand aan de uitgangzaak en de uitgangzaak zelf zit ongeveer 20 jaar. In de uitgangzaak wordt F tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van tientallen maanden veroordeeld.

<u>Leeftijd</u>	<u>Delict</u>	<u>Afhandeling</u>
22 jaar	Vermogensdelict	Werkstraf
22 jaar	Onbekend	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden
23 jaar	Vermogensdelict	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden
43 jaar	Uitgangzaak: (o.a.) Witwassen (van gelden verkregen via cybercrime)	Onvoorwaardelijke gevangenisstraf > 12 maanden

2.3.1

Persisterend daderschap: diversiteit, continuïteit en groei in criminele activiteiten

In deze en de volgende sub-paragraaf gaan we op basis van de zaken die voor de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zijn bestudeerd dieper in op de context waarbinnen persisterend daderschap plaatsvindt. Binnen de 180 monitorzaken is gezocht naar verdachten die in twee of meer rondes van de monitor voorkomen. Dit resulteerde in 30 verdachten.¹⁹ Deze 30 verdachten hebben overigens niet allemaal een leidinggevende rol gespeeld in de zaken waarin zij acteren.²⁰ In deze sub-paragraaf gaan we eerst in op de vraag of de aard van de criminele activiteiten van deze daders in de verschillende zaken verandert of juist continuïteit laat zien.

¹⁹ Daarbij gaat het alleen om personen die meerdere keren als *verdachte* voorkomen. De zaaksverslagen bevatten ook informatie over zogenoemde 'overige personen' (personen die op enige wijze een rol spelen in het opsporingsonderzoek maar niet als verdachte zijn aangemerkt). Deze zijn niet meegenomen. Verder zijn alleen verdachten meegenomen die in zaken uit verschillende rondes voorkomen. Daardoor hebben we voor deze verdachten informatie over verschillende tijdsperioden in hun leven. Er is geen onderscheid gemaakt tussen daders die wel en daders die niet in Nederland zijn geboren.

²⁰ Wel weten we op basis van de zaaksverslagen zeker dat zij een rol speelden in twee (of drie) opsporingsonderzoeken naar georganiseerde criminaliteit.

Vervolgens kijken we in paragraaf 2.3.2 wat de zaaksverslagen ons leren over de achtergronden van persisterend daderschap.

Al eerder is onderzoek gedaan naar de vraag of daders in de georganiseerde criminaliteit zich specialiseren in bepaalde criminele activiteiten, of juist als generalist op verschillende terreinen actief zijn. Spapens (2017) concludeerde dat specialisatie lijkt te overheersen; daders zijn bijvoorbeeld vooral met drugshandel/-productie bezig, of richten zich juist op mensenhandel. Wel ziet hij overlap tussen 'aanpalende' criminele markten, zoals de handel in verschillende soorten drugs. In het rapport naar aanleiding van de tweede monitorronde is ook aandacht besteed aan specialisatie versus generalisme. Dat gebeurde toen door binnen één zaak te kijken of een dadergroeping zich wel of juist niet beperkte tot een bepaald criminaliteitsveld. Ook toen voerde een zekere mate van specialisatie de boventoon. De daders in de destijds bestudeerde zaken richtten zich op een bepaalde hoofdcategorie van criminele activiteiten, bijvoorbeeld drugs, fraude of mensenhandel (Kleemans e.a., 2002).²¹

In de tweede monitorronde is vooral gekeken naar diversiteit van criminele activiteiten binnen een crimineel samenwerkingsverband op één moment, althans in de tijdsperiode die één opsporingsonderzoek beslaat. Nu behandelen we hetzelfde thema maar kijken we naar het type criminele activiteiten en de taken daarbinnen van individuele verdachten in twee (en in een enkel geval drie) verschillende opsporingsonderzoeken, dus naar diversiteit in de loop der tijd.

In ons casusmateriaal zien we op het niveau van individuele verdachten in beperkte mate verandering of *diversiteit*²², dat wil zeggen dat een aantal verdachten in verschillende zaken op echt verschillende criminele terreinen actief is. Dit is voor zeven van de 30 verdachten die in twee (of meer) verschillende monitorzaken voorkomen het geval. Zo zien we twee keer dat een verdachte in een zaak betrokken is bij drugshandel en in een latere zaak terugkeert als hoofdverdachte in een afpersingszaak (casus 25, 120; casus 66, 121). Een ander voorbeeld betreft een verdachte die in een zaak als wapenhandelaar voorkomt, terwijl hij in een latere zaak verdacht wordt van betrokkenheid bij handel in synthetische drugs en erectiemiddelen (casus 48, 105). In weer een ander voorbeeld opereert een hoofdverdachte als leidinggevende figuur binnen een groeping die zich met drugshandel bezighoudt. Voor het afgeschermd bezit van dure auto's maakt hij gebruik van een bedrijf dat de auto's op naam van het bedrijf zet. Tien jaar later start een opsporingsonderzoek naar dezelfde hoofdverdachte. Dat onderzoek richt zich op witwassen/facilitering van criminelen. De zojuist beschreven dienstverlening,

²¹ Onderzoeken in Australië, Italië, en Engeland en Wales laten een ander beeld zien. Fuller en anderen (2019), Savona en anderen (2017) en Francis en anderen (2013) concluderen dat het overgrote deel van daders in de georganiseerde criminaliteit generalisten betreft. Zij stelden de mate van specialisme-generalisme echter vast door naar alle delicten te kijken waarvoor een persoon die actief is in de georganiseerde criminaliteit ooit is veroordeeld. In onze studie vergelijken we juist verschillende zaken binnen de georganiseerde criminaliteit met elkaar; we kijken of de activiteiten van een dader in zaak X uit de monitor wel/niet overeenkomen met zijn activiteiten in zaak Y uit een andere monitorronde. Daarbij gaat het dus altijd om zaken in de georganiseerde criminaliteit. Door Spapens (2017) en ook in het monitorrapport uit 2002 (Kleemans & Van de Bunt, 2002) is naar de mate van specialiteit binnen één zaak van georganiseerde criminaliteit gekeken. De onderzoekers uit Australië, Italië, en Engeland en Wales kijken dus naar de gehele criminele carrière terwijl Spapens (2017), Kleemans en anderen (2002) en de onderhavige studie alleen activiteiten in de georganiseerde criminaliteit in ogenschouw nemen.

²² Wij spreken hier van "diversiteit" omdat die term meer recht doet aan wat we bij deze verdachten hebben aangetroffen (actief zijn (geweest) op twee verschillende markten) dan de term "generalisme".

waarbij criminelen afgeschermd een auto kunnen gebruiken, biedt de hoofdverdachte nu zelf aan. Zo worden ze er onder meer van verdacht onroerend goed en voertuigen aan criminelen te verhuren, die daarvoor contant betalen (casus 70, 147).

Vaker dan diversiteit zien we echter *continuïteit* van het criminaliteitsveld waarop de verdachte actief is. Dit geldt voor 23 van de 30 verdachten die in twee (of meer) verschillende monitorzaken voorkomen. Daarbij tekenen we aan dat we voor deze analyse verschillende vormen van drugshandel/-productie als één criminaliteitsveld beschouwen. Uit het casusmateriaal blijkt dat de scheidslijnen tussen verschillende drugsmarkten niet scherp zijn. Geregeld zien we dat een crimineel samenwerkingsverband in één zaak zich met verschillende soorten van drugshandel/-productie bezighoudt. Bij verdachten die in twee monitorzaken acteren zien we verder meer dan eens dat zij in de tweede zaak zich (deels) met andere drugs bezighouden dan in de eerste zaak.²³ Los van deze diversiteit in soorten drugshandel, overheerst dus continuïteit.

Continuïteit zien we met betrekking tot het criminaliteitsveld waarop een dader actief is, maar tot op zekere hoogte ook wat betreft de taak die een dader uitvoert. Verschillende verdachten voeren in twee zaken, waartussen soms vele jaren zitten, een zelfde typen taken uit binnen het criminele bedrijfsproces. Dit zien we bijvoorbeeld in drugszaken. Dit kan gaan om een verdachte die in twee zaken als bemiddelaar fungeert bij de aankoop van voor drugsproductie benodigde grondstoffen (casus 26, 81). Andere verdachten komen in twee zaken voor met een leidinggevende, coördinerende of anderszins vrij autonome rol. Dit zien we bijvoorbeeld bij een verdachte die in twee zaken – de tweede zaak start negen jaar na de eerste – als financier van een partij drugs voorkomt (casus 90, 171). Ook zien we dat bekende hoofdrolspelers in de drugscriminaliteit als leidinggevende hoofdverdachte centraal staan in het ene opsporingsonderzoek en in een veel later opsporingsonderzoek, soms na een jarenlange gevangenisstraf, terugkeren als opdrachtgever/afnemer van een drugstransport. Dat zien we bijvoorbeeld bij een verdachte die in een eerste onderzoek met verschillende soorten drugs bezig zou zijn terwijl hij in het tweede onderzoek vooral met cocaïne in verband wordt gebracht.

T staat in een zaak centraal als de gewelddadige leider van een groepering die verschillende soorten drugs, zoals hasj, XTC en amfetamine, verkoopt aan afnemers in Engeland. Hij wordt in eerste aanleg veroordeeld tot een jarenlange gevangenisstraf. Twintig jaar later komt deze dader terug als afnemer van een partij cocaïne in een groot opsporingsonderzoek naar drugssmokkel (casus 26, 163).

Daders die soortgelijke taken uitvoeren in verschillende drugszaken zien we ook wanneer die taken voortvloeien uit de rol van 'rechterhand' of 'tussenpersoon' voor een andere, meer leidinggevende hoofdverdachte.

S komt in een zaak voor als tussen/contactpersoon binnen een crimineel samenwerkingsverband dat zich met cocaïnehandel bezighoudt. Hij rekruteert mensen en onderhoudt contacten tussen verschillende verdachten. Hij krijgt in deze zaak een jarenlange gevangenisstraf opgelegd. Bijna vijftien jaar later start weer een opsporingsonderzoek naar grootschalige handel in cocaïne. S speelt daarbij een soortgelijke rol. In het dossier wordt hij gezien als tussenpersoon van de hoofdverdachte. Het vermoeden is dat hij contacten onderhoudt met personen die ervoor kunnen zorgen dat een partij verdovende middelen op het vaste land van Europa van de ene naar de andere locatie worden vervoerd (casus 16, 167).

²³ Dit laatste zien we in zeven gevallen.

Ten slotte zien we continuïteit in de taken die iemand heeft niet alleen bij daders op drugsmarkten. Zo zien we ook een witwasser die als zodanig in twee verschillende zaken voorkomt (casus 11, 95). Hieronder staat een fragment over een andere witwasser die in twee zaken opereert. In dit geval gaat het om een ondergrondse bankier.

Eind jaren 90 start een opsporingsonderzoek naar Z. Z staat in de Pakistaanse gemeenschap bekend als een grote Hawala bankier. Hij zou al sinds eind jaren 80 actief zijn in het ondergronds bankieren. Z wordt veroordeeld tot meer dan een jaar gevangenisstraf en een geldboete. Twaalf jaar later start wederom een opsporingsonderzoek waarin Z als ondergrondse bankier voorkomt. Z heeft een leidinggevende rol binnen een groep van personen die financiële transacties verricht voor criminelen. Blijkbaar heeft hij na zijn eerdere veroordeling zijn bankiersactiviteiten voortgezet. Bovendien is hij formeel betrokken bij een bedrijf dat als dekmantel wordt gebruikt voor het ondergronds bankieren. (casus 65, 150)

Verwevenheid van georganiseerde criminaliteit met de reguliere omgeving is één van de centrale thema's binnen de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Die verwevenheid zien we terug bij de analyse van daders die in verschillende monitorrondes voorkomen. Niet alleen het daderschap persisteert, in sommige zaken zien we dat een persisterende dader ook het gebruik van bepaalde *hulpbronnen* uit de legale omgeving simpelweg herhaalt. We zien dat bijvoorbeeld bij de zojuist besproken ondergrondse bankier, die in de eerste zaak een horecagelegenheid gebruikt voor zijn criminele operaties en in de andere zaak een wasserette (casus 65, 150). Iets soortgelijk zien we bij daders die in verschillende zaken rechtspersonen gebruiken in witwasconstructies. We zien het ook bij een dader die in drie zaken, uit drie verschillende monitorrondes, voorkomt. In de eerste zaak levert de dader logistieke diensten ten behoeve van mensensmokkel. In de tweede zaak voert hij vergelijkbare taken uit maar wel op een ander criminaliteitsterrein, namelijk drugshandel. In de derde zaak, die weer om drugshandel draait, speelt de dader een meer centrale rol. Het onderstaande fragment illustreert daarmee diversiteit in criminele markten, maar ook continuïteit én groei in de rol van de dader. Het fragment toont tevens hoe de dader in verschillende zaken hulpbronnen uit de legale economie gebruikt ten behoeve van criminele operaties.

Eind jaren 90 start een onderzoek naar mensensmokkel. A regelt verschillende voorzieningen voor het criminele samenwerkingsverband, waaronder een trailer. Zeven jaar na de start van het mensensmokkelonderzoek start wederom een onderzoek waarin A voorkomt. Dat onderzoek richt zich onder andere op internationale handel in synthetische drugs en cocaïne. Ook in dit onderzoek heeft A een logistieke functie; het vermoeden is dat hij als transporteur betrokken is bij invoer van drugs. Ook het internationale transportbedrijf dat containers vervoert en waarvan A eigenaar is, speelt in de zaak een rol. Weer meer dan zes jaar later start opnieuw een onderzoek dat zich onder andere op A richt. Dit onderzoek richt zich onder meer op grootschalige invoer van cocaïne. Ook in deze zaak gebruikt A een eigen bedrijf, een voortzetting van het eerder genoemde bedrijf maar dan onder een andere naam. In deze zaak wordt een katvanger gebruikt die formeel bestuurder is van het bedrijf, terwijl A feitelijk de leiding heeft. Net als in de twee eerdere zaken vervult A een logistieke functie; hij regelt transporten cocaïne. Een belangrijk verschil is echter dat de rol van A in dit onderzoek groter lijkt. Hij heeft een leidinggevende rol bij het transporteren van partijen drugs, partijen die niet

alleen voor derden bestemd zijn maar ook voor hemzelf. Na deze laatste zaak wordt A veroordeeld tot een jarenlange gevangenisstraf. De opgelegde sancties in de twee eerdere zaken zijn onbekend. (casus 82, 127, 151)

2.3.2 *Persisterend ouderschap: achtergronden*

Wat kunnen we zeggen over de achtergronden van persisterend ouderschap? Harde causaliteitsuitspraken (uitspraken over oorzaken en gevolgen) over het herhaaldelijk optreden in de georganiseerde criminaliteit kunnen we hier niet doen. Daar leent dit onderzoek zich niet voor. Wel bieden het casusmateriaal en andere bronnen soms inzicht in factoren of componenten die bij persisterend ouderschap een rol kunnen spelen. We kijken hierbij dus nadrukkelijk verder dan alleen de 30 verdachten die in twee of meer monitorzaken voorkomen.

Allereerst stellen we vast dat *opgelegde straffen* in ieder geval de ouders er niet van hebben weerhouden om activiteiten in de georganiseerde criminaliteit voort te zetten.²⁴ Sommige zaken bieden illustraties van de hardnekkigheid waarmee ouders persisteren. Zo zien we een zaak waarin een vader tijdens verlof uit detentie een XTC-laboratorium opbouwt. In die zaak wordt hij vervolgens veroordeeld tot een jarenlange gevangenisstraf. Bijna tien jaar later start een opsporingsonderzoek waarin deze vader weer voorkomt, wederom in verband met synthetische drugs. Ook in die laatste zaak volgt een veroordeling tot een jarenlange gevangenisstraf (casus 105, 132). Het casusmateriaal bevat nog verschillende andere voorbeelden van ouders die na soms lange gevangenisstraffen hun criminele activiteiten weer oppakken. Een detentie hoeft bovendien ook niet te betekenen dat de criminele activiteiten worden onderbroken. Zo bleek al eerder dat personen binnen criminele samenwerkingsverbanden in staat kunnen zijn om ook vanuit detentie hun criminele activiteiten te regelen (Van der Laan, 2012). Ook hiervan bevat het casusmateriaal illustratie(s), evenals van ouders die tijdens detentie nuttige contacten opdoen en ouders (of hun naasten) die tijdens detentie financieel worden bijgestaan door mededaders.

Verder kan er sprake zijn van een *economische component*, pull- of pushfactoren die betrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit aantrekkelijk of (in de ogen van de vader) min of meer noodzakelijk maken. Zo kan een (gepercipieerd) gebrek aan andere mogelijkheden voor economische activiteiten een persoon aan de georganiseerde criminaliteit binden.

In een opsporingsonderzoek binnen het drugsmilieu wordt een grote hoeveelheid gesprekken afgeluisterd. In één van die gesprekken gaat het, kort gezegd, over wat er nodig is om, economisch gezien, je hoofd boven water te houden.

X: "Als ik kijk wat er per maand eh, de deur uit rolt (...)."

Y: "je huur, je gas en licht (...)."

"(...) de stad in. Twee keer in de week uit eten."

X: " (...) Het kon niet op, het kon niet op. Ik reed zelf zo'n grote ...".

Y: "Oh ja, had je zo één".

X: "(...) toen op een gegeven (...) ben ik ermee gestopt. Want ik kon de kost zo goed verdienen."

"Toen vanwege die recessie, en toen ben ik meer maar over gesprongen. Al mijn contacten weer opgedaan. En ben ik maar weer gewoon dit gaan doen."
(casus 175)

²⁴ Ons empirisch materiaal bestaat echter uit afgeronde opsporingsonderzoeken. Ouders die na een detentie niet meer betrokken zijn bij criminele activiteiten zitten daar bijna per definitie niet bij.

Het bovenstaande fragment zou geïnterpreteerd kunnen worden als een illustratie van een dader die, vanwege een tegenzitten economisch getij en een mogelijk gebrek aan andere mogelijkheden, wel door móet gaan (volgens hemzelf dan). Evenzo kan het doorgaan met criminele activiteiten echter worden gevat in termen van gewoontevorming (zie ook Kleemans e.a., 2002) of hebzucht.

In een afgeluisterd gesprek in een drugsonderzoek is het volgende te lezen.

P: "Je hebt het niet nodig".

G: "Nee maar wat ik allemaal aan het doen ben de laatste jaren dat had ik eigenlijk allemaal niet meer nodig (...). Ik had gewoon moeten stoppen. (...) ik heb het toch eigenlijk allemaal niet meer nodig die ellende (...)."

P: "Nee die ellende heb je niet nodig maar je hebt het toch niet voor die ellende gedaan."

G: " (...) nee voor het geld (...) maar je moet ook een keer tevreden zijn."

P: " (...) we blijven maar gaan (...).", je moet gewoon denken nou jongens ...

G: "(...) Iedereen wil toch (...) kapitaal in de kast hebben."

(Casus 171)

Daarnaast kan een *sociaal-culturele component* een rol spelen bij voortgezet ouderschap en continuïteit van criminele activiteiten. Afgaande op opsporingsonderzoeken spelen woonwagencampen bijvoorbeeld een belangrijke rol in de context waarbinnen georganiseerde criminaliteit zich afspeelt.²⁵ Woonwagencampen lijken in verband te worden gebracht met onder andere drugshandel/-productie (en wapenhandel). Zo stellen onderzoekers van de politie dat een belangrijk deel van de spelers op de markt van productie en handel in cannabis en synthetische drugs gerelateerd kan worden aan woonwagencampen (Huisman & Jansen, 2012; Boerman e.a., 2017, p. 53; zie ook Witte & Moors, 2018; Van Leiden e.a., 2014). In de 30 zaken die voor de vijfde ronde van Monitor Georganiseerde Criminaliteit zijn bestudeerd, zijn er tien (alle drugszaken) waarin tenminste één verdachte (of andere betrokken persoon) een woonwagencampachtergrond heeft.²⁶ Daarmee is niet gezegd dat de gemeenschap van woonwagencampbewoners inherent crimineel zou zijn. Eerder is het zo dat woonwagencampen een aantal sociale en fysieke kenmerken hebben die gunstig uitwerken voor personen die wèl criminele activiteiten plegen. Deze kenmerken zijn door Huisman en Janssen (2012) en in de vierde monitorrapportage besproken (Kruisbergen e.a., 2012, p. 130-132; zie ook PEO, 1996). Zo zijn de voorwaarden voor afscherming van eventuele criminele activiteiten gunstig. Een woonwagencamp is nogal eens letterlijk en/of figuurlijk afgesloten van de omgeving. Bovendien is de sociale cohesie sterk en heerst er een code van zwijgzaamheid naar de buitenwereld. Ook kunnen banden met een woonwagencamp ontzag of angst inboezemen bij buitenstaanders. Dit alles maakt het makkelijker om criminele activiteiten buiten beeld van de opsporing te houden. Verder lijken woonwagencampen een goede mogelijkheid te bieden voor het vinden van potentiële mededaders.

Persisterend ouderschap en continuïteit van criminele activiteiten kunnen ten slotte ook een *familiale component* hebben. Recentelijk is onderzoek gedaan naar de zogenoemde intergenerationale overdracht van betrokkenheid bij georganiseerde

²⁵ Daarmee is niet gezegd dat in die onderzoeken steeds dezelfde woonwagencampbewoners centraal staan. Zo geldt voor 'maar' drie van de 30 daders die in twee monitorzaken voorkomen dat zij een woonwagencampachtergrond hebben.

²⁶ Een soortgelijke inventarisatie voor de zaken uit eerste vier rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit is gemaakt in het monitorrapport uit 2012 (Kruisbergen e.a., 2012, p. 130).

criminaliteit (zie ook Van de Weijer & Spapens, 2019. Zo keken Moors en Spapens (2017a/b) naar delinquent gedrag in zeven Brabantse Families. Van Dijk en anderen (2018) analyseerden informatie over 25 Amsterdamse daders in de georganiseerde criminaliteit en hun 48 meerderjarige kinderen. Laatstgenoemde auteurs concluderen dat met name de zoons in hun vaders voetsporen lijken te treden. In een vervolgonderzoek hebben Van Dijk en anderen (2019) gebruik gemaakt van een veel grotere landelijke populatie van 1198 personen (op basis van zaken uit de periode 2008-2014): 478 veroordeelde plegers van georganiseerde criminaliteit en 720 kinderen. Zonen hebben significant vaker een strafblad (59%) dan dochters (30%) en staan ook geregistreerd voor ernstigere delicten. Verder neemt het risico op een strafblad sterk toe naarmate kinderen ouder zijn. Zo heeft van de kinderen tussen de 16 en 18 jaar slechts zes procent een strafblad, terwijl dit het geval is voor 60 procent van de kinderen ouder dan 35 jaar. Ook blijkt de intergenerationele relatie het sterkst voor geweldsdelicten. Vergeleken met een controlegroep hebben kinderen van plegers van georganiseerde criminaliteit een drie keer hoger risico op criminaliteit in het algemeen en maar liefst tien keer meer kans op drugscriminaliteit. Deze resultaten suggereren dat kinderen van plegers van georganiseerde misdaad een (veel) hoger risico lopen op intergenerationele overdracht van criminaliteit dan kinderen van plegers van minder zware delicten. Ook in ons casusmateriaal zien we de familiale component terug. Zo zien we één keer dat dezelfde broers in twee zaken als verdachte voorkomen. Drie keer komt het voor dat dezelfde vader en zoon in twee zaken als verdachte voorkomen.²⁷ In een oudere zaak zien we dat een officier van justitie een enigszins cynische voorspelling doet over de voortzetting van criminele activiteiten van een hoofdverdachte en zijn zoon, een voorspelling die in een latere zaak realiteit blijkt te zijn geworden.

Eind jaren 90 start een groot opsporingsonderzoek naar een hoofdfiguur in de Randstedelijke drugshandel. Hoofdverdachte G wordt onder meer verdacht van betrokkenheid bij internationale handel in synthetische drugs, hasj en marihuana. Het criminele samenwerkingsverband heeft een gewelddadige reputatie, wat de verklaringsbereidheid van getuigen en verdachten in de weg staat. Toch wordt voldoende bewijs verzameld om tot een veroordeling te komen. G krijgt een jarenlange gevangenisstraf opgelegd. In een beschouwend deel van het zaaksverslag dat mede aan de hand van een gesprek met de officier van justitie is opgemaakt, valt te lezen: "(...)zal nooit uit dit milieu geraken. Zijn zoon zal 'het bedrijf' van hem overnemen". Zowel vader als zoon komen inderdaad terug in een latere zaak uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Het betreft een opsporingsonderzoek dat vijftien jaar na het eerder genoemde onderzoek start. Ook dit tweede onderzoek gaat over drugshandel. (casus 81, 151)

Het hebben van criminele familieleden zegt op zichzelf nog niets over persistent daderschap. Net als bij de woonwagenkampen geldt echter ook hier dat wanneer een dader onderdeel uitmaakt van een hechte sociale eenheid welke een rol speelt bij de criminele activiteiten, in dit geval de familie, het extra moeilijk kan zijn om criminele activiteiten af te breken. De sociale eenheid kan zo een rol spelen bij het ontstaan van criminele activiteiten, maar ook bij de voortzetting daarvan.

2.4 Recapitulatie

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op de criminele levensloop van daders in de georganiseerde criminaliteit. Er werd enerzijds een kwantitatieve schets gegeven van de criminele carrières van daders. Van de 349 daders uit de laatste drie

²⁷ Dit zegt niets over het voorkomen van familierelaties in enkele, dat wil zeggen afzonderlijke opsporingsonderzoeken, wat logischerwijs veel vaker voorkomt.

monitorrondes waarvan de justitiële geschiedenis betrouwbaar kon worden vastgesteld, is grofweg vier op de vijf voorafgaand aan de uitgangszaak al eens met justitie in aanraking gekomen, wat niet veel afwijkt van analyses die in 2007 zijn gemaakt. Meer dan twee vijfde heeft bovendien zes of meer voorafgaande delicten op zijn naam en meer dan drie vijfde is elf jaar of langer crimineel actief. Uit de strafgeschiedenis van de daders blijkt dat iets meer dan een derde ooit onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft ondergaan voorafgaand aan de uitgangszaak. Vergelijken we deze daders in de georganiseerde criminaliteit met een algemene populatie van personen met een strafrechtelijk verleden, dan blijkt dat ze gemiddeld ouder zijn, meer delicten op hun naam hebben en vaker ooit gevangenisstraf hebben ondergaan. Dit komt in grote lijnen overeen met eerder, zowel Nederlands als buitenlands onderzoek. Binnen de groep van daders in de georganiseerde criminaliteit onderscheiden daders met een leidinggevende rol zich bovendien van daders met een andere rol; ze hebben een actiever en ook zwaarder strafrechtelijk verleden (waarvoor ze overigens, omdat ze gemiddeld ouder zijn, ook meer de tijd hebben gehad).

Anderzijds is aan de hand van de meer kwalitatieve informatie uit de bestudeerde zaken een analyse gemaakt van persisterend daderschap, dat wil zeggen daders die ondanks dat ze eerder werden verdacht van activiteiten in de georganiseerde criminaliteit en niet zelden een relatief zware straf opgelegd hebben gekregen doorgaan met criminele activiteiten. Dit is met name gedaan door in te zoomen op 30 verdachten die in twee of meer rondes van de monitor voorkomen. We gingen na of hun betrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit over de criminele activiteiten diversiteit of juist continuïteit laat zien. Bij het merendeel van deze persisterende daders is sprake van continuïteit van het criminaliteitsveld waarop ze actief zijn (waarbij verschillende vormen van drugscriminaliteit als één criminaliteitsveld zijn beschouwd). Tot op zekere hoogte zien we die continuïteit ook in de taken die een dader uitvoert. Verschillende verdachten voeren in twee zaken, waartussen soms vele jaren zitten, een zelfde type taken uit binnen het criminele bedrijfsproces, zoals het coördineren van criminele activiteiten of het fungeren als tussenpersoon. Tot slot gingen we in op enkele mogelijke achtergronden van persisterend daderschap. Een onderscheid werd gemaakt tussen een economische component (gebrek aan andere economische mogelijkheden, gewoontevorming of hebzucht), een sociaal-culturele component (waarbij we ingingen op de rol die woonwagencampen kunnen spelen in de context waarbinnen georganiseerde criminaliteit zich afspeelt) en een familiale component (familiale overdracht).

3 De afscherming van daders en hun criminele activiteiten

In het vorige hoofdstuk stonden de criminele carrières van (persisterende) daders centraal. Naast de ontwikkeling van deze criminele carrières werd gekeken naar de achtergronden van het persisterend daderschap. In dit hoofdstuk verleggen we onze aandacht naar een terugkerend thema in de monitorrapportages: de relatie tussen daders en hun sociale omgeving. Al in de eerste rapportage van de monitor werd beschreven dat georganiseerde criminaliteit niet ondanks, maar dankzij de samenleving bestaat (Kleemans e.a., 1998, p. 61). De verbondenheid met de legale of wettige wereld is in de loop der jaren op verschillende manieren belicht. In de eerste rapportage lag het accent op de omgeving als bondgenoot, maar ook als risico voor daders (Kleemans e.a., 1998, p. 61-122). Het belang van strategische posities in criminele netwerken, waaronder in het bijzonder de rol van facilitators, werd beschreven in de tweede rapportage (Kleemans e.a., 2002, p. 39-63). In de derde rapportage werd aandacht besteed aan de lokale en sociale inbedding van georganiseerde criminaliteit (Van de Bunt en Kleemans, 2007, p. 77-96). Ten slotte kwam de relatie tussen daders en hun sociale omgeving in de vierde monitorrapportage aan de orde in de manier waarop daders afhankelijk zijn van hun omgeving (Kruisbergen e.a., 2012, p. 81-104). In diezelfde rapportage werd eveneens beschreven hoe personen, ondernemingen, gemeenschappen en overheidsvoorzieningen kunnen fungeren als contactpunten tussen legaliteit en illegaliteit (Kruisbergen e.a., 2012, p. 107-152).

In dit hoofdstuk werpen we een ander licht op deze verwevenheid tussen daders en hun sociale omgeving, namelijk door het verkennen van de manieren waarop de omgeving bijdraagt aan het succesvol afschermen van criminele activiteiten. Afscherming vormt immers een min of meer noodzakelijke voorwaarde om (duurzaam) actief te zijn in de georganiseerde criminaliteit. Het is ook één van de elementen uit de begripsomschrijving van 'georganiseerde criminaliteit' die voor de Monitor Georganiseerde Criminaliteit wordt gebruikt. Om de verschillende manieren te belichten waarop daders proberen hun criminele activiteiten af te schermen, bouwen we voort op de stelling die Henk van de Bunt (2007, p. 115) in zijn oratie *'Muren van Stilzwijgen'* naar voren brengt. Volgens Van de Bunt (2007) is het voortbestaan van verboden activiteiten, waaronder georganiseerde criminaliteit, niet het gevolg van de afzondering van daders of van falend toezicht, maar van inbedding. De sociale omgeving functioneert daarbij als een effectieve deklaag die bijdraagt aan de afscherming en verhulling van de criminele activiteiten. Door de muren van stilzwijgen die op deze manier worden opgetrokken kunnen toezichthouders en opsporingsinstanties maar moeilijk heen breken (Van de Bunt, 2007, p. 115-124; Van de Bunt, 2010).

In ons casusmateriaal valt de afscherming en verhulling van criminele activiteiten door de sociale omgeving op twee overkoepelende manieren te herkennen. Ten eerste zijn er daders die hun criminele operaties afschermen door actief gebruik te maken van de mogelijkheden die de omgeving daartoe expliciet biedt. Deze afscherming staat centraal in paragraaf 3.1, waarbij we onder andere aandacht besteden aan het belang van anonimiteit voor daders en de rol van de legale omgeving.

Ten tweede worden criminele activiteiten afgeschermd doordat daders hun contacten en partners dicht bij huis zoeken. In die gevallen fungeren de hechte banden in de familiale omgeving als een afdeklaag. Daar gaan we in paragraaf 3.2 op in. In paragraaf 3.3 richten we onze aandacht op een derde dimensie van afscherming, namelijk de manier waarop de sociale omgeving muren van stilzwijgen optrekt. We bespreken daar hoe de thema's onwetendheid, profijt en angst ertoe bij kunnen dragen dat de sociale omgeving een ondersteunende of faciliterende rol speelt in het voortbestaan van criminele activiteiten. Ten tweede zijn er ook situaties waarin criminele activiteiten niet geheel vallen te verbergen voor de omgeving. In dergelijke gevallen is de sociale omgeving vaak op de hoogte van criminele activiteiten en speelt zij een rol in de afscherming van daders. In paragraaf 3.2 komt dit tot uitdrukking in de manier waarop de familiale omgeving fungeert als afdeklaag. In paragraaf 3.3 bespreken we hoe de thema's onwetendheid, profijt en angst ertoe bij kunnen dragen dat de sociale omgeving een ondersteunende of faciliterende rol speelt in het voortbestaan van criminele activiteiten. In onze beschouwing van de verwevenheid tussen daders en hun sociale omgeving vertrekken we, net als in de eerste monitorrapportage (Kleemans e.a., 1998, p. 61), vanuit het analytisch onderscheid tussen twee soorten sociale omgeving: de reguliere, legale wereld en de onwettige omgeving (het criminele milieu). Uit de beschrijvingen van het door ons bestudeerde casusmateriaal zal echter blijken dat de grenzen tussen deze twee werelden lang niet altijd even duidelijk zijn aan te geven.

3.1 Afscherming: anonimiteit en legale activiteiten als dekmantel

Allereerst kan geconstateerd worden dat landsgrenzen een belangrijke invloed hebben op de bekendheid en zichtbaarheid van daders. Een substantieel deel van de daders (verdachten) in onze zaken is niet in Nederland geboren. Dit is waarschijnlijk een belangrijke reden waarom bijna een derde van alle verdachten uit de laatste drie rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit als 'onbekende vis', dat wil zeggen zonder eerdere justitiële contacten, in beeld komt van de politie (zie tabel 2 in hoofdstuk 2; zie ook Kleemans & De Poot, 2007, p. 9; Van Koppen e.a., 2009, p. 8-9). De grensoverschrijdende handel die gepaard gaat met transitcriminaliteit bemoeilijkt het politie en justitie om zicht te krijgen op alle daders die hierin actief zijn, op Nederlandse bodem of in het buitenland (Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 102).

Een dader hoeft echter niet de grenzen over om zich te verschuilen voor politie en justitie. In het vervolg van deze paragraaf besteden we aandacht aan hoe daders hun omgeving zodanig gebruiken, of creëren, dat deze fungeert als afdeklaag voor hun criminele activiteiten. We gaan daarbij allereerst in op de manieren waarop daders proberen een anonieme omgeving te creëren (paragraaf 3.1.1). In paragraaf 3.1.2 richten we onze aandacht op de manier waarop de legale omgeving wordt gebruikt als dekmantel.

3.1.1 De anonieme omgeving

Daders en verdachten werpen verschillende (technische) barrières op om hun criminele activiteiten en de communicatie daarover af te schermen. Doorgaans getroosten zij zich daarbij de nodige moeite om het aantal mensen dat weet heeft van hun criminele activiteiten tot een minimum te beperken. In het bijzonder proberen zij daarbij hun identiteit voor de opsporingsdiensten zoveel mogelijk verborgen te houden. Een belangrijke ontwikkeling in dit verband is het ontstaan van online markten voor illegale goederen en diensten. Een voorbeeld hiervan vinden we in een van de door ons bestudeerde casussen.

Uit bestudering van een darknet-marktplaats blijkt dat L meer dan 150 verkooptransacties heeft gehad. De feedbackreacties waren afkomstig van

verschillende gebruikersnamen en bij de bestelde producten ging het met name om verdovende middelen. Het lastige punt bij aanvang van deze zaak was het identificeren van de persoon achter het pseudoniem van L. Er werd door een undercoveragent een fysieke afspraak gemaakt met L voor het aankopen van bitcoins. Een observatieteam heeft foto's kunnen maken van L en heeft hem gevolgd. Later die dag is vastgesteld dat L een pand binnen ging en na enige tijd weer naar buiten kwam. Op basis van de verzamelde informatie kon het opsporingsteam de identiteit van L vaststellen. (casus 152).

Bij verdachten die zich bezighouden met (georganiseerde) vormen van cybercriminaliteit springt het gebruik van TOR (en soortgelijke voorzieningen) in het oog. TOR - *The Onion Router* – geleidt het internetverkeer van een gebruiker over verschillende schakels en maakt gebruik van versleutelingstechniek. Daardoor blijft het IP-adres van de gebruiker verborgen en wordt een drempel opgeworpen tegen aftappen en het achterhalen van de fysieke locatie van een server. Ook het gebruik van 'exotische' servers of open WiFi-verbindingen bewerkstelligt dat er een rookgordijn wordt opgetrokken rondom de daadwerkelijke fysieke locatie van een verdachte (zie ook Odinot e.a., 2017).

Verder valt in de meest recente selectie van zaken van de monitor het gebruik op van telefoons die voorzien zijn van encryptietechnologie. Door gebruik te maken van deze zogenoemde *Pretty Good Privacy*-toestellen (PGP) wordt geprobeerd om het risico op interceptie te minimaliseren. Lange tijd werd verondersteld dat deze manier van communiceren door opsporingsdiensten niet kon worden onderschept. De Ennetcom- en PGP-Safe-zaken hebben echter ook de kwetsbaarheid van deze anonieme omgeving aangetoond (Kruisbergen e.a., 2018, p. 16-17, 62-64). Buiten PGP kunnen verdachten ook van verschillende andere voorzieningen gebruikmaken die hen in staat stellen om onderling versleutelde berichten te versturen. Ook zien we in ons casusmateriaal verschillende verdachten die hun fysieke omgeving veilig proberen te maken via het gebruik van apparatuur die bijvoorbeeld (tele)communicatie verstoort of afluisterapparatuur detecteert.

3.1.2 *De legale omgeving*

Een tweede manier waarop daders proberen om hun (sociale) omgeving actief te betrekken in het afschermen van hun activiteiten bouwt voort op de anonieme omgeving. We zien dit allereerst terug in de klassieke tegenhanger van de gedigitaliseerde anonieme omgeving: het gebruik van openbare gelegenheden als ontmoetingsplekken. Dergelijke legale omgevingen kennen een zekere mate van anonimiteit, mede omdat de kans om afgeluisterd te worden door de politie minder groot wordt geacht (Kruisbergen e.a., 2018, p. 59-64). Naast semipublieke locaties als restaurants en winkelcentra, gebruiken de verdachten in een aantal van de door ons bestudeerde opsporingsonderzoeken ook hun eigen bedrijfsruimte (casus 161, 164, 175). Een enkele keer gebeurt dit zo grootschalig en structureel dat van een criminele marktplaats kan worden gesproken (vgl. Kruisbergen e.a., 2018, p. 61).

Een bedrijfsloods wordt gebruikt als ontmoetingsplaats voor kopers en verkopers van drugs en voor drugsproductie benodigde grondstoffen. De loods wordt bezocht door tientallen personen. Sommige personen komen er bijna dagelijks, terwijl zij geen legaal, economisch belang hebben bij het bedrijf. Het bedrijf heeft gedurende de onderzoeksperiode overigens weinig tot geen legale omzet. Bezoekers bespreken met versluierd taalgebruik drugsgelateerde zaken, hoewel het meer een soort van slang-taal is dan echt versluierd taalgebruik. Zo hebben aanwezigen het bijvoorbeeld over "snoepjes", "snelle" en "140-ers" en "160-ers". Er wordt gesproken over verschillende technische aspecten van het produceren van onder meer XTC en amfetamine, prijzen, benodigde apparatuur, grondstoffen en 'stashplekken' (geheime opbergplaatsen) (casus 175).

Een vergelijkbare functie vervult een café in een andere zaak. In het dossier blijkt dat de hoofdverdachte aangeeft liever geen ontmoetingen te hebben buiten het café. Wanneer hij een ontmoeting heeft in de horecagelegenheid, kan hij zich naar eigen zeggen richting de opsporingsdiensten altijd beroepen op het feit dat eventuele verdachte personen reguliere klanten van het café waren en niet speciaal in de horecagelegenheid aanwezig waren voor hem (Kruisbergen e.a., 2018, p. 60). Waar in deze voorbeelden heel bewust gebruik wordt gemaakt van de fysieke functionaliteiten die een legale bedrijfsomgeving biedt, zijn er ook voorbeelden waarbij de criminele activiteiten zelf sterk verweven zijn met legale beroepsactiviteiten. In het vorige hoofdstuk werd het strafrechtelijk verleden van daders uit de laatste drie rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit in kaart gebracht. Dat gebeurde ook specifiek voor daders die een leidinggevende rol speelden in de desbetreffende. Zeven van de 45 leidinggevende verdachten bleken geen enkele strafrechtelijke voorgeschiedenis te hebben (de zeven verdachten zijn verspreid over zes zaken). Wat maakt dat deze daders langere tijd buiten beeld zijn gebleven van politie en justitie? Voor in ieder geval zes van deze leidinggevendenden (uit vijf zaken) geldt dat de criminele activiteiten voortvloeien uit hun reguliere, legale werkzaamheden of dat deze in ieder geval zijn ingebed in een legale omgeving (zie ook de Kleemans en De Poot, 2007, p.20). Sommige van deze 'zij-instromers' in de georganiseerde criminaliteit maken, veelal op latere leeftijd, gebruik van de mogelijkheden die hun beroep met zich meebrengt (Kleemans en De Poot, 2007, p. 2; Van Koppen e.a., 2010, p. 12). Een voorbeeld hiervan komt naar voren in casus 102.

De groepering bestaat hoofdzakelijk uit medewerkers van bedrijf Z, een bagageafhandelingsbedrijf op de luchthaven. De criminele werkzaamheden van de betrokkenen in de bagagekelder maken onderdeel uit van hun dagelijkse werkzaamheden, namelijk het lossen van een vliegtuig. Het is daarom niet aan hun handelingen af te zien of zij met criminele activiteiten bezig zijn of met reguliere werkzaamheden. Binnen de groep had A, die werkzaam is als bagagemedewerker, een leidinggevende rol en zorgde voor de contacten. A bleef zelf bewust op de achtergrond en kwam niet aan de cocaïne. Hij hield zich niet persoonlijk bezig met het oppikken van rugtassen waarin drugs zaten, maar hij kwam wel kijken en hield de gang van zaken in de gaten. A nam de beslissingen en gaf opdrachten, maar liet de uitbetaling van de bij de smokkel betrokken medewerkers van bedrijf Z over aan anderen. A had geen strafblad, anders had hij niet bij bedrijf Z had kunnen werken (casus 102).

Deze casus illustreert hoe het beroep van een bagagekeldermedewerker een schakelrol kan vervullen in het logistieke proces van de invoer van verdovende middelen via luchthavens en, bovendien, hoe dit beroep dienstbaar kan zijn bij de uitvoering van georganiseerde misdaad (Van de Bunt e.a., 2011, p. 90-93). In dit geval liggen de criminele activiteiten die A verricht en aanstuurt in het verlengde van zijn reguliere werkzaamheden op de luchthaven. De legale omgeving levert hier een bijdrage aan het langere tijd buiten beeld blijven van deze leidinggevende verdachte. Het is immers niet eenvoudig om aan de handelingen of werkwijzen van de bagagekeldermedewerkers af te leiden of zij zich bezighouden met criminele activiteiten of met hun reguliere werkzaamheden (vgl. Van de Bunt e.a., 2011, p. 95).

De inbedding van criminele activiteiten in een legale bedrijfsomgeving zien we ook bij andere leidinggevende verdachten zonder eerdere justitiële contacten. In tegenstelling tot de zojuist aangehaalde casus gaat het dan eerder om wat witteboordencriminaliteit genoemd zou kunnen worden. Dit geldt voor de witwaspraktijken van een vermogend zakenman (casus 136), de fraudeleuze

praktijken van de directeur van enkele vastgoedbedrijven (casus 143) en het geldt voor de directeur van een officiële bank die zonder vergunning vanuit Nederland opereerde (casus 141). Het geldt eveneens voor de volgende casus waarin een leidinggevende verdachte zonder voorgeschiedenis naar voren komt.

C is directeur van een arbeidsbemiddelingsbedrijf dat Filipijnse werknemers in dienst neemt die op uitleenbasis te werk worden gesteld op de Nederlandse binnenscheepvaart. In opdracht van C hebben medewerkers van het bedrijf buiten medeweten van de betrokken Filipijnse matrozen contracten voorzien van digitale handtekeningen en fictieve loonbedragen en deze vervolgens als bewijs van overeengekomen arbeidsvoorwaarden als bijlage bij de vergunningsaanvragen overgelegd. In het vonnis van de rechtbank staat dat C door deze manier van werken een actieve en belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de tewerkstelling van Filipijnse matrozen in een naar Nederlandse maatstaven maatschappelijk onwenselijke arbeidssituatie. De matrozen maakten namelijk lange werkdagen zonder daarvoor een adequate beloning te ontvangen. (casus 160).

Voor sommige van deze casussen is duidelijk dat het beroep van de leidinggevende verdachte een zekere gelegenheidsstructuur biedt voor het plegen van criminaliteit. Behalve mogelijkheden voor criminele activiteiten biedt het legale beroep ook mogelijkheden om deze activiteiten af te schermen.

Ook buiten de zeven leidinggevende verdachten zonder strafrechtelijk verleden zien we inbedding in een legale omgeving veelvuldig terug. Het gaat in veel gevallen dan niet per se om daadwerkelijke, substantiële beroepsactiviteiten maar om legale 'activiteiten' die in verhouding (nog) maar weinig reële economische betekenis hebben en hoofdzakelijk dienen als afscherming. Dit kan bijvoorbeeld gaan om ondergrondse bankiers die in een winkel gelden van hun klanten in ontvangst nemen of om daders die legale bedrijven gebruiken om criminele gelden wit te wassen.

3.2 De familiale omgeving als afdeklaag

Anders dan in de voorbeelden uit de vorige paragraaf lijken in veel van de door ons bestudeerde dossiers verschillende mensen in de sociale omgeving (expliciet) op de hoogte te zijn van de (criminele) activiteiten van daders. Hoe kan er in dergelijke gevallen voor gezorgd worden dat deze betrokkenen zwijgen en dat deze (belastende) informatie niet terecht komt bij opsporingsdiensten of kwaadwillende concurrenten? In eerdere rapportages werd in dit opzicht gewezen op de kracht van sociale relaties: hechte banden die fungeren als bindmiddel en het hoofd bieden aan wantrouwen en mogelijk verraad (Kleemans e.a., 1998, p. 42-44; Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 49-56). Ook in de dertig zaken die voor deze monitorronde zijn geanalyseerd zien we dat de verdachten hun contacten en partners dicht bij huis zoeken en dat de familiale omgeving fungeert als een afdeklaag. In bijna alle gevallen kennen de verdachten - en zeker de hoofdverdachten - elkaar goed en langere tijd. In twee zaken kan het criminele samenwerkingsverband zelfs beschreven worden als een 'familiebedrijf'. In de ene zaak betreft het een 'mater familias' die geldkoeriers aanstuurt, waarbij haar echtgenoot, zoon en schoondochter ondersteunende werkzaamheden verrichten. In de andere zaak spelen een vader en zijn zoon een belangrijke, aansturende rol in de teelt van hennep. De zaak bevat ook informatie over hoe andere familiebanden een rol spelen binnen het criminele samenwerkingsverband.

In de zaken waarin de (hoofd)verdachten geen (directe) familie zijn, blijken zij elkaar erg goed te kennen, bijvoorbeeld omdat zij al langere tijd bevriend zijn. Een van de casussen vormt daarvan een goed voorbeeld: een kleine, maar hechte vriendengroep houdt zich in dezelfde samenstelling al jaren bezig met de

internationale handel in verdovende middelen. In dit geval, maar ook in vergelijkbare zaken, openbaart zich de kracht van hechte banden: de beperkte kern van vertrouwelingen vormt een antwoord op het sluimerende wantrouwen dat inherent is aan criminele activiteiten. Een van de hoofdverdachten in een andere zaak verwoordt deze hang naar kleinschaligheid en vertrouwen als volgt.

J geeft aan dat hij samen met H en die gekke K en I een eigen clubje heeft en dat ze zo een goed ploegje hebben. J wil het lekker relaxt en klein houden. (één van de onderzochte casussen)

Over het algemeen geven de opsporingsonderzoeken lang niet altijd zicht op de ontstaansgeschiedenis van deze sociale relaties. Verdachten zijn soms samen opgegroeid, hebben elkaar leren kennen tijdens het werk, in de gevangenis of via een gedeeld lidmaatschap bij een 'outlaw motorcycle gang'.

De hechte banden gaan dikwijls nadrukkelijk samen met een zekere lokale verankering, waarbij verdachten afkomstig zijn uit dezelfde regio, stad of buurt. Aan deze lokale wortels ontleen sommige daders hun kracht (Kleemans & Van de Bunt, 2007, p. 116-124). Deze lokale inbedding komt in het bijzonder naar voren in het geval van twee verdachten, in twee afzonderlijke zaken, die allebei geruime tijd buiten het blikveld van politie en justitie criminele activiteiten hebben kunnen ontplooiën. De hoofdverdachte uit casus 169 vormt een goed voorbeeld van een 'local hero'.

W geeft volgens bronnen al vele jaren leiding aan het criminele samenwerkingsverband, waarin familiebanden een belangrijke rol spelen. Uit diverse verhoren is het vermoeden ontstaan dat W een beslissende stem had in verschillende stadia van de hennepcultuur/-handel; van het vinden van geschikte panden tot het oogsten en de verkoop. Ook had hij toezicht op de financiële stromen. Voor specifieke deeltaken waren personen uit het "middenkader" verantwoordelijk. Verder zou W gebruikmaken van diverse katvangers en van facilitators zoals makelaars en elektriciens (169).

Ondanks de lokale worteling van de leidinggevende in deze casus zijn de criminele activiteiten niet beperkt tot de eigen regio. Lokale worteling zien we ook bij de leidinggevende in casus 175. Deze verdachte had in de loop der jaren een aanzienlijk netwerk opgebouwd van personen die zich bezighielden met de productie en handel in verdovende middelen. Hij opereerde vanuit zijn vertrouwde familiale omgeving, in het bijzonder vanuit een bedrijfsloods waar hij frequent kwam en waar hij een eigen ruimte had voor ontmoetingen.

Opereren vanuit de familiale omgeving kan beschouwd worden als een antwoord op problemen rondom wantrouwen en verraad, maar het moet niet gezien worden als panacee. Ook onder familieleden en vrienden steekt achterdocht en wantrouwen de kop op. Eén van de andere door ons bestudeerde casussen geeft zicht op een hoogoplopende discussie tussen hoofdverdachten over informatie die zou zijn doorgespeeld aan de opsporingsdiensten. De hoofdverdachte geeft daarbij aan: "ik ben bevriend met je al die jaren, ik steek constant mijn nek voor je uit, ik doe alles voor je, alles wat in ons vermogen ligt. Ik moet je wel kunnen vertrouwen, weet je" (één van de onderzochte casussen). Iets later in het getapte gesprek spreekt de hoofdverdachte uit dat hij niet langer weet of hij wel volledig kan vertrouwen op zijn vriend. Omdat de verdachten elkaar al langer kennen, wordt het wantrouwen geadresseerd om hier vervolgens in goed overleg een oplossing voor te vinden.

3.3 Muren van stilzwijgen: onwetendheid, profijt en angst

De familiale omgeving kan dus fungeren als een afdeklaag waardoor daders en hun criminele activiteiten langere tijd aan het zicht van politie en justitie onttrokken

kunnen worden. In ons casusmateriaal komen nog drie manieren naar voren waarop de sociale omgeving kan functioneren als een "muur van stilzwijgen". We maken hierbij een onderscheid naar de onwetende omgeving (paragraaf 3.3.1), de profiterende omgeving (3.3.2) en, ten slotte, de bange omgeving (paragraaf 3.3.3). Deze factoren bespreken we als drie losse onderwerpen, maar in de praktijk kunnen deze redenen om te horen, te zien en te zwijgen tegelijkertijd een rol spelen.

3.3.1

De onwetende omgeving

Onwetendheid kan beschouwd worden als een algemene verklaring voor het stilzwijgen: het kan zijn dat de sociale omgeving niet op de hoogte is of wil zijn van de criminele activiteiten. De door ons bestudeerde dossiers geven diverse voorbeelden waaruit blijkt dat de reguliere omgeving niet op de hoogte was van wat er speelde. Het gaat daarbij veelal om deelaspecten van het criminele bedrijfsproces, zoals ondernemers die te goeder trouw panden of loodsden hebben verhuurd die gebruikt worden als geheime opbergplaats, hennepplantage of als laboratorium waarin synthetische drugs worden geproduceerd. Maar te denken valt ook aan bedrijven in de sector logistiek en transport, zoals rederijen, containerterminals, of aan vrachtwagenchauffeurs die onbewust de invoer van verdovende middelen mogelijk maken (vgl. Staring e.a., 2019).

Op basis van de door ons bestudeerde dossiers en de aanvullende gesprekken met teamleiders of officieren van justitie valt echter lang niet altijd te achterhalen in hoeverre personen daadwerkelijk geen weet hebben (gehad) van de criminele activiteiten of dat betrokkenen zich enkel (succesvol) voordoen als onwetend. Ter illustratie: in een van de zaken wordt meer dan een paar miljoen euro aan contanten gevonden op de zolderkamer van de ouders van een hoofdverdachte. Tijdens de verhoren verweerden zij zich door te verklaren zelf nooit op de zolder te komen. Tegelijkertijd gaven ze aan het niet vreemd of opvallend te vinden dat hun zoon wel regelmatig op hun zolder kwam om iets te brengen of te halen. Dit voorbeeld illustreert hoe de sociale omgeving zich (bewust) afzijdig houdt, wegkijkt en daarmee onwetend blijft.

Door politie en justitie werden de betrokkenen in het bovengenoemde voorbeeld niet aangemerkt als verdachten. Ook diverse andere personen gaven in deze monitorronde, maar ook in de opsporingsonderzoeken die centraal stonden in de vorige monitorrapportages, tijdens verhoren aan niet te weten hoe het kan dat er verdovende middelen, (grote) hoeveelheden contant geld of (vuur)wapens werden aangetroffen in hun woning of bedrijfspand. In sommige gevallen worden betrokkenen daarbij wel aangemerkt als verdachten. In veel van de door ons bestudeerde dossiers valt hierbij een onwetendheid waar te nemen die zich bevindt in het schemergebied tussen weten en niet-weten (Van de Bunt, 2007, p. 120-121). Soms lijkt vooral sprake van het niet willen weten. Een verdachte in een van de door ons bestudeerde zaken verwoordde dit als volgt: *"Ik heb nooit gevraagd waar het geld vandaan komt. Ik wilde dit niet weten. Hoe minder ik weet, hoe beter het voor mij is. Ik weet dat er risico's aan zitten"* (één van de onderzochte casussen). Vergelijkbaar zijn de verklaringen van een geldkoerier in een andere zaak.

"Ik moest iets kleins meenemen, een koffertje. Ik denk dat er geld in zat. Ik neem aan dat ik daarvan beschuldigd word. Ik weet niet hoeveel geld het was. Als ik aankom word ik ontvangen door iemand op de luchthaven. Die persoon ken ik niet. Het was een man, maar ik had hem nooit eerder gezien." (één van de onderzochte casussen)

Tijdens meerdere verhoren verklaarden de koeriers in deze zaak niet op de hoogte te zijn van het bedrag dat zij de landsgrenzen over smokkelden of zelfs dat zij in het geheel niet wisten dat hun koffer een fors geldbedrag bevatte. Met dergelijke verklaringen nemen verdachten niet alleen zichzelf, maar ook het bredere criminele

samenwerkingsverband in bescherming en trekken daarmee eveneens muren van stilzwijgen op.

In deze laatste twee gevallen valt echter moeilijk vol te houden dat de verdachten daadwerkelijk onwetend zijn. Deze verklaringen kunnen, net als veel andere gevallen waarin betrokkenen aangeven niet op de hoogte te zijn van de criminele activiteiten, geïnterpreteerd worden als voorbeelden van geregisseerde onwetendheid (Van de Bunt, 2007, p. 120-121, vgl. Katz, 1979). Verdachten, maar ook getuigen en andere betrokkenen, moeten immers een verhaal of een alibi hebben op het moment dat criminele activiteiten aan het licht komen. Dit geldt in het bijzonder wanneer zij bij het plegen van de criminele activiteiten, of de verhulling hiervan, een min of meer actieve, faciliterende of ondersteunende rol hebben gespeeld. Een fragment uit een door ons bestudeerde zaak geeft hier zicht op.

N: Hé, m'n maatje, m'n maatje is gebeld dat hij naar huis moest komen hè.

E: Ja.

N: Wat moet ie nou doen? Gewoon naar huis gaan, of niet?

E; Ja, ja, ja.

N: Blijven ontkennen of wat?

E: Ja. Nou. Weet ik niet. Nee. Hij moet jou er niet bij lappen hè.

N: Nee.

E: Anders krijg je dubbelop.

N: Kut.

E: Godverdomme.

N: Ja, sorry.

E: Nee, geeft niet. Hij moet het op z'n eigen houden.

N: Op z'n eigen houden en dan dat ik er niet bij ben.

E: Nee, hij moet jou er niet bij halen, jongen. Dan krijg je dubbelop.

N: Wat moet hij dan zeggen precies? (...)

E: Ja, dat ie, ja of hij moet een verhaaltje bedenken dat ie het verhuurd heeft aan iemand ofzo uh,

N: Ja, aan wie dan?

E: Ja, maar er is maar één ding. Het staat bij hem. Hij moet het op zich nemen, anders ga je met z'n tweeën. (één van de onderzochte casussen)

Waar het merendeel van de dossiers zicht geeft op verdachten, getuigen en betrokkenen die expliciet aangeven van bepaalde criminele activiteiten niet op de hoogte te zijn, geeft het bovenstaande voorbeeld zicht op de manier waarop onwetendheid wordt geregisseerd, in dit geval in de vorm van het 'het bedenken van een verhaaltje'.

Onwetendheid kan ook een weloverwogen onderdeel uitmaken van de modus operandi van een crimineel samenwerkingsverband, bijvoorbeeld door de inzet van katvangers of windhappers. De kern van de (hoofd)verdachten is in dergelijke gevallen op de hoogte van het reilen en zeilen van de concrete criminele activiteiten, maar verdachten in de periferie die enkel een uitvoerende rol hebben zijn dat niet. In een van de door ons bestudeerde opsporingsonderzoeken blijkt dat de hoofdverdachte enkel contact onderhoudt met een vaste groep vertrouwelingen en zich nooit op het uitvoerende niveau begeeft. Als het uitvoeren van deze activiteiten resulteert in een aanhouding, valt dit moeilijk te herleiden tot de organiserende krachten van het criminele samenwerkingsverband.

Een vergelijkbare manier van afscherming van delen van het bedrijfsproces komt naar voren in een zaak over fraude met bankpassen. Katvangers worden ingezet om het geld dat is overgeschreven van rekeningen van de slachtoffers te kunnen cashen. Zodra het geld contant is opgenomen, valt het financiële spoor moeilijk te volgen. Alleen de katvangers komen (letterlijk) dan in beeld bij de bank. In de regel

kennen de katvangers de ronselaar die in contact staat met de kern van de criminele groepering niet.

Verhoorde: Weet jij de achternaam van O?

Verdachte: Nee, niemand gebruikt zijn eigen naam. Zij denken dat ik Q heet. Maar misschien zijn ze me wel gevolgd naar huis, of hebben ze dingen op mijn paspoort gezien. (casus 156)

Door het gebruik van bijnamen en het ronselen van katvangers via contacten die zijn opgedaan 'op straat', kan de kern van het criminele samenwerkingsverband worden afgeschermd.

3.3.2

De profiterende omgeving

Het 'zwijgen' kan eveneens worden ingegeven doordat meerdere partijen, zoals de daders, facilitators en anderen in de directe omgeving, baat hebben bij verheimelijking. Dit kan zijn omdat zij als sociale omgeving nadrukkelijk profiteren van de criminele activiteiten. In veel opsporingsonderzoeken lijkt geld hierin een belangrijke rol te spelen: de sociale omgeving zwijgt omdat zij de vruchten plukken van de opbrengsten van de gepleegde criminaliteit. In een van de door ons bestudeerde dossiers zien we bijvoorbeeld hoe een vriendin van de hoofdverdachte, die weet heeft van de manier waarop hij zijn geld verdient, meeprofitteert omdat ze regelmatig cadeaus krijgt in de vorm van dure sieraden, kleding en luxe vakanties. Het voorhanden hebben van veel cash geld en luxe goederen lijkt voor sommige ouders, kinderen, echtgenotes, vrienden en vriendinnen een reden om de herkomst van het geld niet te problematiseren.

De centrale figuren in de door ons bestudeerde opsporingsonderzoeken zijn echter op enig moment tegen de lamp gelopen. Ook in dergelijke gevallen biedt het crimineel verdiende geld uitkomst. In een aantal zaken wordt geld gebruikt als smeermiddel om mensen loyaal te houden.

Ik moet die jongens wel betalen, want als ik ze laat vallen, gaan ze misschien dat doen. (...) Ja, weet je wat het is, kijk als die mensen het gevoel krijgen dat ze in de steek gelaten en ze krijgen.. en er wordt met levenslang gegooid. En ze zeggen helaas, je kan ook zeggen hier wie je opdrachtgevers zijn en dit en dat en die komen met dit en dat. (één van de geanalyseerde casussen)

We zien iets vergelijkbaars terug in een zaak waarin een verdachte in het buitenland wordt opgepakt en leden van het criminele samenwerkingsverband de kosten voor een goede advocaat voor hun rekening nemen. Bovendien wordt de naaste familie van de verdachte enige tijd financieel ondersteund.

De dossiers bevatten ook voorbeelden van situaties waarin meerdere partijen baat lijken te hebben bij de verheimelijking van de criminele activiteiten. In veel gevallen gaat het daarbij om facilitators. In een van de geanalyseerde zaken maken regelmatige reizen vanuit Europa naar Latijns-Amerika een belangrijk onderdeel uit van de modus operandi. De reizen worden geboekt door één van de hoofdverdachten. In deze zaak, maar ook in andere zaken waarin door de leden van het criminele samenwerkingsverband veel gereisd wordt, vervullen reisbureaus, bewust of onbewust, een belangrijke rol. In de zaak worden de reizen stevast geboekt bij een klein aantal reisbureaus en contant afgerekend. Bovendien worden er in relatief korte tijd door dezelfde personen meerdere reizen geboekt. Uit het opsporingsonderzoek blijkt niet dat het betreffende reisbureau, of de medewerkers, op de hoogte waren van de redenen achter de regelmatige reizen. Toch zijn de vele reizen, geboekt door dezelfde personen en de contante afrekeningen, op zijn minst opvallend te noemen. De 'core business' van een reisbureau bestaat echter nu

eenmaal uit het boeken van reizen van anderen, zoals een medewerker van een reisbureau in een andere door ons bestudeerde zaak verklaart.

Uit inbeslaggenomen stukken blijkt dat er in een periode van drie jaar door dezelfde persoon tientallen boekingen wereldwijd zijn gedaan waarbij per boeking minimaal één ticket is geboekt. Alle boekingen, met een totale som van vele tienduizenden euro's, werden door dezelfde persoon contant afgerekend. De medewerker van het reisbureau stelt dat hij tickets verkoopt en dat dit de doelstelling van zijn bedrijf is. Hij geeft aan dat het nou eenmaal lastig is om te bepalen wanneer contante betalingen verdacht worden. (een van de onderzochte casussen)

Ook in andere zaken komen we voorbeelden tegen waarbij de betrokkenen baat hebben bij het voortbestaan van de situatie, omdat ze er beiden van profiteren. In het bijzonder komt dit duidelijk naar voren in een onderzoek naar een corrupte douanemedewerker. Tijdens een verhoor verklaart hij een percentage van de opbrengst van een door hem doorgelaten container te ontvangen. In de nog lopende ontnemingszaak tegen de corrupte douanier heeft het Openbaar Ministerie een bedrag van meer dan drie miljoen euro gevorderd. Ten slotte hebben ook de klanten van daders, de afnemers van criminele goederen en diensten, baat bij het voortduren van criminele activiteiten.

3.3.3

De bange omgeving

Ten slotte kan er een onderscheid worden aangebracht tussen het belang hebben bij het voortduren van de criminele activiteiten enerzijds en het voortduren van het geheim anderzijds (Van de Bunt, 2007, p. 124). Het kan immers zo zijn dat betrokkenen meewerken aan geheimhouding waar zij niet direct of in het geheel niet van profiteren of waar zij geen belang bij hebben. Het gaat dan in het bijzonder om de negatieve gevolgen van de onthulling. Eerder werd gerapporteerd over de rol van geweld, waaronder ook de dreiging met geweld, om onthulling te voorkomen (Kruisbergen e.a., 2012, p. 74-75). Een bange omgeving is in veel gevallen een zwijgende omgeving. Dit viel onder andere waar te nemen in de proceshouding van verdachten. Zoals in een eerdere monitorrapportage werd beschreven, gaven zij tijdens verhoren aan niet te willen verklaren of over bepaalde personen niets te willen zeggen, veelal uit angst. Ondanks deze dreiging, vinden er in verschillende zaken toch bekennende verklaringen plaatst, waarbij een groot verschil valt op te merken tussen hoofdverdachten, die over het algemeen weigeren een verklaring af te leggen, en verdachten van meer uitvoerende werkzaamheden of in de periferie van criminele samenwerkingsverbanden die gemakkelijker lijken te verklaren (Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 148-149). Ook in meerdere zaken in deze monitorronde zien we de rol van angst naar voren komen. Verdachten of getuigen willen niet op naam verklaren of zwijgen omdat zij zich zorgen maken over de gevolgen van hun verklaring(en). Ze lijken zich daarbij niet zozeer zorgen te maken over hun eigen veiligheid, maar primair om die van de mensen in hun naaste omgeving, of zoals een verdachte verklaarde:

"Ik ben niet eens zo bang voor mezelf. Wel voor mijn vrouw en kinderen" (één van de geanalyseerde casussen).

Over het algemeen lijkt de dreiging met geweld aan het adres van de naasten van verdachten en getuigen een belangrijke reden waarom zij tijdens verhoren niets verklaren of zich beroepen op hun zwijgrecht. Soms is deze angst het gevolg van directe, concrete dreigementen waarin (dodelijk) geweld wordt geëxpliciteerd. In andere dossiers valt tussen de regels door te lezen dat verdachten of getuigen bang zijn voor bepaalde personen die het gebruik van geweld niet lijken te schuwen. Het

gaat daarbij niet zozeer om concrete gewelddadige handelingen, maar eerder om de gewelddadige reputatie van bepaalde (hoofd)verdachten, zoals uit een van de door ons bestudeerde dossiers blijkt:

"...omdat het een ex-TBS'er is, ik wil niet dat hij mijn familie wat aandoet. Ik wil niet dat mijn ouders met één oog open moeten slapen" (één van de geanalyseerde casussen).

Hoewel angst in de door ons bestudeerde zaken vaak valt te herleiden tot (de dreiging met) geweld, zijn er ook voorbeelden waarin de negatieve gevolgen van de onthulling een andere vorm aanneemt. Het gaat daarbij om omstandigheden waarin er sprake is van afhankelijkheidsrelaties. We zien dit concreet terug in een opsporingsonderzoek.

Door de handelingen en gedragingen van de verdachten in dat tewerkstellingstraject doen de Filipijnse matrozen iets wat ze onder normale omstandigheden niet zouden doen. De kwetsbare Filipijnse matrozen worden in een afhankelijke positie gebracht. In de algemene voorwaarden in hun contract staat dat als zij voortijdig terug wilden keren naar de Filipijnen, de kosten van de terugvlucht, maar ook de kosten van de in hun plaats te werk te stellen matroos voor hun rekening kwam. Ook werd er in dergelijke gevallen geen verlofgeld uitbetaald. De matrozen moesten bovendien hun werkboekje inleveren als zij met verlof gingen. Deden zij dat niet, dan ontvingen ze geen verlofgeld en vaak ook niet hun laatste maandsalaris. Naar een andere werkgever overstappen werd ook ernstig bemoeilijkt, niet alleen door deze financiële sancties, maar ook doordat de matrozen hun werkboekje nodig hadden om te laten zien wat hun werkervaring was, hetgeen relevant was voor de hoogte van hun salariëring. De uren die de onderhavige matrozen moesten werken lagen veelal fors boven de 40-urige werkweek. Door de matrozen werd geklaagd over lange werkdagen, soms ook over het gebrek aan voldoende eten aan boord en in enkele gevallen over het moeten doorwerken bij ziekte (casus 160).

Te denken valt ook aan gevallen van mensenhandel in de seksindustrie waarin slachtoffers in veel gevallen meer te vrezen hebben dan enkel de dreiging met geweld. Zij lopen immers ook het risico inkomen te verliezen (Verhoeven, 2017) of het land te worden uitgezet (Vanwesenbeeck, 2017). Het doorstaan van deze omstandigheden lijkt dan te worden ingegeven door angst voor onthulling en niet zozeer de dreiging met geweld.

In een andere zaak zien we hoe verdachten actief vergelijkbare afhankelijkheidsrelaties proberen te creëren. Door een van de hoofdverdachten wordt aan een verdachte een onderhandse lening verstrekt. De schuld die hiermee gecreëerd wordt kan de verdachte echter nooit afbetalen vanwege het rentepercentage dat de hoofdverdachte rekende. Uiteindelijk heeft de verdachte zijn initiële schuld meermaals aan de hoofdverdachte terugbetaald. Naast het verstrekken van leningen, wordt ook het verantwoordelijk houden voor verliezen door hoofdverdachten ingezet om schulden tot stand te brengen. De dreiging met geweld, onder andere met vuurwapens, wordt ingezet om vervolgens te bewerkstellingen dat de opgebouwde schulden daadwerkelijk worden voldaan, maar ook om ervoor te zorgen dat er geen aangifte van deze praktijken wordt gedaan. Het bang maken van de omgeving vormt een krachtige manier om onthulling te voorkomen. De inzet van geweld in het creëren van een bange omgeving kent echter een nadrukkelijke keerzijde. Teveel geweld trekt immers niet alleen de aandacht van politie en justitie, maar kan ook potentiële zakenpartners afschrikken en is, bovendien, niet bevorderlijk voor de relatie met de bredere omgeving en samenleving (Zaitch, 2005, p. 205-206). In een van de dossiers komt dit

nadrukkelijk naar voren. Intimidatie en bedreigingen doen een verdachte besluiten om naar de politie te stappen omdat hij vreest voor zijn eigen leven en dat van zijn familie. Als spijtoptant doet hij vervolgens op buitengewoon gedetailleerde wijze verslag van het criminele samenwerkingsverband, de modus operandi en criminele verdiensten.

3.4

Recapitulatie

In dit hoofdstuk stond de afscherming van daders en hun criminele activiteiten centraal. We stelden vast dat het zicht op de criminele activiteiten van daders in niet onbelangrijke mate wordt belemmerd door het internationale karakter van veel van die activiteiten. Daarna gingen we vooral in op de rol van de sociale omgeving. In ons casusmateriaal valt de afscherming van criminele activiteiten door de sociale omgeving op twee overkoepelende manieren te herkennen. Allereerst bespraken we voorbeelden waaruit blijkt dat daders hun (criminele) activiteiten afschermen door gebruik te maken van de mogelijkheden die de omgeving daartoe biedt, bijvoorbeeld door gebruik te maken van technologische ontwikkelingen, zoals digitale functionaliteiten die hen in staat stellen (verondersteld) anoniem te opereren. Naast het creëren van een anonieme omgeving, lieten we zien op welke manieren de legale omgeving voor afscherming kan zorgen. Door gebruik te maken van de eigenschappen van legale structuren, springen criminele activiteiten minder snel in het oog. We besteedden hierbij in het bijzonder aandacht aan de manier waarop beroepsmatige inbedding kan bijdragen aan afscherming. In een aantal van de door ons bestudeerde casussen zien we dat criminele activiteiten in het verlengde liggen van reguliere, legale activiteiten. Deze verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit levert een bijdrage aan het langere tijd uit het zicht blijven van daders en hun criminele activiteiten.

In de voorbeelden van zowel de anonieme als de legale omgeving hoeft de sociale omgeving niet op de hoogte te zijn van de criminele activiteiten. Het tweede overkoepelende patroon van de afscherming van daders, belicht gevallen waarin diverse betrokkenen, in verschillende gradaties, vaak wel op de hoogte zijn van strafbare feiten. Daarmee spelen die betrokkenen een rol bij de criminele activiteiten, soms actief, soms juist door niets te doen of te zeggen. Een goed voorbeeld hiervan betreft de familiale omgeving. Om het hoofd te bieden aan problemen rondom vertrouwen, volgen criminele samenwerkingsverbanden veelal de wetten van sociale en geografische afstand. Deze familiale omgeving kan fungeren als een afdeklaag richting opsporingsdiensten waardoor criminele activiteiten langere tijd kunnen voortduren.

Naast de familiale omgeving, kunnen ook onwetendheid, profijt en angst functioneren als muren van stilzwijgen. Onwetendheid kan zich daarbij op twee manieren voordoen. Er zijn betrokkenen die er geen weet van hebben dat ze meewerken aan criminele activiteiten, bijvoorbeeld omdat ze te goeder trouw een op zichzelf legale dienst verlenen. In veel van de door ons bestudeerde zaken lijkt er echter sprake van geregisseerde onwetendheid, waarbij de sociale omgeving richting opsporingsdiensten zich de nodige moeite getroost om de indruk te wekken van niets te weten. In samenhang hiermee zien we in verschillende zaken dat de sociale omgeving op een of andere manier profiteert van de criminele activiteiten. Dit doet zich voor bij familie en vrienden die mede de financiële vruchten plukken van de criminele activiteiten. Het doet zich ook voor bij actoren uit de omgeving die, als professionele facilitator of door geen vragen te stellen, een schakel vormen binnen het criminele bedrijfsproces, bijvoorbeeld door tegen contante betaling cruciale goederen of diensten te leveren. Verder hebben ook de klanten van daders, de afnemers van criminele goederen en diensten, baat bij het voortduren van criminele activiteiten. Ten slotte speelt angst een belangrijke rol in de afscherming van daders en hun criminele activiteiten; de bange omgeving. Geweld, of de

dreiging met geweld, vormt een krachtig middel om de omgeving in stilzwijgen te hullen. Een bange omgeving is immers in veel gevallen een zwijgende omgeving.

4 Opsporing van georganiseerde criminaliteit

Dit hoofdstuk gaat in op de opsporing van georganiseerde criminaliteit. We gaan daarbij in op de opsporing zelf, maar bespreken de opsporing vooral ook in relatie tot de daders. Paragraaf 4.1 gaat in op de vraag hoe daders in beeld komen, oftewel: wat was de aanleiding om het onderzoek te starten? In paragraaf 4.2 behandelen we de vraag wanneer daders in beeld komen; wat valt er op basis van informatie uit de zaaksdossiers te zeggen over de duur van de pleegperiode voorafgaand aan de start van het opsporingsonderzoek? Vervolgens komt in paragraaf 4.3 de wisselwerking tussen opsporing en daders aan bod. Wat doen daders om de opsporing voor te blijven en hoe reageren zij wanneer ze merken dat de aandacht van de politie op hen is gericht? Paragraaf 4.4. behandelt opsporingsmethoden/-strategieën die in de onderzochte zaken zijn ingezet.

4.1 Hoe komen daders in beeld?

Tabel 7 toont via welke soort informatie de daders uit de 30 onderzochte zaken in beeld kwamen.²⁸

Tabel 7 Informatie die aan de basis lag van het opsporingsonderzoek van zaken uit de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit

	Aantal zaken
Informatie uit Nederlands opsporingsonderzoek	9
TCI-informatie	7
Buitenlandse opsporingsinformatie	6
Aangifte	3
Anonieme tip	1
Strategische keuze OM	1
Verschillende informatiebronnen	3
Totaal	30

Negen opsporingsonderzoeken hebben hun oorsprong in informatie afkomstig uit andere Nederlandse opsporingsonderzoeken. Zo start een onderzoek naar phishing nadat tijdens een opsporingsonderzoek naar inbrekers informatie over dit type delict naar voren komt (casus 156). In zeven gevallen ligt informatie van het Team Criminele Inlichtingen aan de basis van het opsporingsonderzoek. In zes opsporingsonderzoeken ligt informatie van buitenlandse diensten aan de basis. Het gaat dan bijvoorbeeld om een tip van een buitenlandse opsporingsdienst over een op handen zijnde geldtransactie door contant-geldsmokkelaars (casus 157). In een andere zaak gaat het om informatie van Europol over malware-activiteiten (casus 153). Drie keer ligt een aangifte ten grondslag aan de start van een opsporingsonderzoek en één zaak start naar aanleiding van een anonieme tip. In één geval was het niet zo dat daders in beeld kwamen door bepaalde informatie, maar bestond de 'startinformatie' vooral uit een strategisch besluit van het Openbaar Ministerie (OM). Dit betreft een onderzoek naar een online marktplaats

²⁸ Wanneer een informatiebron niet als 'startinformatie' van een opsporingsonderzoek geldt, betekent dit nog niet dat deze bron ook helemaal geen rol speelde in het onderzoek. Zo is het heel goed mogelijk dat een aangifte of een rechtshulpverzoek de aanleiding van opsporingsonderzoek is, maar dat gedurende het onderzoek ook gebruik wordt gemaakt van bijvoorbeeld TCI-informatie. Verder moet worden opgemerkt dat veel van de 30 onderzochte zaken onder het landelijk parket hebben gelopen. Het is mogelijk dat dit invloed heeft op de verdeling van zaken zoals die is af te lezen in tabel 7.

waarop wapens en drugs werden verhandeld (casus 152). Dat onderzoek werd gestart omdat het OM had besloten een opsporingsonderzoek uit voeren naar het fenomeen van illegale handel via internet. In de tabel wordt een dergelijke strategische keuze maar één keer genoemd. Dit wil niet zeggen dat de andere 29 opsporingsonderzoeken alle op ad-hoc basis zijn gestart. Zo kan een crimineel samenwerkingsverband weliswaar via een bepaalde informatiebron in beeld komen, bijvoorbeeld via TCI-informatie (wat dan ook als zodanig in de tabel wordt opgenomen), maar wordt soms pas veel later een besluit genomen om de daders 'aan te pakken' (casus 161). In een ander geval is de startinformatie voor een onderzoek naar facilitering van liquidaties (casus 165) afkomstig uit een eerder opsporingsonderzoek. Dat eerdere onderzoek vindt echter zijn aanleiding in de strategische keus om onderzoek naar liquidaties anders in te steken, namelijk niet direct gericht op de hoofddaders, maar op personen die via levering van goederen of diensten moorden in het criminele milieu faciliteren. Zo beschouwd is het aantal onderzoeken waarbij een strategische overweging een belangrijke rol speelt wat groter dan de tabel doet voorkomen (zie ook Van der Bunt & Kleemans, 2007, p. 129-129; zie ook Bokhorst e.a., 2011).

Samenvattend kunnen we zeggen dat de 30 bestudeerde zaken met name hun oorsprong vinden in informatie van Nederlandse of buitenlandse opsporingsdiensten (9 + 7 +6 opsporingsonderzoeken). Buiten de opsporing gelegen aanleidingen zoals aangiften (3) en tips (1) komen veel minder vaak voor.

4.2 Wanneer komen daders in beeld?

Hieronder gaan we voor de zaken uit de vijfde monitorronde, voor zover de verzamelde informatie dat toelaat, eerst in op de vraag hoe lang het duurde voordat een crimineel samenwerkingsverband onderwerp werd van opsporingsonderzoek (paragraaf 4.2.1). Vervolgens gaan we aan de hand van het casusmateriaal dieper in op dadergroepen die langere tijd buiten beeld van de opsporing weten te blijven (4.2.2).

4.2.1 Hoe lang duurt het voordat daders in beeld komen?

Tabel 8 bevat een overzicht van de pleegperiode voorafgaand aan het opsporingsonderzoek in de 30 onderzochte zaken uit de vijfde monitorronde. Deze pleegperiode betreft het aantal maanden tussen de aanvang van de criminele activiteiten en de start van het opsporingsonderzoek tegen het desbetreffende criminele samenwerkingsverband.

Tabel 8 Pleegperiode voorafgaand aan het opsporingsonderzoek van zaken uit de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit^a

	Aantal zaken
≤ 12 maanden	5
12 - 24 maanden	5
> 24 maanden	10
Onvoldoende informatie	10
Totaal	30

^a Periode tussen aanvang criminele activiteiten en start opsporingsonderzoek.

De start van het opsporingsonderzoek is doorgaans eenvoudig vast te stellen. Voor de start van de criminele activiteiten ligt dat anders. In een enkel geval bestaat de indicatie voor de start van de criminele activiteiten uit een vermoeden van een officier van justitie. In een casus die draait om drugssmokkel via een bedrijf spreekt de officier van justitie het vermoeden uit dat het genoemde bedrijf door de verdachten is opgericht met als doel het faciliteren van drugssmokkel. In dat geval is de oprichtingsdatum van het bedrijf als start van de criminele activiteiten

genomen.²⁹ In veel andere zaken is er echter informatie voorhanden die 'harder' is. Zo zijn er verschillende zaken waarin op enigerlei wijze verslaglegging of registraties zijn aangetroffen die verband houden met de criminele activiteiten. Dit geldt bijvoorbeeld voor een zaak die draait om online drugshandel waarin klantreacties op de online drugsmarkt zijn veiliggesteld (casus 152). Het geldt ook voor een mensensmokkelzaak waarin Filipijnse werknemers werkzaam waren in de Nederlandse binnenscheepvaart (casus 160). Administratie wordt ook aangetroffen in zaken waarin ondergrondse bankiers of contant-geldsmokkelaars actief zijn (casus 166, 172). In andere zaken geven een aangifte (van containerdiefstal, casus 151) of verklaringen van verdachten (casus 155, 157, 163, 169 en 173) informatie over de periode waarin criminele activiteiten hebben plaatsgevonden. In tien van de 30 zaken was er onvoldoende betrouwbare informatie voorhanden om de start van de pleegperiode vast te stellen. Voor 20 zaken lag er wel informatie op basis waarvan iets gezegd kan worden over de duur van de pleegperiode voorafgaand aan het opsporingsonderzoek. We zien dat binnen deze 20 zaken in drie kwart van de gevallen de daders al langer dan een jaar actief zijn voordat de opsporing zich op hen richt. In de helft van de zaken is het criminele samenwerkingsverband meer dan twee jaar actief voordat het onderwerp van opsporingsonderzoek wordt. Dit komt grofweg overeen met de duur van de pleegperiode die eerder werd vastgesteld voor de 80 zaken uit de eerste twee rondes van de monitor (Kleemans e.a., 2002, p. 85). In de volgende subparagraaf gaan we verder in op criminele groepen die langere tijd buiten bereik van de opsporing bleven.

4.2.2

Daders die (tijdelijk) buiten beeld blijven

Alle zaken die voor de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zijn bestudeerd, betreffen criminele samenwerkingsverbanden die succesvol zijn opgespoord. Deze daders zijn dus per definitie in beeld van de opsporing. Toch bieden verschillende opsporingsonderzoeken treffende voorbeelden van daders wier rol in de georganiseerde criminaliteit, soms langdurig, voor de opsporing verborgen bleef. De rol die een dergelijke dader speelt wordt soms via een omweg of een onverwachte wending duidelijk. Een voorbeeld hiervan is een onderzoek dat start naar aanleiding van informatie die is binnengekomen via de Dienst Internationale Politie-informatie (IPOL). Samengevat luidde deze informatie dat verdachte U zich samen met anderen bezighield met de voorbereiding van een transport van een aanzienlijke hoeveelheid cocaïne. De waarschijnlijke bestemming van dit transport was Nederland. Het onderzoek richtte zich in eerste instantie op U en de mensen die met hem samenwerkten. Al snel bleek dat een andere verdachte, N, de eigenlijke touwtjes in handen had. N bleek uiteindelijk een grote en voor justitie tot dan toe relatief onbekende speler die jarenlang onder de radar wist te blijven met zijn activiteiten in de internationale handel in verdovende middelen (casus 170). In een andere zaak zien we een dader die wel degelijk in beeld was bij de opsporing, maar waarvan duidelijk wordt dat zijn daadwerkelijke rol mogelijk is onderschat. Opvallend in deze zaak is dat de hoofdpersoon zelf wijst op het omvangrijke vermogen dat hij heeft vergaard. De zaak illustreert tevens het internationale karakter van georganiseerde criminaliteit.

Na een eerder opsporingsonderzoek wordt G veroordeeld voor betrokkenheid bij drugshandel. Omdat zijn rol niet helemaal duidelijk in beeld komt en vanwege

²⁹ Niet alle gevonden indicaties voor de aanvang van de criminele activiteiten zijn meegenomen, sommige zijn als 'te zacht' terzijde geschoven. Dit geldt bijvoorbeeld voor een zaak waarin een agenda in beslag werd genomen. In de agenda werd vier jaar voordat het opsporingsonderzoek startte een code uitgelegd die door de daders werd gebruikt om hun communicatie af te scherm.

een ernstige ziekte waaraan G lijdt, krijgt hij een aanzienlijk lagere straf dan andere verdachten in deze zaak. Tijdens het opsporingsonderzoek dat aan de veroordeling voorafgaat, verklaart G over het grote vermogen dat hij bezit. Dit vormt de aanleiding voor een later opsporingsonderzoek, dat zich volledig richt op de vermogenspositie van G. Vermoed wordt dat hij het vermogen heeft verdiend met (de facilitering van) internationale drugshandel. Voor de smokkel van drugs maakte hij vermoedelijk gebruik van zijn bedrijvenstructuur. Zo worden drugs verborgen in industriële goederen waar een bedrijf van G in handelt. De smokkel- en witwasactiviteiten verlopen via verschillende landen in Zuid-Amerika, Europa, het Midden-Oosten en Oceanië. G is ook vaak in het buitenland woonachtig. Uit het nieuwe opsporingsonderzoek blijkt dat G in een periode van ongeveer negen jaar vele miljoenen euro's heeft geïnvesteerd in onder andere onroerend goed, een fabriek en luxe jachten. G maakt daarbij gebruik van contante betalingen, trustdiensten, zogenoemde free trade zones en een internationale structuur van vennootschappen, waarbij onder meer Dubai en Liechtenstein een rol spelen. Via de trustdiensten wordt vermogen formeel losgekoppeld van G, die er feitelijk het beheer over heeft. Uiteindelijk wordt op meer dan € 15.000.000 (aanschafwaarde) aan vermogensbestanddelen beslag gelegd. De informatie die tijdens het opsporingsonderzoek is verzameld en de omvang van G's vermogen, wijzen erop dat hij lang onder de radar heeft kunnen opereren en dat hij mogelijk een grotere rol in het drugsmilieuspeelt dan oorspronkelijk gedacht (casus 168).

Het grensoverstijgende karakter van de activiteiten van deze dader, van zijn vermogen en van hemzelf (hij woonde vaak in het buitenland), hebben er mogelijk toe bijgedragen dat de rol die hij speelde lange tijd niet goed in beeld was. Voorbeelden van daders die vermoedelijk langdurig crimineel actief zijn voordat zij onderwerp van opsporingsonderzoek worden, zien we ook in zaken waarin de criminele handelingen verweven zijn met legale beroepsactiviteiten, zoals we in het vorige hoofdstuk reeds illustreerden. In een zaak die draait om een corrupte douanier vloeien de criminele activiteiten, te weten het zorgen dat drugs ongehinderd de haven passeren, volledig voort uit de reguliere beroepsactiviteiten van de hoofdverdachte (casus 163). De hoofdverdachte was (in ieder geval) twaalf maanden voor de start van het onderzoek al betrokken bij corrupte praktijken. In een andere casus zien we hypotheekfraude die wordt gepleegd door daders die opereren vanuit legale bedrijven op het terrein van hypotheekbemiddeling. De criminele feiten gingen schuil achter de legale bemiddelingsactiviteiten van deze daders, wat kan verklaren dat ze jarenlang hun gang konden gaan (casus 179). In een andere zaak wordt, zoals in hoofdstuk 3 is besproken, de langdurige afscherming van criminele activiteiten vermoedelijk mede mogelijk gemaakt door de familiale verhoudingen binnen het criminele samenwerkingsverband en de angst die daders oproepen. Deze zaak komt aan het licht door uitgebreide verklaringen van een medeverdachte. Het criminele samenwerkingsverband, waarin sprake is van verschillende familiebanden, zou jarenlang actief zijn in de hennepcultuur-/handel. Een van de afschermingsmethoden lijkt de dreiging met geweld te zijn, waarover door verschillende personen wordt verklaard (casus 169). Angst voor represailles weerhoudt personen ervan verklaringen af te leggen. In andere zaken is ook duidelijk dat daders geruime tijd actief waren voordat een opsporingsonderzoek startte, maar is er weinig bekend over de mogelijke achtergrond hiervan. Dit zien we in een onderzoek naar contant-geldsmokkel, dat start naar aanleiding van een buitenlandse tip. Op basis van verklaringen van een verdachte is af te leiden dat bij de start van het onderzoek de geldtransacties meer dan twee jaar aan de gang waren (casus 157). Een onderzoek naar ondergrondse bankiers start op basis van zowel een tip als informatie uit een ander opsporingsonderzoek. De meeste verdachten gebruiken hun zwijgrecht of

ontkennen. Uit aangetroffen administratie/boekhouding kan echter worden afgeleid dat de hoofdverdachte tien jaar actief is geweest als bankier (casus 172). De afgeronde opsporingsonderzoeken die we hebben bestudeerd bevatten dus ook informatie over daders die, in ieder geval tijdelijk, buiten beeld van de politie wisten te blijven. Samenvattend kunnen we zeggen dat, in de besproken zaken, het internationale karakter, de verwevenheid van criminele handelingen met legale activiteiten en angst onder mededaders/getuigen, de opsporing van criminele activiteiten in een eerder stadium bemoeilijkten.

4.3 De interactie tussen daders en opsporing

In deze paragraaf bespreken we wat de onderzochte zaken ons leren wat betreft de wisselwerking tussen daders en opsporing. Achtereenvolgens komen aan bod: afscherming en verhulling (paragraaf 4.3.1), contra-strategieën (4.3.2) en de reactie van daders wanneer zij weten dat ze onderwerp van opsporingsaandacht zijn (4.3.3).

4.3.1 *Afscherming en verhulling*

Afscherming is min of meer een noodzakelijke voorwaarde om (duurzaam) actief te zijn in de georganiseerde criminaliteit. Het is ook een van de elementen uit de begripsomschrijving van 'georganiseerde criminaliteit' die voor de Monitor Georganiseerde Criminaliteit wordt gebruikt. Afscherming begint met de mensen met wie een dader samenwerkt. Een sterke onderlinge band tussen daders en relatieve geslotenheid naar buiten toe bieden een goede uitgangspositie voor afgeschermd opereren. Om langdurig uit handen van de opsporing te blijven, moet de afscherming echter vaak verder gaan dan de selectie van mededaders en zakenpartners. Zo zien we in het casusmateriaal veel voorbeelden van afscherming van telecommunicatie en digitale gegevens, zoals het gebruik van encryptietechnologie, zogenoemde 1-op-1 telefoons (telefoons die worden gebruikt voor de communicatie met één specifieke persoon) en het gebruik van verhullend taalgebruik en codetaal.³⁰ Verder weten sommige dadergroepen een zwijgcultuur in stand te houden, bijvoorbeeld door dreiging van geweld en ondersteuning van (naasten van) mededaders die zijn aangehouden. Ten slotte zien we in verschillende zaken dat daders bewust ervoor kiezen om te overleggen in een veilige (gewaande) omgeving. Daders weten natuurlijk dat telefoonverkeer kan worden afgevangen. Hoewel dat zeker niet betekent dat daders geen gebruik meer maken van de telefoon (zie paragraaf 4.4.2), kiest een deel van de daders ervoor om noodzakelijk overleg te voeren via persoonlijke ontmoetingen. Daarvoor wijken zij uit naar een veilige (of veilig gewaande) omgeving. Dat is in een aantal gevallen een woning, anderen overleggen in een auto en ook worden bedrijfsruimten gebruikt om 'kantoor' te houden (bijvoorbeeld een eigen horecagelegenheid, winkel of loods). Veel van deze verhullingstactieken zijn al besproken in hoofdstuk 3. We gaan er hier daarom niet verder op in.

4.3.2 *Contra-strategieën*

Bij afscherming en verhulling (paragraaf 4.3.1) gaat het vooral om defensieve handelingen. Bij contra-strategieën hebben activiteiten een offensief karakter. Het gaat dan om maatregelen die effectief optreden van handhavingsorganisaties moeten bestrijden (PEO, Bijlage VII, 1996, p. 133). Twee vormen hiervan vallen in ons casusmateriaal op. De eerste is het *gebruik van technische hulpmiddelen om opsporingsactiviteiten te frustreren*. Zo wordt in verschillende zaken het gebruik van

³⁰ Zeker in cybercrimezaken zien we daders die technologie gebruiken om hun activiteiten af te schermen. Juist bij dit type delicten kan het dan ook een uitdaging zijn om de identiteit van daders te achterhalen (Odinot e.a., 2017; Kruisbergen e.a., 2018, p. 62-64; Boerman e.a., 2017; Schuppers e.a., 2016).

zogenoemde 'jammers' waargenomen. Jammers zijn verboden stoorzenders die het GSM- en GPS-verkeer verstoren. Deze worden bijvoorbeeld gebruikt tegen plaatsbepalingsapparatuur. Ook zien we dat daders een ruimte of voertuig laten 'sweepen', dat wil zeggen onderzoeken op aanwezigheid van af luisterapparatuur (zie ook hoofdstuk 3).

Een tweede, verdergaande contra-strategie is het *corrumperen van medewerkers van rechtshandavingsorganisaties*. In eerdere monitorrapportages is gesteld dat de onderzochte zaken maar weinig (harde) informatie bevatten die duidt op (ambtelijke) corruptie in Nederland (Kleemans e.a., 1998; Kruisbergen e.a., 2012).

De laatste jaren staat corruptie binnen de douane, de Koninklijke Marechaussee en de politie hoger op de agenda, wat samenhangt met enkele geruchtmakende gevallen die aan het licht zijn gekomen. Of corruptie meer voorkomt of dat er eerder sprake is van meer aandacht voor dit probleem, is moeilijk te zeggen.

De onderzoekers Nelen en Kolthoff voerden een studie uit naar corruptie en andere integriteitsschendingen binnen rechtshandavingsorganisaties. Zij richtten zich specifiek op voorvallen die in verband staan met georganiseerde criminaliteit. Zij stellen dat er geen indicaties zijn voor een toename van dergelijke integriteitsschendingen. Dit betekent volgens hen echter niet dat er geen sprake zou zijn van een toename; er is simpelweg geen informatie voorhanden om betrouwbaar vast te stellen óf het probleem is toe- of afgenomen (Nelen & Kolthoff, 2017).

Smit en anderen onderzochten het lekken van vertrouwelijke informatie door medewerkers van de politie en de Koninklijke Marechaussee. Zij concludeerden dat het lekken op beperkte schaal voorkomt en vaak onoplettendheid als achtergrond heeft. In een kleiner aantal gevallen komt de gelekte informatie criminaliteit ten goede. Wanneer dat het geval is, gaat het initiatief daartoe doorgaans uit van de lekkende medewerker; gerichte initiatieven en rekrutering door de criminele ontvanger komen zeer weinig voor. Er lijkt dus geen sprake van gerichte 'infiltratie' van de politie door criminele samenwerkingsverbanden, aldus de auteurs (Smit e.a., 2019, p. 73-75).

Wel zijn er factoren die eraan hebben kunnen bijgedragen dat de druk vanuit de georganiseerde criminaliteit op onder andere de douane en de politie is toegenomen. Zo zijn de logistieke processen binnen rechtshandavingsorganisaties en binnen logistieke knooppunten als lucht- en zeehavens sterk geautomatiseerd. Dat brengt met zich mee dat personen die toegang hebben tot geautomatiseerde systemen van bijvoorbeeld de politie of de douane, of civiele informatiesystemen die worden gebruikt bij de afhandeling van vervoersstromen op vliegvelden en zeehavens, zeer waardevol zijn voor daders in de georganiseerde criminaliteit (Nelen & Kolthoff, 2017; Madarie & Kruisbergen, 2019; Staring et al., 2019).

Verder is het zo dat de perceptie van de ernst van georganiseerde criminaliteit en de aandacht voor het voorkomen en tegengaan ervan is toegenomen. Deze toegenomen aandacht heeft het mogelijk moeilijker gemaakt om succesvolle criminele operaties uit te voeren. Dit kan de druk hebben vergroot om medewerkers van rechtshandavingsorganisaties te corrumperen. Scherpere controles op logistieke knooppunten kunnen er bijvoorbeeld toe leiden dat daders van drugssmokkel niet meer vertrouwen op het simpelweg verstoppen van hun waar, maar zijn aangewezen op civiele of ambtelijke medewerkers die hen helpen de controles actief te omzeilen of te neutraliseren (Madarie & Kruisbergen, 2019; Staring e.a., 2019). Ook buiten logistieke knooppunten is toegang tot een 'platte' rechtshandavingsambtenaar van grote waarde, bijvoorbeeld als deze een dader kan informeren over politie-activiteiten die op hem zijn gericht.

Verschillende onderzochte zaken uit de vijfde monitorronde bevatten informatie die wijst op mogelijke betrokkenheid van een corrupte ambtenaar.

Het onderzoek richt zich op grootschalige cocaïnehandel. Op grond van opmerkingen tijdens een afgeluisterd gesprek tussen hoofdverdachte A en W

ontstaat het vermoeden dat zij de beschikking hebben over een douanedocument. Vergelijking van de opmerkingen met een douanedocument dat door de douane aan het opsporingsteam ter beschikking werd gesteld, onderbouwt dit vermoeden. Verder zouden van drie verdachten verschillende keren de gegevens zijn opgevraagd in de politiesystemen, door een, mogelijke corrupte, politiefunctionaris (één van de onderzochte casussen).

In een ander onderzoek wordt administratie aangetroffen waarin uitgaven zijn geregistreerd. Sommige uitgaven lijken betrekking te hebben op een politiecontact dat voor de daders nagaat of zij voorkomen in opsporingsonderzoek. In een weer een ander onderzoek vermoedt een opsporingsambtenaar dat de zogenoemde klapdag (de dag waarop in een opsporingsonderzoek tot aanhoudingen en huiszoekingen wordt overgegaan) is gelekt. De reden daarvoor is dat de hoofdverdachte op die klapdag was verdwenen en dat ruimtes die werden gebruikt voor de opslag van hennep helemaal 'schoon' waren. In onderstaande casus lijken de daders verschillende corrupte contacten te hebben.

In een drugsonderzoek wordt communicatie tussen daders afgevangen. Uit die communicatie lijkt het dat J op de hoogte is van op handen zijnde politieacties. Zo vertelt hij verschillende keren over informatie die hij heeft ontvangen. Verder wordt door het opsporingsteam het opvragen van pasfoto's bij de gemeente als een risico gezien, vanwege een mogelijke relatie tussen het criminele samenwerkingsverband en de gemeentelijke organisatie. Ook zouden hoofdverdachten zaken hebben gedaan met ten minste twee douanebeambten (één van de onderzochte casussen).

In de door ons onderzochte zaken zelf blijft het echter vaak bij aanwijzingen.³¹ Soms worden vermoedens van corruptie wel degelijk als strafrechtelijk feit vastgesteld. Dit is het geval in een groot onderzoek naar een corrupte douanier die drugsmokkel via een haven faciliteerde.

Eén van de onderzochte zaken richt zich op een douanier. Deze kon beslissen welke container wel en welke niet werd gecontroleerd. Uit het onderzoek blijkt dat hij deze bevoegdheid heeft misbruikt en zo betrokken is geweest bij de invoer van honderden kilo's cocaïne. In het onderzoek komen verschillende drugshandelaren in beeld. De douanier zou miljoenen euro's hebben verdiend met de diensten die hij verleende (casus 163).

4.3.3 *Reactie op politie-aandacht*

Daders hebben dus verschillende mogelijkheden om zich af te schermen van ongewenste aandacht. Voor al onze zaken geldt echter dat in ieder geval een deel van daders op enig moment is opgespoord. Een deel van de zaaksdossiers geeft aardig zicht op hoe daders reageren wanneer ze worden geconfronteerd met politie-activiteiten. Zo kan de ontdekking dat politie hen in het vizier heeft, bijvoorbeeld door aanhoudingen of inbeslagnames, leiden tot directe communicatie tussen daders. In een onderzoek naar ondergrondse bankiers wordt bij een geldtransactie een hoeveelheid geld in beslag genomen. Een van de verdachten weet echter aan aanhouding te ontkomen. Deze belt vervolgens direct een andere verdachte om melding te doen van het in beslag genomen geldbedrag (casus 172). In een zaak die zich richt op onder meer wapen- en drugshandel zien we een verdachte die na een politie-inval een vriend opbelt om een afgegeven verklaring af te stemmen (casus 174). In twee andere zaken zien we juist daders die, na aanhoudingen

³¹ Het is goed mogelijk dat later, bijvoorbeeld in een onderzoek van de Rijksrecherche, de signalen alsnog verder worden onderzocht en "hard" gemaakt.

binnen de criminele groep, hun 'communicatiebeleid' aanscherpen, door nieuwe telefoons te gebruiken (casus 178) of door helemaal geen gebruik meer te maken van SMS-jes of telefoongesprekken (casus 173).

Paniekerige reacties zien we echter niet veel in het onderzochte materiaal. In tegendeel, kenmerkend is juist dat (heftige) reacties veelal uitblijven. Opvallend is namelijk dat in verschillende zaken daders, nadat ze zijn geconfronteerd met opsporingsactiviteiten, nogal gelaten lijken te reageren en hun criminele operaties gewoon voortzetten. In deze zaken worden weliswaar mededaders aangehouden, vinden inbeslagnames plaats en/of ontdekken daders bijvoorbeeld afluisterapparatuur, maar daarin wordt geen aanleiding gezien de criminele activiteiten te staken.

In een onderzoek naar een Brabantse groepering die zich met drugshandel bezighoudt, worden onder andere persoonlijke ontmoetingen tussen daders afgeluisterd en vinden er doorzoekingen plaats. De fysieke operatie die de politie moet uitvoeren om de afluisterapparatuur te plaatsen, valt echter op. Dit lijkt geen effect te hebben op de daders. Ook de doorzoekingen, die plaatsvinden voordat er mensen zijn aangehouden, leiden niet tot zichtbare aanpassing van het gedrag. De daders zetten (de voorbereiding van) de criminele activiteiten gewoon voort (casus 171).

Iets soortgelijks zien we in een onderzoek waarbij een geplaatste politiecamera wordt ontdekt en waarin een drugslaboratorium wordt opgerold (casus 175). In een andere casus lijken de daders niet alleen niet echt te schrikken van een aangetroffen peilbaken, ze overwegen bovendien om het onder de auto van iemand anders te plaatsen (casus 165).

In deze en verschillende andere zaken lijkt voortzetting van criminele activiteiten en een zo beperkt mogelijke verstoring van het criminele bedrijfsproces een overheersend streven te zijn. Het lijkt ook belangrijker dan de wens om koste wat het kost uit handen van de politie te blijven. In een drugszaak zien we dat een weggevalen schakel snel wordt vervangen.

E coördineert de smokkel van cocaïne via het vliegverkeer. Deze smokkel vindt bijna wekelijks plaats. Wanneer E wordt aangehouden, neemt D, in opdracht van C, direct zijn rol over, zodat de handel voortgezet kan worden (casus 176).

Ook in een cybercrimezaak zien we dat na aanhoudingen direct wordt gezocht naar vervangers die vrijgevalen taken kunnen uitvoeren (casus 154). Soms is wel duidelijk dat de werkwijze wordt aangepast als reactie op politieoptreden. Zo wordt in een witwaszaak niet de gebruikte methode maar wel de route bij smokkel van contant geld gewijzigd.

Een crimineel samenwerkingsverband verzorgt de smokkel van contant geld. Koeriers worden daartoe met geprepareerde koffers naar Zuid-Amerika gestuurd. Wanneer er een dader is aangehouden, gaat de geldsmokkel door. Wel worden de vliegroutes aangepast. In plaats van een Nederlandse luchthaven wordt gebruikgemaakt van een vliegveld in Duitsland (casus 166).

Over de precieze beweegredenen om ondanks waargenomen politie-aandacht door te gaan met criminele handelingen, kan op deze plaats alleen worden gespeculeerd. Daarin kan brutaliteit, een gevoel van onaantastbaarheid meespelen. Een andere factor kan zijn dat aangegane verplichtingen richting mededaders en opdrachtgevers nu eenmaal moeten worden nagekomen. Ten slotte kan het zo zijn dat voortzetting van criminele activiteiten voor een dader simpelweg de meest voor

de hand liggende manier is om geld te verdienen. In die gevallen kan justitieel ingrijpen als een ingecalculeerd risico worden gezien.

Een dadergroeperring houdt zich bezig met banking malware. Hoofdverdachte A wordt in afwachting van de rechtszaak tegen hem uit voorlopige hechtenis vrijgelaten. Hij houdt zich dan opnieuw bezig met bankfraude. In een chatgesprek meldt A op zoek te zijn naar logingegevens en wachtwoorden die in gebruik zijn bij onder meer Nederlandse banken. Ook zegt hij in dat chatgesprek dat hij heeft vastgezeten, de politie al zijn geld heeft afgenomen en dat hij 'het' opnieuw wil opbouwen (casus 153).

In plaats van vluchtgedrag of paniekerige reacties zien we in de onderzochte zaken dus vooral dat criminele samenwerkingsverbanden, wanneer politie-ingrijpen is waargenomen, hun activiteiten gewoon voortzetten. Wel wordt de werkwijze soms aangepast (zie ook Kleemans e.a., 2002, p. 97).

4.4 Ingezette opsporingsmethoden

In het voorafgaande zijn we ingegaan op verschillende afschermingstactieken die daders gebruiken. Het gebruik van bepaalde technologie, de keuze voor bepaalde 'vergaderlocaties', een gewelddadige reputatie en het werken met mensen die je goed kent, kunnen, samen met andere elementen, een goede bescherming bieden tegen de opsporing. Toch blijft ieder crimineel samenwerkingsverband altijd kwetsbaar. Complexe, grootschalige smokkeloperaties kunnen bijvoorbeeld moeilijk worden uitgevoerd zonder enige vorm van communicatie, en communicatie kan worden afgevangen. Verder wordt soms toch gekozen om met iemand samen te werken buiten de eigen kring, om een probleem op te lossen of om geld te verdienen, hetgeen een groepering kwetsbaar maakt voor undercoveragenten of andere "onbetrouwbare" partners. Ook kunnen mededaders, concurrenten of partijen in de reguliere samenleving, een reden hebben om informatie te verstrekken aan de politie. Ten slotte hebben criminele samenwerkingsverbanden hun succes of falen maar tot op bepaalde hoogte zelf in de hand; het is ook, en in belangrijke mate, afhankelijk van het optreden van opsporingsinstanties en andere autoriteiten.

In deze paragraaf gaan we in op de opsporingsmethoden en -strategieën die in de onderzochte zaken zijn ingezet. We geven géén uitputtende beschrijving van alle ingezette opsporingsinstrumenten. In plaats daarvan richten we ons op methoden en strategieën die in het casusmateriaal opvallen, vanwege het resultaat dat ermee werd behaald, vanwege de dilemma's die er aan zijn verbonden en/of simpelweg vanwege het veelvuldige gebruik ervan. Hieronder gaan we allereerst in op verklaringen van (mede)daders en getuigen (paragraaf 4.1). In paragraaf 4.2. bespreken we het gebruik van de telefoontap bij de opsporing van georganiseerde criminaliteit. Daarna gaan we in paragraaf 4.3 in op verschillende manieren die de politie heeft om 'in te breken' in de afgeschermdde omgeving van daders. Ten slotte komt in paragraaf 4.4. het belang van goede internationale samenwerking aan bod.³²

4.4.1 De verklarende (mede)dader

De verklaringen van iemand die zelf betrokken is geweest bij de criminele activiteiten die de politie onderzoekt, zijn logischerwijs van grote waarde in een

³² Deze paragraaf is niet bedoeld om algemene uitspraken te doen over het succes van de opsporing van georganiseerde criminaliteit. Dat een bepaalde opsporingsmethode of aanpak hier onbesproken blijft, betekent bovendien niet dat deze geen waarde heeft voor de opsporing van georganiseerde criminaliteit.

opsporingsonderzoek.³³ In het merendeel van de 30 zaken uit deze vijfde monitorronde zien we dat de hoofdverdachten zelf niet of weinig betekenisvol verklaren. Daarnaast zien we verschillende keren dat de hoofdverdachten zelf niet verklaren, maar andere verdachten, die buiten de kern van het criminele netwerk actief zijn, wel. Het gaat dan bijvoorbeeld om katvangers, koeriers of chauffeurs. Verder valt op dat verdachten soms wel een verklaring afleggen over hun eigen rol, maar niet ingaan op het bredere criminele samenwerkingsverband (zie ook: Kleemans e.a., 2002, p. 89-90; Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 146-153). Toch is er een aantal zaken waarin één of meerdere hoofdverdachten wel een bruikbare verklaring afleggen. Een enkele keer speelt een verklarende hoofdverdachte een bijna allesbepalende rol. Al eerder is de zaak aangehaald waarin een verdachte na zijn aanhouding zelf verklaart over een tot dan toe zeer groot vermogen te beschikken. Die verklaring vormt vervolgens de aanleiding om een witwasonderzoek te starten tegen deze persoon (casus 168). Waarom deze verdachte de verklaringen heeft afgelegd is niet duidelijk. Dit ligt anders in casus 169. Deze zaak begint met de verklaring van een persoon die uit eigen beweging de politie benadert. De casus illustreert hoe angst en dreiging met geweld, belangrijke bouwstenen van de muren van stilzwijgen die georganiseerde criminaliteit omringen, soms ook als sloophamer fungeren die diezelfde muren doorbreken.

Op een dag meldt T zich bij de politie omdat hij naar eigen zeggen wordt bedreigd. Hij verklaart uit angst voor hemzelf en zijn naasten openheid van zaken te willen geven over een crimineel samenwerkingsverband waarin hij zelf jarenlang werkzaam is geweest. Het betreft een crimineel samenwerkingsverband waarin sprake is van verschillende familiebanden en dat vele jaren actief zou zijn in de hennepcultuur- en handel. T opereert als een soort bedrijfsleider. Hij legt meerdere, gedetailleerde verklaringen af die goed inzicht geven in het criminele samenwerkingsverband. Tijdens het opsporingsonderzoek naar de criminele groepering wordt door verschillende personen verklaard over de geweldsdreiging die van kernleden uitgaat. Geweld of het dreigen met geweld en het aldus oproepen van angst, zijn volgens deze verklaringen belangrijke elementen van de modus operandi. Diezelfde angst brengt T er echter toe om, na een conflict, naar de politie te gaan (casus 169).

In deze casus is de genoemde T een spijtoptant, een persoon uit het criminele milieu die verklaringen aflegt, verklaringen die een zodanige waarde hebben dat zij de zaak tegen de hoofdverdachten als het ware dragen. We gebruiken bewust niet de term 'kroongetuige' omdat deze term suggereert dat verklaringen worden afgelegd in ruil voor bepaalde toezeggingen van de kant van het Openbaar Ministerie, wat niet het geval hoeft te zijn (zie ook Crijns e.a., 2017).

In ons casusmateriaal is er dus één casus waarin een spijtoptant een dergelijke centrale rol speelt. De zaak staat echter niet op zichzelf. Het gebruik van verklaringen en medewerking van daders en getuigen staat al enige tijd in de belangstelling. Het is onderwerp van politiek en maatschappelijk debat. Sinds 2006 kent Nederland een wettelijke regeling voor het doen van toezeggingen aan getuigen. Op dit moment worden de mogelijkheden verkend om de ruimte die er is voor het werken met getuigen die zelf crimineel actief zijn (geweest) te vergroten (Crijns e.a., 2017). De problematiek van de spijtoptant of meewerkende getuige speelt ook een grote rol in enkele geruchtmakende zaken. Dit was bijvoorbeeld het geval bij de door de vermoorde zakenman Willem Endstra afgelegde verklaringen. Hij legde verklaringen af bij de toenmalige CIE maar wilde uiteindelijk niet voluit

³³ Hoewel aan verklaringen van daders, of wellicht van mensen in het algemeen, ook niet té veel gewicht moet worden gehangen. Zie voor problematische aspecten van afgelegde verklaringen onder andere verschillende bijdragen in Van Koppen en anderen (2017).

meewerken, uit angst voor represailles. De verklaringen speelden echter wel een cruciale rol in een grote strafzaak (Kolbak). Ook in de zogenoemde passagezaak speelden verklaringen van spijtoptanten/kroongetuigen een centrale rol. Hetzelfde geldt voor het zogenoemde Marengo-onderzoek naar liquidaties, dat in 2019 naar de rechter is gebracht. Het is duidelijk dat spijtoptanten een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de informatie- en bewijspositie van de politie en het Openbaar Ministerie. Tegelijkertijd geldt dat er in concrete zaken sterk uiteenlopende visies kunnen bestaan op de beweegredenen van de verklarende getuige, de voorwaarden waaronder de verklaringen zijn afgelegd en/of het waarheidsgehalte van de verklaringen.

4.4.2 *De telefoon(tap): een vaste waarde voor dader en politie?*

Ten aanzien van het nut van "tappen" bestaan uiteenlopende beelden. Enerzijds bestaat al jarenlang het idee dat de opbrengst van tappen binnen een opsporingsonderzoek bescheiden is en/of afneemt. De oorzaak zou onder meer gelegen zijn in het toegenomen bewustzijn van daders dat telefoonverkeer kan worden afgevangen. Van der Werff en Bol concluderen in 1991 dat het belangrijkste voordeel van het tappen van telefoongesprekken is dat het een beeld geeft van de contacten van de verdachte en van zijn aan- of afwezigheid. Inhoudelijk zijn de afgeluisterde gesprekken minder nuttig (Van der Werff & Bol, 1991). Riks stelt, in 1992, dat daders inmiddels bekend zijn met de telefoontap en liever elkaar persoonlijk ontmoeten. De tap zou daardoor minder opleveren (Riks, 1992). In 1995 schrijft Van Koppen op basis van gegevens over de Verenigde Staten dat de telefoontap aldaar een overschat middel is (Van Koppen, 1995). Anderzijds is er Nederlands empirisch onderzoek dat tot een ander inzicht leidt. Rein en anderen deden dossieronderzoek om iets te kunnen zeggen over de opbrengsten van de telefoontap. In 1996 stellen zij dat de telefoontap in de onderzochte gevallen veel zogenoemde sturingsinformatie oplevert en dat het direct of indirect ook vaak bijdraagt aan bewijsvergaring (Rein e.a., 1996). Kleemans en anderen concluderen in 1998, in het eerste monitorrapport, dat in het grootste deel van de onderzochte zaken de telefoontap, volgens de teamleider en/of de officier van justitie, veel waardevolle informatie heeft opgeleverd (Kleemans e.a., 1998). Een soortgelijke constatering wordt gedaan in het tweede monitorrapport (Kleemans e.a., 2002, p. 88-89). In 2012 verschijnt er een onderzoeksrapport van het WODC dat zich volledig op de telefoontap richt. De onderzoekers stellen op basis van interviews dat taps vooral veel sturingsinformatie opleveren. Ze genereren ook bewijs, maar wel in steeds mindere mate. Het zou meer moeite kosten om de tap te benutten vanwege het tapbewustzijn van daders, het gebruik van encryptie en de administratieve last die met telefoontaps gepaard gaat (Odinot e.a., 2012; zie ook Bokhorst e.a., 2011).

Hoe staat het met het gebruik van de telefoontap in de onderzochte zaken van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit? Zoals zojuist besproken is dit al in de eerste monitorrapportage aan bod gekomen. Toen bleek dat in 38 van de 40 zaken de telefoontap als opsporingsinstrument was ingezet (Kleemans e.a., 1998). Voor het nu voorliggende rapport zijn wij dit opnieuw nagegaan voor de meer recente zaken. Voor alle 30 zaken uit de vijfde ronde geldt dat gebruik is gemaakt van de telefoontap.³⁴ De bevoegdheid tot tappen geldt voor telefoon- en internetverkeer. Dat betekent in de praktijk dat 'ouderwetse' telefoongesprekken mogen worden afgevangen, maar ook bijvoorbeeld SMS-berichten, communicatie via Skype, e-mails en communicatie via chatdiensten. Voor de 30 zaken die zijn geanalyseerd voor de vijfde monitorronde geldt dat zowel het meer klassieke gebruik (afvangen

³⁴ Ook voor de 30 zaken die in de vierde monitorronde zijn geanalyseerd is dit nagegaan. Ook voor die zaken geldt dat in alle gevallen de telefoontap is ingezet.

telefoongesprekken) als de modernere variant van het tappen in ruime mate voorkomt.

Daders blijven blijkbaar de telefoon gebruiken, ook al doen zij vaak moeite om het effectief afvangen daarvan te bemoeilijken. Dit is waarschijnlijk voor een deel een voortvloeisel van de logistieke complexiteit van veel criminele operaties. Zeker bij criminele bedrijfsprocessen die een zekere omvang en complexiteit hebben, is communicatie min of meer een operationele noodzakelijkheid. Wie bijvoorbeeld actief is in de internationale drugshandel, zaken doet met verschillende partijen in binnen- en buitenland en betrokken is bij meerdere schakels in het criminele bedrijfsproces, zal vaak op de een of andere manier móeten communiceren. Daar komt bij dat juist in dergelijke complexe criminele processen altijd iets fout kan gaan. Het oplossen van een ontstane tegenvaller, gerezen onduidelijkheid of een potentieel conflict, gaat nogal eens gepaard met het gebruik van de telefoon (Kruisbergen e.a., 2012, p. 232–237; Kleemans e.a., 2002, p. 55-56). In de onderzochte zaken wordt de telefoontap dus veel gebruikt. Wat levert het tappen als opsporingsinstrument op? Voor de 30 zaken uit de vijfde ronde is dit nagegaan, op basis van een gemaakte beoordeling door de officier van justitie en/of een monitoronderzoeker. Duidelijk is dat in 23 van de 30 zaken uit de vijfde monitorronde de telefoontap (in belangrijke mate) heeft bijgedragen aan het bewijs tegen de verdachte(n) en/of de informatiepositie van het opsporingsteam. In afgetapt telefoon- en/of internetverkeer worden soms, versluierd, criminele activiteiten besproken. Taps kunnen daarnaast zicht bieden op de verblijfplaats, contacten, (aanstaande) ontmoetingen en de agenda's van verdachten. De verzamelde informatie kan een bewijswaarde hebben, maar wordt ook benut bij of vormt het vertrekpunt voor de inzet van andere middelen, zoals observaties, aanhoudingen, inbeslagnemingen en (confrontatie tijdens) verhoren.³⁵

De hoofdverdachten gebruiken hun bedrijf, dat toegang verschaft tot de luchthaven, om drugssmokkel te faciliteren. Uit afgeluisterde telefoon- en OVC-gesprekken is vastgesteld dat hoofdverdachte G. contact onderhield met verschillende personen die in contact stonden met criminele groeperingen die op hun beurt gebruik wilden maken van de diensten van G. Telefoontaps werden ook ingezet om de verblijfplaats van verdachten vast te kunnen stellen, wat onder meer is gebruikt voor hun aanhouding (casus 159).

Onderstaande casus draait om ondergronds bankieren. In 2002, in het tweede monitorrapport, is vastgesteld dat ondergrondse bankiers veel en nogal open gebruikmaken van de telefoon (Kleemans e.a., 2002). Dat lijkt te worden bevestigd wanneer we kijken naar de zaken van ondergronds bankieren uit de vijfde ronde (casus 172, 177, 178). In alle drie zaken speelt de telefoontap een centrale rol. Onderstaand fragment is een goede illustratie van hoe de telefoontap, samen met observaties en aangetroffen administratie, de logistiek van het ondergronds bankieren blootlegt.

Het opsporingsonderzoek richt zich op ondergronds bankieren. Telefoontaps geven inzicht in de werkwijze van de ondergrondse bankiers en maken het mogelijk geldtransacties te onderscheppen. Tijdens telefoongesprekken wordt er, weliswaar versluierd, gesproken over specifieke geldbedragen en waar en wanneer een geldoverdracht gaat plaatsvinden, waarop er een observatie kan worden gestart. De politie kan de genoemde geldbedragen vervolgens verifiëren wanneer zij tijdens aanhoudingen geldbedragen aantreft die overeenkomen met de bedragen die over de telefoon zijn besproken. Daarnaast treft het

³⁵ Via telefoontaps kan ook inzicht worden verkregen in de persoon van de verdachte, wat voor bijvoorbeeld een undercoveroperatie belangrijk kan zijn (Kruisbergen & De Jong, 2010).

opsporingsteam bankiersadministratie aan waarin ook bedragen staan vermeld die zijn genoemd over de telefoon (casus 178).

De telefoon wordt kortom in de door ons bestudeerde zaken veel gebruikt door daders, om te bellen of berichten te versturen. Evenzo maakt de politie veelvuldig gebruik van de telefoontap. Voor de monitorzaken waarvoor dat is nagegaan geldt dat de tap in (bijna) alle zaken is ingezet (zie ook Bokhorst e.a. 2011, p. 38, 54,56). Binnen de bestudeerde zaken levert de telefoontap bovendien vaak een (belangrijke) bijdrage aan een succesvol verloop van het opsporingsonderzoek. Ondanks scepsis over het nut van de telefoontap en ondanks dat daders weten dat zij getapt kunnen worden, kunnen daders in de georganiseerde criminaliteit blijkbaar niet zonder de telefoon en andere telecommunicatie. Het afvangen van die communicatie blijkt dan ook zinvol voor de opsporing. Overigens merken we hierbij op dat behalve operationeel nut en noodzaak ook de strafvorderlijke regelgeving en traditie een rol speelt. Zo lijken er in de Verenigde Staten hogere drempels voor het gebruik van de telefoontap te bestaan (terwijl die drempels voor bijvoorbeeld undercovertrajecten juist lager zijn) en wordt de tap in het Verenigd Koninkrijk niet gebruikt als bewijs (Ross, 2002; Kruisbergen, 2017; Odinet e.a., 2012, p. 181-211; Tak, 2000, p. 242-244).

4.4.3

Inbreken in de afgeschermdde omgeving van daders

In paragraaf 4.3.1 zagen we dat daders soms gebruikmaken van een veilige, afgeschermdde omgeving om criminele zaken te bespreken. Het kan dan gaan om een bedrijfsruimte die als "kantoor" wordt gebruikt, maar ook om een woonhuis of een auto. In verschillende van de bestudeerde zaken is het opsporingsteam erin geslaagd om deze afscherming te doorbaken. In deze zaken zijn persoonlijke ontmoetingen tussen daders afgeluisterd. Dit kan zeer waardevolle informatie opleveren, juist omdat daders zich op de desbetreffende plekken nogal eens veilig wanen. Afgeluisterde gesprekken kunnen leiden tot een (beter) beeld van het criminele samenwerkingsverband en tot identificatie van tot dan toe onbekende verdachten. Het kan ook zicht bieden op onder andere de gebruikte werkwijze en de rollen van specifieke verdachten.

Het *opnemen van vertrouwelijke informatie* (OVC), zoals de formele omschrijving van dit opsporingsinstrument luidt, is in 14 van de 30 onderzochte zaken ingezet. In het merendeel van die zaken is gebleken dat de inzet van OVC (in belangrijke mate) heeft bijgedragen aan het bewijs tegen de verdachte(n) en/of de informatiepositie van het opsporingsteam. Soms levert het gebruik ervan zoveel waardevolle informatie op dat dit het opsporingsteam voor keuzes stelt.

Een crimineel samenwerkingsverband houdt zich bezig met internationale drugshandel; invoer van heroïne vanuit Turkije en invoer van cocaïne vanuit Zuid-Amerika. In de criminele groep neemt een café een centrale plaats in. Het café staat niet op naam van de hoofdverdachten, maar zij hebben feitelijk wel de leiding. Een afgesloten ruimte wordt door de hoofdverdachten gebruikt als 'kantoor'. Dit kantoor wordt vrijwel dagelijks bezocht. Er wordt gesproken over dekladingen, routes, prijzen en hoeveelheden drugs. De afgeluisterde gesprekken bieden het opsporingsteam een schat aan informatie, zoveel dat dit tot een probleem leidt; welke informatie wordt uitwerkt en welke niet (casus 164).

Ook in onderstaande casus levert het gebruik van OVC waardevolle informatie op. Het gaat daarbij om verdachten die zich bewust zijn van mogelijke politie-aandacht en bijvoorbeeld weinig gebruikmaken van de telefoon.

De criminele groepering houdt zich bezig met drugshandel. De verdachten spreken expliciet af niet in paniek te raken bij calamiteiten en elkaar fysiek te

ontmoeten op vaste tijden en plaatsen. Er wordt nauwelijks via de telefoon met elkaar gecommuniceerd. Een hoofdverdachte maakt voor besprekingen veel gebruik van zijn auto. In gesprekken met verschillende personen komen onder andere het productieproces van XTC, geldstromen en conflicten met zakenrelaties aan bod. Deze gesprekken worden zowel door de officier van justitie als de rechtbank gebruikt in de zaak tegen (de) verdachte(n) (casus 171).

Het gebruik van OVC blijkt (zeer) waardevol in verschillende drugszaken maar ook in een onderzoek naar daders die betrokken zouden zijn bij het faciliteren van liquidaties. In het laatstgenoemde onderzoek wordt via de toepassing van OVC geregistreerd dat daders schieten in een natuurgebied en gesprekken voeren over dat iemand in de gaten gehouden moet worden.

'Inbreken' in de afgeschermdde omgeving van daders kan ook een andere vorm aannemen. Wordt bij gebruik van OVC via de techniek een toegang geforceerd, bij *undercoveroperaties* gebeurt dit via een opsporingsambtenaar die zich bijvoorbeeld voordoet als een collega-crimineel.³⁶ In acht van de 30 zaken zijn één of meerdere van de drie undercoverbevoegdheden ingezet: het stelselmatig inwinnen van informatie, de pseudokoop/-dienstverlening en/of infiltratie. Undercovertrajecten leveren, zoals dat ook geldt voor andere opsporingsinstrumenten, niet altijd het gewenste resultaat op. Maar wanneer een undercoveragent erin slaagt om bijvoorbeeld via een pseudokoop drugs of wapens te kopen van een verdachte, dan vormt de aankoop doorgaans direct bewijs dat de verdachte handelt in de betreffende waar³⁷. Behalve een bijdrage aan het bewijs tegen (een) verdachte(n), kan de inzet van een undercoveroperatie ook leiden tot een beter zicht op bijvoorbeeld de samenstelling of werkwijze van een crimineel samenwerkingsverband. Voor (in ieder geval) drie van de acht zaken waarin een undercoveroperatie is gebruikt is duidelijk dat dit bewijs heeft opgeleverd tegen één of meerdere verdachten. Zo leidt bijvoorbeeld een undercovertraject dat zich richt op online drugs- en wapenhandel tot geslaagde pseudokopen van beide soorten goederen en tot identificatie van een hoofdverdachte (casus 151). In een ander onderzoek draait het om drugshandel en corruptie. Ook hier komt een succesvolle pseudokoop tot stand. Bovendien wordt informatie uit het undercovertraject, afkomstig uit gesprekken tussen een verdachte en een undercoveragent, gebruikt in de ontnemingszaak tegen een verdachte (casus 163). In (in ieder geval) twee zaken genereert het undercovertraject voor zover bekend geen bewijs, maar wel andere bruikbare informatie. Onderstaande casus is daar een voorbeeld van. De casus illustreert het belang van vertrouwen; een gebrek daaraan is waarschijnlijk de reden dat een pseudokoop niet tot stand komt.

Het opsporingsonderzoek richt zich op hoofdverdachte Z en andere verdachten die betrokken zijn bij internationale handel in cocaïne. Eén van de middelen die de politie gebruikt is een undercovertraject. Een undercoveragent richt zich in eerste instantie op verdachte S. Via hem moet informatie worden verzameld over Z en het is de bedoeling te komen tot een pseudokoop van cocaïne. Uiteindelijk komt het niet tot een pseudokoop omdat Z de boot afhoudt. Wel leidt het undercovertraject tot zicht op onder meer de rolverdeling binnen het criminele samenwerkingsverband (casus 167).

Een derde vorm van het inbreken in de afgeschermdde omgeving van verdachten bestaat uit het *in beslag nemen van goederen*. Inbeslagnames kunnen plaatsvinden

³⁶ Bij undercoveroperaties kunnen onder bepaalde voorwaarden ook burgers worden ingezet.

³⁷ Voor een uitgebreide bespreking van undercovertrajecten als middel in de opsporing zie Kruisbergen & De Jong (2010), Kruisbergen e.a. (2011) en Kruisbergen (2013).

bij controle van vervoersstromen of naar aanleiding van tips of overige ontvangen informatie. Inbeslagnames vinden natuurlijk ook plaats bij doorzoeken van bijvoorbeeld woningen van verdachten. Deze zoekingen vinden onder andere plaats op de zogenoemde 'klapdag' van opsporingsonderzoeken, in welke gevallen ze het sluitstuk van een onderzoek vormen. Het gaat dan bijvoorbeeld om drugs, wapens en contant geld, maar ook om gegevensdragers zoals laptops, externe harde schijven, USB-sticks, telefoons en SIM-kaarten. Deze gegevensdragers leveren bijvoorbeeld veel informatie op in een zaak die draait om online drugshandel (casus 152) en een malwarezaak (casus 153).

Verder wordt in verschillende zaken een fysieke, financiële administratie aangetroffen die aan criminele operaties is te relateren. De aangetroffen boekhouding in deze zaken is vaak niet meer dan een stuk papier of een notitieblok. Zeker wanneer de informatie in de gevonden administratie is te koppelen aan andere opsporingsresultaten, zoals inbeslaggenomen goederen of geldbedragen, observaties of gegevens uit afgeluisterde gesprekken, vormen deze papieren echter een zeer waardevolle informatiebron, die inzicht biedt in concrete handelingen en transacties binnen een crimineel samenwerkingsverband. Dit geldt bijvoorbeeld voor de aangetroffen boekhouding van ondergrondse bankiers (casus 172 en 178). Het geldt ook voor een zaak tegen personen die bitcoins opkochten van vermoedelijke drugshandelaren en hun daarvoor contant geld teruggaven. In een aangetroffen notitieblok in deze zaak stonden de bitcointransacties opgeschreven. Deze kwamen overeen met de transacties zoals die werden waargenomen in de digitale *bitcoin wallets* (casus 173). Ook in een zaak die draait om de smokkel van contant geld wordt een administratie aangetroffen (casus 166). In een drugszaak worden in- en uitgaande hoeveelheden drugs bijgehouden (casus 176). Een boekhouding wordt ook gevonden in een opsporingsonderzoek naar facilitering van liquidaties. De boekhouding betreft onder meer uitgaven voor de aankoop van bakens en het 'sweepen' van een auto (casus 165). Het aantreffen van dergelijke verslaglegging is natuurlijk afhankelijk van de daders die deze al dan niet aanleggen, maar het is ook afhankelijk van de doortastendheid bij zoekingen, zeker omdat het van tevoren vaak onbekend zal zijn of en zo ja waar er administratie is aan te treffen.

4.4.4 *Goede internationale samenwerking*

Georganiseerde criminaliteit in Nederland heeft vaak een internationale component. Dat geldt voor de handel in drugs, maar ook voor mensenhandel, witwassen, fraude en cybercrime.³⁸ Vanwege de internationale component van georganiseerde criminaliteit, heeft ook de opsporing ervan vaak internationale aspecten. Dit vereist samenwerking met buitenlandse partijen (zie ook Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 129-136). Die samenwerking kent verschillende vormen. Eén zo'n vorm is het rechtshulpverzoek, waarbij door Nederland aan een ander land gevraagd kan worden om bijvoorbeeld een verdachte te observeren, aan te houden, te tappen of om informatie te verstrekken.

In tenminste 23 van de 30 zaken zijn vanuit Nederland één of meerdere rechtshulpverzoeken verstuurd naar het Buitenland. Bij de ontvangende landen gaat het vaak om landen in Europa, maar in veel zaken worden (ook) rechtshulpverzoeken gedaan aan landen in Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Afrika, Azië of Oceanië. Meestal wordt in een zaak aan verschillende landen een

³⁸ De aard van verschillende cybercrimedelicten brengt met zich mee dat daders in beginsel minder gebonden zijn aan fysieke grenzen (overigens kent ook ICT-gerelateerde criminaliteit een belangrijke lokale dimensie (Kruisbergen e.a., 2018). De internationale aspecten bij cybercrime kunnen te maken hebben met de verblijfplaats van daders, maar ze kunnen ook samenhangen met de dienstverleners waar cyberdaders gebruik van maken, zoals bijvoorbeeld internetproviders, aanbieders van e-maildiensten en online wisselkantoren (Odinot e.a., 2017; Schuppers e.a., 2016; Oerlemans e.a., 2016).

rechtshulpverzoek verstuurd. In één zaak, die zich richt op internationale drugshandel, wordt aan veertien landen een rechtshulpverzoek verzonden. In de zeven zaken waarin voor zover bekend geen uitgaand rechtshulpverzoek is gedaan, kent de opsporing toch vaak een internationale component. Zo is de start van het opsporingsonderzoek in casus 176 een uitvloeisel van een binnenkomend rechtshulpverzoek. Het onderzoek naar geldsmokkelaars in een andere casus start naar aanleiding van een uit het buitenland afkomstige tip (casus 157). In weer een andere zaak waarin geen formele rechtshulpverzoeken voorkomen, wordt informatie verstrekt aan Spanje op basis waarvan aldaar een opsporingsonderzoek start (casus 158). Van de 30 onderzochte zaken zijn er zo maar twee waarin voor zover bekend helemaal geen internationale component in het opsporingsonderzoek aanwezig was.

Internationale aspecten maken de opsporing niet per definitie effectiever of efficiënter. Zo kan de uitvoering van een rechtshulpverzoek soms lang duren, iets wat ook in onze zaken zichtbaar is (zie ook Odinet e.a., 2017). Verder kan de opsporing in een zaak nadeel ondervinden wanneer een land bijvoorbeeld geen onderdanen uitlevert, niet of moeizaam meewerkt aan rechtshulpverzoeken of een strafvorderlijke wetgeving of praktijk kent die sterk van Nederland verschilt. In andere gevallen geldt goede internationale samenwerking echter juist als succesfactor, als reden waarom een opsporingsonderzoek goed is verlopen. Zo zijn verschillende interventies tegen ondergrondse bankiers en smokkelaars van contant geld tot stand gekomen dankzij uit het buitenland afkomstige informatie (zie ook Openbaar Ministerie en Politie, 2015, p. 8). In onze eigen casusmateriaal zien we dit ook. Daarbij wordt enkele keren met name op de kwaliteit van de samenwerking met het buitenland als succesfactor gewezen. Een officier van justitie benadrukt dat vooral goede persoonlijke contacten nodig zijn om effectief te zijn bij een onderzoek dat 'de grens over gaat'. Het gaat hier om de al eerder aangehaalde casus waarin een verdachte op enig moment verklaart over een groot vermogen te beschikken (casus 168). Het blijkt dat hij vele miljoenen euro's heeft geïnvesteerd in onder andere onroerend goed, waarbij hij gebruikmaakt van onder meer een internationale structuur van vennootschappen. Beslaglegging op het vermogen, ter waarde van meer dan € 15.000.000 (aanschafwaarde), is volgens de officier onder meer gelukt door goede contacten met en betrokkenheid van buitenlandse partijen.

4.5 Recapitulatie

In dit hoofdstuk belichtten we aan de hand van de bestudeerde zaken de opsporing van georganiseerde criminaliteit. Voor de 30 zaken uit de vijfde monitorronde is nagegaan welke informatie aan de basis lag van het opsporingsonderzoek; *hoe* kwamen daders in beeld? Verreweg de meeste opsporingsonderzoeken startten na informatie van Nederlandse of buitenlandse opsporingsdiensten. Buiten de opsporing gelegen aanleidingen zoals aangiften en tips komen veel minder vaak voor. Vervolgens beschreven we *wanneer* de daders in de onderzochte zaken in beeld zijn gekomen. Voor 20 van de 30 zaken bieden de opsporingsdossiers informatie op basis waarvan iets gezegd kan worden over de duur van de pleegperiode voorafgaand aan het opsporingsonderzoek. In drie kwart van de gevallen zijn de daders al langer dan een jaar actief voordat de opsporing zich op hen richt. In de helft van de zaken ligt de pleegperiode op meer dan twee jaar. Deze uitkomsten zijn vergelijkbaar met de resultaten uit een eerder monitorrapport. Een deel van de daders weet dus geruime tijd buiten zicht van de opsporing te blijven. Daders kunnen in die zin buiten beeld blijven voor de opsporing, maar het komt ook voor, zo blijkt uit onderzochte zaken, dat daders wel bekend zijn, maar dat zij een grotere rol blijken te spelen dan gedacht. Verschillende factoren dragen waarschijnlijk bij aan het buiten beeld blijven van daders of hun rol, zoals het internationale karakter van de criminele activiteiten, de verwevenheid van de criminele handelingen met

legale beroepsactiviteiten, hechte verbanden tussen daders, en de angst die daders oproepen.

Ook is de *wisselwerking* tussen opsporing en daders besproken. Wat doen daders om de opsporing voor te blijven en hoe reageren zij wanneer ze merken dat de aandacht van de politie op hen is gericht? Afscherming is een noodzakelijke voorwaarde om actief te zijn of te blijven in de georganiseerde criminaliteit. In de onderzochte zaken komt dit onder andere terug in de verschillende wijzen waarop daders telecommunicatie en digitale gegevens afschermen. Daarnaast doen daders het nodige om ervoor te zorgen dat mededaders (en anderen) zwijgen, door geweldsdreiging maar ook door financiële bijstand wanneer een mededader is aangehouden. Verder zien we in verschillende zaken dat daders ervoor kiezen om noodzakelijk overleg te voeren via persoonlijke ontmoetingen in de veilige (gewaande) omgeving van huis, bedrijfspand of auto, wat overigens zeker niet betekent dat de telefoon volledig wordt gemeden. Ook maken daders gebruik van, meer offensieve, contra-strategieën, zoals technische hulpmiddelen om opsporingsactiviteiten te frustreren en het corrumperen van medewerkers van rechtshandavingsorganisaties. Ook van deze laatste vorm zijn in het casusmateriaal verschillende voorbeelden gevonden. Intensiever beleid tegen georganiseerde criminaliteit, zoals verscherpte controles op logistieke knooppunten als lucht- en zeehavens, heeft mogelijk de corrumperende druk op onder andere de douane en de politie doen toenemen. Hetzelfde geldt voor de automatisering van werkprocessen binnen rechtshandavingsorganisaties en logistieke knooppunten. Vanwege die automatisering is het voor daders in de georganiseerde criminaliteit erg waardevol om toegang te hebben tot informatiesystemen van bijvoorbeeld de douane of de politie of civiele informatiesystemen die worden gebruikt bij de afhandeling van vervoersstromen op vliegvelden en zeehavens. Of corruptie ook echt meer voorkomt dan voorheen, is echter moeilijk te zeggen.

Opvallend is dat daders, wanneer ze merken dat de politie zich actief met hen bezighoudt, hun criminele activiteiten nogal eens gewoon lijken voor te zetten. Soms wordt wel de werkwijze aangepast wanneer er in het criminele samenwerkingsverband bijvoorbeeld inbeslagnames of aanhoudingen plaatsvinden, of wanneer afluisterapparatuur wordt ontdekt. Maar tot vluchtgedrag, paniekerige reacties of het stoppen met criminele activiteiten, lijkt het niet te leiden. Het overheersende uitgangspunt lijkt een zo klein mogelijke verstoring van het criminele bedrijfsproces te zijn. Er kunnen verschillende beweegredenen achter deze ogenschijnlijke onverstoortbaarheid schuilgaan; brutaliteit, een gevoel van onaantastbaarheid – in de hand gewerkt doordat een dader lang buiten beeld van de politie wist te blijven, of de druk om verplichtingen richting mededaders en opdrachtgevers na te komen. Ook kan het doorgaan met criminele activiteiten voor een dader simpelweg dé manier zijn om geld te verdienen en is justitieel ingrijpen een ingecalculeerd risico.

Ten slotte kwamen verschillende *opsporingsmethoden/-strategieën* die in de onderzochte zaken zijn ingezet aan bod. Ten eerste blijkt ook nu dat in veel zaken hoofdverdachten niet of weinig verklaren. Wanneer hoofdverdachten (grotendeels) zwijgen leggen verdachten die zich buiten de kern van het criminele netwerk bevinden soms wel een verklaring af. In enkele zaken legt een hoofdverdachte wel een uitgebreide verklaring af. Zeker in een zaak waarin dit een spijtoptant betreft, speelt de verklaring een sterk bepalende rol.

Ten tweede is opvallend dat in vrijwel alle zaken waarvoor dat is nagegaan de telefoon- en/of internettap wordt ingezet. De telefoontap levert in veel zaken bovendien een (belangrijke) bijdrage aan een succesvol einde van het opsporingsonderzoek. Daders blijven de telefoon gebruiken, ook al doen zij vaak moeite om het effectief afvangen daarvan te bemoeilijken. De logistieke complexiteit van veel criminele operaties en het gemak om via de telefoon en aanverwante diensten zaken te regelen, spelen hier waarschijnlijk een rol. Ondanks

twijfel (in de literatuur) over het nut van de telefoontap, kan blijkbaar ook de opsporing van georganiseerde criminaliteit niet zonder (het aftappen van) de telefoon en andere telecommunicatie. Hierbij zal overigens ook de strafvorderlijke traditie een rol spelen.

Ten derde blijkt het inbreken in de afgeschermdde omgeving waarin daders opereren een succesvolle strategie in de onderzochte zaken. Dit kan bestaan uit het afluisteren van face-to-face gesprekken tussen daders in bijvoorbeeld een bedrijfspand, woning of auto. Het meeluisteren in een omgeving waarin daders zich veilig wanen, kan een schat aan informatie opleveren. De hoeveelheid informatie is soms zo groot dat niet alles (direct) gebruikt kan worden. Ook via een undercovertraject kan, door het winnen van vertrouwen, in de afgeschermdde omgeving van daders worden 'ingebroken'. De inzet van een undercoveragent heeft in een aantal zaken een belangrijke bijdrage geleverd aan de opsporing en/of veroordeling van daders. Inbeslagnames bij bijvoorbeeld zoekingen in woningen zijn eveneens een belangrijke, letterlijke variant van het doorbreken van de afscherming van daders. Deze zoekingen resulteren in de inbeslagname van drugs, wapens, contant geld en gegevensdragers. Die gegevensdragers bestaan uit onder meer laptops en USB-sticks, maar zeker ook uit papieren verslaglegging, met name financiële administratie op een blocnote of een vel papier. Het vinden van een dergelijke boekhouding, waarin de financiële weerslag is opgenomen van criminele activiteiten, levert in verschillende zaken, van uiteenlopende criminaliteitstypen, zeer waardevol (bewijs)materiaal op.

Ten vierde kan een vlotte samenwerking met het buitenland een succesfactor zijn in zaken. Georganiseerde criminaliteit en de opsporing daarvan heeft vaak een internationale component. Die internationale dimensie kan, wanneer samenwerking met een land niet goed mogelijk is of niet goed verloopt, een belemmering vormen. In een aantal zaken ligt goede internationale samenwerking juist aan de basis van het succesvolle verloop van een opsporingsonderzoek, waarbij goede internationale contacten op persoonlijk niveau een belangrijke rol kunnen spelen.

5 Slotbeschouwing

In dit rapport van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit staan daders centraal: hun criminele carrières, de verwevenheid van daders met hun omgeving en, ten slotte, de opsporing van daders. Deze onderwerpen, die we in de voorgaande drie empirische hoofdstukken los van elkaar hebben besproken, brengen we in dit slothoofdstuk weer samen in deze slotbeschouwing, met bijzondere aandacht voor de interactie tussen daders, de sociale omgeving en de opsporing. Na de synthese van de belangrijkste bevindingen (paragraaf 5.1), gaan we in paragraaf 5.2 nader in op de mogelijke beleidsimplicaties van deze bevindingen.

Voordat we beginnen met de synthese van de belangrijkste bevindingen wijzen we nog eens op de beperkingen van ons onderzoek. Het bereik van ons onderzoek beperkt zich tot die gevallen van georganiseerde criminaliteit die door Nederlandse autoriteiten zijn opgespoord en vervolgd. Dit is het gevolg van het feit dat Nederlandse opsporingsonderzoeken onze belangrijkste informatiebron zijn. Verder is het zo dat dat kwantificerende uitspraken in beginsel alleen gelden binnen de context van de door ons geanalyseerde zaken.

5.1 Synthese van de belangrijkste bevindingen

Georganiseerde criminaliteit heeft vooral een schadelijke, ondermijnende werking wanneer de aanpak geen afdoende effect sorteert. In dit rapport zien we dit op twee manieren terug. Allereerst geeft onze analyse zicht op persisterende daders: daders die, ondanks (intensieve) aandacht van politie en justitie, door blijven gaan met het plegen van criminele activiteiten. Daarnaast illustreren onze resultaten het bestaan van daders die juist niet eerder onderwerp zijn geweest van (zwaar) strafrechtelijk ingrijpen maar wel een prominente rol spelen in georganiseerde criminaliteit. In deze paragraaf brengen we de belangrijkste bevindingen van de drie voorgaande hoofdstukken samen. Het vertrekpunt wordt daarbij gevormd door onze resultaten over de daders en hun criminele carrières. Vervolgens bespreken we hoe die criminele carrières zich kunnen ontwikkelen dankzij de sociale omgeving waarin daders opereren. Daarna komt de opsporing van daders aan bod. Die opsporing wordt tot op zekere hoogte getrotseerd, maar onze zaken illustreren nu juist ook hoe opsporingsteams de afscherming waarachter daders opereren weten te doorbreken.

Persisterende daders

In deze monitorronde is ingegaan op de criminele carrières van daders in de georganiseerde criminaliteit. Allereerst werd een kwantitatieve schets gegeven van de criminele carrières van daders. Grofweg vier op de vijf daders uit de laatste drie monitorrondes kwam voorafgaand aan de uitgangszaak al eens met justitie in aanraking. Deze bevinding vertoont parallellen met eerdere analyse van de eerste twee monitorrondes (Van de Bunt & Kleemans, 2007; Kleemans & De Poot, 2008). Bovendien gaat het om daders die reeds langere tijd actief zijn met het plegen van strafbare feiten. Dit valt terug te zien in zowel de hoeveelheid voorafgaande delicten- meer dan 40% heeft tenminste zes justitiële contacten voorafgaand aan de uitgangszaak - als in de hoeveelheid jaren dat zij al actief zijn: meer dan 70% is tenminste zes jaar actief op het moment dat zij in de uitgangszaak naar voren komen. Wanneer deze daders bovendien worden vergeleken met de algemene populatie van daders, dan komt naar voren dat ze gemiddeld ouder zijn, meer delicten op hun naam hebben en vaker ooit gevangenisstraf hebben ondergaan. Ook deze bevinding komt in grote lijnen overeen met eerder verricht wetenschappelijk onderzoek naar criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit uit zowel

binnen- als buitenland (Van Koppen e.a. 2010a, 2010b; Francis e.a., 2013; Savona e.a. 2017; Fuller e.a. 2019). Verder verschilt de delict- en strafgeschiedenis van daders met een leidinggevende rol van die van daders met een andere rol; ze hebben een actiever en ook zwaarder strafrechtelijk verleden.

Daarnaast is er aan de hand van de kwalitatieve informatie uit de zaaksverslagen gekeken naar 30 daders die in meerdere monitorrondes voorkomen. Bij het merendeel van deze persisterende daders is er sprake van continuïteit van het criminaliteitsveld waarop de dader actief is (waarbij verschillende vormen van drugscriminaliteit als één criminaliteitsveld zijn beschouwd). Tot op zekere hoogte zien we die continuïteit ook bij het type taken dat een dader binnen een crimineel samenwerkingsverband uitvoert. Ook in dit opzicht zijn daders dus nogal eens persisterend, in de zin dat zij voortbouwen op eerder gedag. Negatiever gesteld zou dit overigens ook een gebrek aan flexibiliteit kunnen worden genoemd.

In ieder geval een deel van de persisterende daders heeft eerder een relatief zware straf opgelegd gekregen, wat hen er kennelijk niet van heeft weerhouden om door te gaan met het plegen van strafbare feiten. We gingen in op enkele mogelijke achtergronden van persisterend daderschap. Ten eerste kan een *economische component* een rol spelen bij het persisteren in crimineel gedrag. Zo kan er bij daders sprake zijn van een (gepercipieerd) gebrek aan andere manieren om inkomsten te verwerven. Maar doorgaan met activiteiten in de georganiseerde criminaliteit kan ook zijn ingestoken door hebzucht of gewoontevorming.

Ten tweede kan er sprake zijn van een *sociaal-culturele component* bij persisterend daderschap en continuïteit van criminele activiteiten. We gingen daarbij in op de rol die woonwagencampen spelen in de context waarbinnen sommige vormen van georganiseerde criminaliteit zich afspelen. We zien hier een combinatie van goede mogelijkheden om potentiële mededaders te vinden en goede omstandigheden voor het afschermen van criminele activiteiten, zoals een afgesloten ligging ten opzichte van de omgeving, een sterke sociale cohesie en een code van zwijgzaamheid naar de buitenwereld, en het ontzag of de angst die buitenstaanders kunnen hebben voor personen met een band met een woonwagencamp (zie Huisman & Jansen, 2012; Boerman e.a., 2017, p. 53; Kruisbergen e.a., 2012, p. 130-132; Witte & Moors, 2018; Van Leiden e.a., 2014; PEO, 1996). Ten derde kunnen persisterend daderschap en continuïteit van criminele activiteiten ook een *familiale component* hebben. Daderschap van een lid van een generatie, wordt in sommige gevallen opgevolgd door daderschap in volgende generaties (Van de Weijer & Spapens, 2019; Moors & Spapens, 2017a, 2017b; Van Dijk e.a., 2018). Zowel voor woonwagencampen als voor de familiale component geldt dat de sociale eenheid een rol kan spelen bij het ontstaan van criminele activiteiten, maar ook bij de voortzetting daarvan. Vanwege de hechtheid van die eenheid kan het immers extra moeilijk zijn om criminele activiteiten af te breken.

Daders die buiten beeld blijven: afscherming en muren van stilzwijgen

Georganiseerde criminaliteit bestaat, zoals reeds in de eerste monitorrapportage naar voren werd gebracht, niet ondanks, maar dankzij de samenleving (Kleemans e.a., 1998). Complementair aan de focus op de individuele criminele carrières van de daders, hebben we daarom gekeken naar de rol van de sociale omgeving, met bijzondere aandacht voor de afscherming van daders en hun criminele activiteiten. We zagen daarbij dat daders allereerst gebruikmaken van de mogelijkheden die de omgeving biedt om hun (criminele) activiteiten af te schermen, onder andere door gebruik te maken van technologische ontwikkelingen, bijvoorbeeld in de vorm van digitale functionaliteiten. Ook legale omgevingen kunnen voor afscherming zorgen, bijvoorbeeld doordat de eigenschappen van reguliere structuren ervoor kunnen zorgen dat criminele activiteiten minder snel opvallen en buiten beeld van politie en justitie blijven. Zo zien we in veel zaken dat daders gebruikmaken van (semi)publieke locaties en van bedrijfsruimten, bijvoorbeeld als dekmantel en/of

voor logistieke doeleinden. Ook bespraken we vormen van beroepsmatige inbedding, waarbij criminele activiteiten in het verlengde liggen van reguliere, legale activiteiten. Onze resultaten gaven zicht op het feit dat deze verwevenheid tussen legaliteit en illegaliteit een bijdrage kan leveren aan het langere tijd uit het zicht blijven van daders en hun criminele activiteiten.

In deze bovengenoemde voorbeelden hoeven personen in de sociale omgeving, waaronder familie, vrienden, kennissen, collega's en buurtbewoners, niet op de hoog te zijn van de criminele activiteiten. Bij de tweede vorm van afscherming via de sociale omgeving die we bespraken ligt dat anders. In die gevallen speelt de sociale omgeving zelf een rol en lijkt het zo te zijn dat de omgeving hoorde, zag en zweeg, wat er in onze zaken aan bijdraagt dat sommige daders zich geruime tijd aan het zicht van de opsporing weten te onttrekken. Enerzijds spelen de hechte sociale relaties waarbinnen criminele activiteiten zich nogal eens afspelen een rol. Familie- en vriendschapsbanden – we noemden dit de familiale omgeving – fungeren als een afdeklaag richting opsporingsdiensten waardoor criminele activiteiten langere tijd kunnen voortduren. Anderzijds kunnen (geveinsde) onwetendheid, profijt en angst ervoor zorgen dat (andere) betrokkenen in de omgeving daders niet dwarszitten en/of hen meer of minder actief ter dienste zijn. Deze elementen vormen, samen of afzonderlijk, de spreekwoordelijke muren van stilzwijgen waarachter georganiseerde criminaliteit schuilgaat (Van de Bunt, 2007).

Opsporing van georganiseerde criminaliteit

Muren van stilzwijgen zijn echter niet onfeilbaar. Dit blijkt uit het feit dat alle genoemde gevallen uiteindelijk wel in beeld zijn gekomen bij de opsporingsdiensten. De meeste opsporingsonderzoeken startten na informatie van binnen- of buitenlandse opsporingsdiensten. Buiten de opsporing gelegen aanleidingen zoals aangiften en tips komen veel minder vaak voor. Verder blijkt uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken dat de criminele activiteiten soms al langdurig gaande waren op het moment dat het onderzoek startte. Zojuist noemden we al de factoren die bijdragen aan de afscherming van deze daders.

Ook bespraken we contra-strategieën die sommige daders inzetten, zoals technische hulpmiddelen om opsporingsactiviteiten te frustreren en het corrumperen van medewerkers van rechtshandavingsorganisaties. In verschillende zaken zagen we hier voorbeelden van. Of corruptie ook meer voorkomt dan voorheen, is niet te zeggen op basis van ons materiaal. Wel wezen we op factoren die mogelijk de corrumperende druk op bijvoorbeeld de douane en de politie hebben vergroot, zoals verscherpte controles op logistieke knooppunten en de automatisering van werkprocessen (Nelen & Kolthoff, 2017; Madarie & Kruisbergen, 2019; Staring e.a., 2019; Smit e.a., 2019).

Welke opsporingsmethoden en – strategieën zijn er in de 30 onderzochte zaken ingezet? Allereerst blijkt ook nu dat veel hoofdverdachten zwijgen en niet of maar weinig verklaren tijdens verhoren (zie ook Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 147-148). Sommige hoofdverdachten in onze zaken leggen echter wel een uitgebreide verklaring af en in een zaak waarin dit een spijtoptant betreft, speelt de verklaring een doorslaggevende rol. Ten tweede kwam naar voren dat in vrijwel alle zaken gebruik wordt gemaakt van de telefoon- en/ of internettap. Dit instrument levert daarbij in veel gevallen een wezenlijke bijdrage aan de succesvolle afronding van het opsporingsonderzoek. Onze zaken illustreren dat daders de telefoon en aanverwante diensten blijven gebruiken, waarschijnlijk vanwege het gebruiksgemak en vanwege de logistieke complexiteit van veel criminele operaties. Wel nemen daders vaak maatregelen om te voorkomen dat communicatie effectief wordt afgevangen.

Ten derde beschreven we hoe het inbreken in de afgeschermdde omgeving een succesvolle strategie kan zijn. Verschillende daders getroosten zich de nodige moeite om bijvoorbeeld te overleggen in een omgeving waar zij zich veilig wanen.

Maar daarin gaat ook een grote kwetsbaarheid schuil. Een aantal dossiers geeft zicht op hoe de politie meeluistert bij gesprekken in bijvoorbeeld een bedrijfspand, woning of auto en zo een schat aan waardevolle informatie verzamelt. Ook undercoveragenten kunnen een 'breekijzer' vormen waarmee in de afgeschermdede omgeving van daders kan worden ingebroken. Verder zijn zoekingen in bijvoorbeeld woningen een belangrijke, letterlijke variant van het doorbreken van de afscherming van daders. In verschillende zaken worden bijvoorbeeld papieren aangetroffen die zijn gebruikt als boekhouding bij de criminele activiteiten. Ten slotte kan een vlotte samenwerking met het buitenland kan een belangrijke succesfactor zijn in opsporingsonderzoeken. Die internationale dimensie kan echter ook, wanneer samenwerking met een land niet goed mogelijk is of niet goed verloopt, een belemmering vormen.

Opvallend is verder dat daders wanneer zij merken dat de politie hen actief in de gaten houdt, hun criminele activiteiten nogal eens gewoon lijken voort te zetten. In sommige gevallen zien we daarbij een aanpassing van de modus operandi, maar we zien weinig voorbeelden van vluchtgedrag of daders die stoppen met hun criminele activiteiten. Het overheersende uitgangspunt lijkt een zo klein mogelijke verstoring van het criminele bedrijfsproces te zijn. Hier kunnen verschillende redenen achter schuilgaan, variërend van een gevoel van onaantastbaarheid, ervaren druk van mededaders, of opdrachtgevers of een onvermogen om op andere manieren inkomsten te verwerven.

Resumerend zien we in onze analyses dat daders in de georganiseerde criminaliteit relatief veel delicten en straffen op hun naam hebben staan op het moment dat ze in de uitgangszaak (weer) onderwerp worden van opsporingsonderzoek. In deze zin gaat het dus voor een deel om persistente daders. Die persistentie zien we ook terug in wat ze doen in de georganiseerde criminaliteit; daders voor wie we dat na konden gaan zijn in verschillende zaken vaak actief op hetzelfde criminaliteitsveld (waarbij 'drugs' als één breed criminaliteitsveld werd opgevat). Persistent zijn daders ook nogal eens wanneer ze geconfronteerd worden met politie-aandacht. De sociale omgeving waarin daders opereren speelt verder een verhullende of faciliterende rol bij de (persistentie van die) criminele activiteiten. Ten slotte laten de bestudeerde opsporingsonderzoeken zien dat daders soms al langdurig crimineel actief zijn voordat het opsporingsonderzoek start. Tegelijkertijd illustreren dezelfde opsporingsonderzoeken hoe de politie wel degelijk in staat is om afschermingslagen effectief te doorbreken.

5.2 Mogelijke implicaties voor beleid

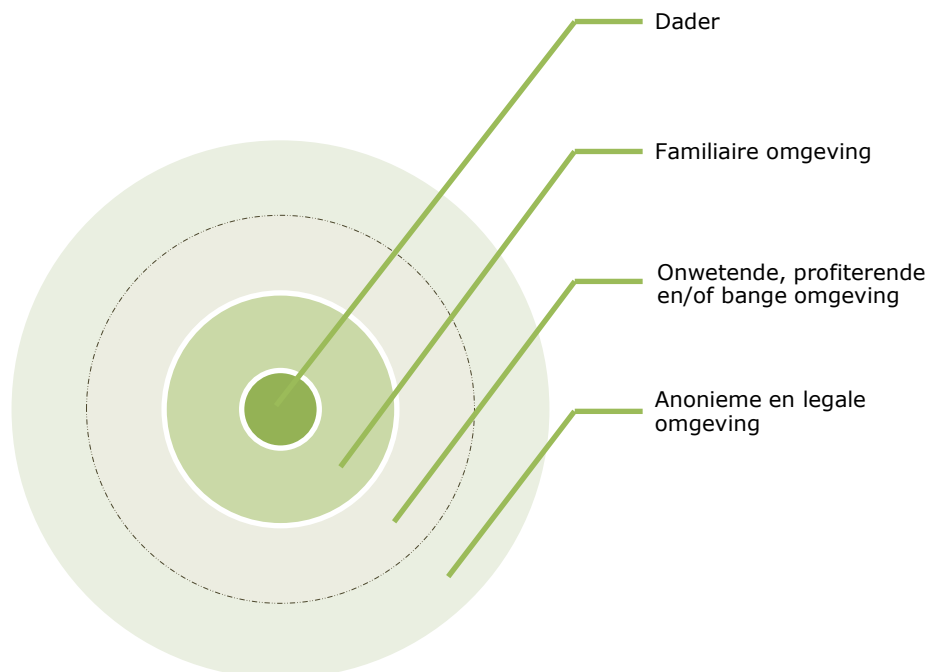
In dit rapport heeft de nadruk gelegen op daders en hun sociale relaties. De voorbeelden uit ons casusmateriaal illustreren dat de geanalyseerde criminele samenwerkingsverbanden niet moeten worden gezien als geheime genootschappen. Hun criminele activiteiten zijn namelijk ingebed in alledaagse sociale verbanden en netwerken, zowel op lokaal niveau als in sociaal en beroepsmatig opzicht. De structuur die centraal staat in hoofdstuk 3, gecombineerd met de inzichten uit de overige twee hoofdstukken, is gevisualiseerd in figuur 1. Deze figuur plaats de dader in het middelpunt met daaromheen verschillende ringen die duiden op verschillende facetten van de omgeving van de dader. Deze spelen een faciliterende of ondersteunende rol bij het plegen van criminele activiteiten of leveren een wezenlijke bijdrage in het (langdurig) afschermen van daders en hun criminele activiteiten. Het betreft achtereenvolgens de familiale omgeving, de onwetende, profiterende en/of bange omgeving en ten slotte de anonieme en legale omgeving. Figuur 1 is een algemene visuele weergave van deze verschillende cirkels om de dader heen. De omvang van deze cirkels verschilt echter per dader. Sommige daders opereren als 'local hero' (Kleemans et al., 2002, p. 74-75) nadrukkelijk vanuit hun familiale omgeving, waarbij diverse familieleden en vrienden op de

hoogte zijn van de gepleegde criminele activiteiten. Andere daders hebben een beperkt gezelschap van vertrouwelingen om zich heen. Voortgaande criminele activiteiten zijn ook vaak zichtbaar voor de directe familiale omgeving en deze directe omgeving kan daarbij fungeren als een belangrijke sociale 'afdeklaag'. Buiten deze familiere ring beginnen de onwetende, profiterende en/of bange omgeving en de anonieme en legale omgeving, in de figuur gescheiden door een stippellijn. Deze stippellijn is bedoeld om aan te geven dat de omvang van deze cirkels kan verschillen en is te beïnvloeden.

Vanuit het perspectief van de dader kunnen cirkels groter of kleiner worden. Een dader die succesvol crimineel handelt en zijn criminele activiteiten afschermt, kan de cirkel doen uitbreiden, waardoor een steeds groter deel van de sociale omgeving vanwege profijt, onwetendheid of angst bij deze criminele activiteiten of de afscherming daarvan betrokken raakt.

De centrale gedachte achter figuur 1 is echter dat de omvang van de cirkel niet alleen wordt bepaald door de dader, maar ook door actoren in de directe sociale omgeving, politie, justitie, bestuur en beleidsmakers. Wet- en regelgeving bepaalt de legale ruimte waarbinnen burgers, daders en de opsporing kunnen opereren. Wet- en regelgeving, de handhaving daarvan en opsporing, hebben ook hun uitwerking op de onwetende, profiterende en/of bange omgeving. In de volgende paragrafen gaan we op basis van onze bevindingen nader in op mogelijke beleidsimplicaties.

Figuur 1: De inbedding van georganiseerde criminaliteit

5.2.1

Ingrijpen in criminele carrières

Interventies in criminele carrières zijn vaak gebaseerd op impliciete veronderstellingen over typen daders en hun ontwikkelingspaden. Binnen de georganiseerde misdaad zien we echter verschillende typen daders en verschillende typen carrières. Sommige daders starten jong en groeien door in de georganiseerde misdaad; andere daders groeien niet door of stoppen; en weer anderen raken pas op latere leeftijd betrokken bij georganiseerde misdaad. Maar ook een relatief late

start kan heel goed samengaan met een leidinggevende rol en persisterend ouderschap.

Een deel van de persisterende ouders raakt ook na relatief zware straffen opnieuw betrokken bij georganiseerde criminaliteit. Dit plaatst vraagtekens bij de strafrechtelijke aanpak van deze personen. Is de strafrechtelijke aanpak in staat om die hardnekkige betrokkenheid te doorbreken? Enerzijds toont hun recidive aan dat gevangenisstraf geenszins hoeft te betekenen dat een criminele carrière wordt gestaakt. Er lijkt weinig reden te veronderstellen dat langere straffen zullen leiden tot minder recidive na vrijlating en een betere opname in de reguliere samenleving. Anderzijds is het zo dat een vrijheidsstraf wel delicten voorkomt voor de periode dat een dader vastzit. Een criminele carrière wordt op zijn minst tijdelijk onderbroken door een dergelijke, zware strafrechtelijke sanctie.³⁹ Zo redenerend kan het ontbreken van strafrechtelijke sancties ook worden beschouwd als een succesfactor in de carrière van iemand die actief is in de georganiseerde criminaliteit; dankzij het uitblijven van adequaat justitieel ingrijpen kan de loopbaan van een dader zich verder ontwikkelen (Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 167-168). Duidelijk is hoe dan ook dat de aanpak van georganiseerde criminaliteit niet kan bestaan zonder een strafrechtelijke kern. Structurele overtreding van normen kan zonder handhaving leiden tot vervaging en uiteindelijk het verdwijnen van de onderliggende waarden. Ook voor de signaalwerking naar de omgeving en de maatschappelijke discussie blijft de strafrechtelijke aanpak van belang. Als ze niet worden blootgelegd, blijven criminele activiteiten immers onbesproken.

Weinigen zullen het er over oneens zijn dat het de voorkeur heeft om een criminele carrière vroegtijdig af te breken of, nog beter, deze te stoppen voordat die echt op gang komt. Ouders die jong beginnen met het plegen van misdrijven zien we ook in zaken uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (zie bijvoorbeeld Van de Bunt & Kleemans, 2007, p. 20). Mogelijk dat een groter deel van deze vroege starters bereikt kan worden met beleid dat hen toerust om weg te blijven van criminaliteit. Dat kan zowel via algemene maatregelen, bijvoorbeeld effectiever onderwijs, als maatregelen die zich op specifieke jongeren richten. Laatstgenoemde categorie veronderstelt dat het ontwikkelen van een criminele carrière in de georganiseerde criminaliteit tot op zekere hoogte is te voorspellen. Dat is echter lang niet altijd het geval. Bovendien is bij een deel van de ouders helemaal geen sprake van een vroege maar juist van een late start. In hun recente analyse van de criminele carrières van jongeren en jongvolwassenen die verdacht werden van het plegen van een zwaar delict, laten Van Koppen e.a. (2017) zien dat slechts een klein deel van de door hen onderzochte ouders een ontwikkelingspad volgt dat kan worden getypeerd als 'doorgroeien'. Ouders die op jonge leeftijd een zwaar delict hebben begaan lijken niet per definitie bestemd te zijn voor een carrière in de misdaad en ook is deze carrière niet bij voorbaat heel gemakkelijk te voorspellen aan de hand van risicofactoren. Tijdens opsporingsonderzoeken kunnen dan ook personen in beeld komen die voor die tijd niet op de politieradar zijn verschenen. Ook komen in opsporingsonderzoeken ouders naar voren die wel al eerder bekend waren, maar waarvan de rol die zij blijken te spelen niet eerder is onderkend. Naast het voorkomen of afbreken van de criminele carrière van vroege starters en doorgroeiers, is het signaleren van deze 'onbekende' of 'onderschatte vissen' dan ook een belangrijke opgave.

Daarmee gaan we terug naar figuur 1. Kijkend naar die figuur kan men zich afvragen of het centraal stellen van het individu niet een te beperkte opvatting is van interventies in criminele carrières. Omdat het gaat om georganiseerde misdaad, waarbij de sociale omgeving een belangrijke rol speelt, moet ook de bredere werking van interventies in beschouwing worden genomen. Welke invloed hebben interventies op de directe sociale omgeving van ouders en factoren als profijt,

³⁹ Hoewel ook tijdens detentie delicten kunnen worden gepleegd.

onwetendheid en angst? Voorbeelden hiervan zijn de mogelijke invloed van de opsporing en vervolging of van het bestuurlijk aanpakken van criminele activiteiten op de medewerkingsbereidheid in de directe sociale omgeving.

5.2.2

Ondermijning: van dreiging naar weerbaarheid en veerkracht

Figuur 1 maakt ook duidelijk dat de discussie over ondermijning misschien beter kan worden gevoerd vanuit een preventie- en interventieperspectief dan vanuit een dreigingsperspectief. De term ondermijning heeft een belangrijke agendavormende werking gehad door de nadruk te leggen op de schadelijke effecten van verschillende vormen van criminaliteit, die in het verleden vaak als afzonderlijke fenomenen werden onderscheiden, zoals georganiseerde misdaad, organisatiecriminaliteit, high-impact crime en – meer recentelijk – cybercriminaliteit (Huisman & Kleemans, 2017). De term ondermijning heeft daarmee verschillende criminaliteitsproblemen en verschillende overheidspartners samengebracht met een sterk mobiliserende boodschap dat deze fenomenen ernstige maatschappelijke gevolgen kunnen hebben en dat een gezamenlijke aanpak noodzakelijk is. Je kan je echter afvragen of de discussie over ondermijning niet minder vanuit een dreigingsperspectief zou moeten worden gevoerd en meer vanuit een perspectief van weerbaarheid en veerkracht. Waar in figuur 1 de cirkel rond de dader groter kan worden en steeds meer een bedreiging kan vormen voor de samenleving, zou de nadruk ook gelegd kunnen worden op de vraag onder welke omstandigheden daders relatief ongestoord hun gang kunnen gaan en welke mogelijkheden er zijn om deze vrije ruimte rond daders en hun directe sociale omgeving te beperken: door het minder gemakkelijk te maken om anoniem en legitiem te opereren of door de weerbaarheid van de sociale omgeving te vergroten door in te spelen op de factoren profijt, onwetendheid en angst. De directe sociale omgeving kan namelijk om allerlei redenen meewerken met criminele activiteiten of deze activiteiten afschermen, maar kan aan de andere kant ook een belangrijke rol spelen in de preventie of bestrijding van deze criminele activiteiten. Ook hier is geen makkelijk wondermiddel te vinden. Maar een omgeving die georganiseerde criminaliteit mogelijk maakt, kan het criminele groeperingen ook moeilijker maken. Die tegenkracht van de omgeving, haar weerbaarheid, kan op haar beurt worden gestimuleerd door overheidsoptreden.

Ogen en oren

Daders maken gebruik van legale structuren, onder andere om hun criminele activiteiten te faciliteren. Zo zien we in de verschillende rondes van de monitor dat loodsen, of bedrijfsruimten in de horeca of detailhandel een centrale rol spelen in de activiteiten van sommige criminele samenwerkingsverbanden, soms zodanig dat achter een legaal 'uithangbord' een ware criminele marktplaats schuil blijkt te gaan. In deze gevallen speelt de omgeving een meer passieve rol en hoeft die omgeving niet op de hoogte te zijn van het criminele gebruik. Dat wil zeker niet zeggen dat het gebruik van legale structuren onzichtbaar is. Aangescherpte ogen en oren van personen in de omgeving kunnen wel degelijk een drempel opwerpen tegen de criminele aanwending van die structuren. Dat kunnen omwonenden zijn, waarbij het opvalt dat een winkel geen bedrijvigheid lijkt te hebben, of een type bedrijvigheid dat niet past bij de desbetreffende winkel of loods. Maar het kunnen ook medewerkers van publieke diensten zijn, die bijvoorbeeld in verband met het verstrekken van vergunningen of het controleren van regelgeving bij de desbetreffende panden betrokken zijn.

'Removing excuses'

Daarnaast zijn er actoren uit de omgeving die een meer actieve rol hebben en in meer of mindere mate, bewust of onbewust, activiteiten van criminele groeperingen faciliteren. In verschillende rapportages van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zien we bijvoorbeeld steeds weer aanbieders van goederen en diensten die worden

gebruikt bij het verhullen of besteden van crimineel verkregen gelden. Dat kan gaan om financiële en juridische dienstverleners (adviseurs, trustkantoren, advocaten). Maar het gaat ook om allerlei aanbieders van kostbare goederen en diensten die daders in staat stellen hun gelden afgeschermd te consumeren, door bijvoorbeeld keukens, auto's, scooters, boten, elektronica en woningen tegen contante betaling te verkopen of verhuren (Kruisbergen e.a., 2018, p. 90; Kruisbergen e.a., 2012, p. 203-207). In deze rapportage zijn we onder meer ingegaan op reisbureaus die in enkele zaken een opvallende rol lijken te spelen door, soms veelvuldig voor dezelfde groepering en in totaal oplopend tot grote bedragen, verkochte reizen contant af te laten rekenen. Behalve bij de verhulling en besteding van criminele inkomsten zien we dat aanbieders van op zichzelf legale goederen en diensten ook bij andere onderdelen van criminele bedrijfsprocessen een rol spelen.

De vraag of deze aanbieders zich bewust zijn van hun actieve rol, is soms wel maar vaak ook niet eenduidig te beantwoorden. In dit verband beschreven we in een eerder monitorrapport al een spectrum, dat loopt van onwetende derden, dienstverleners die 'geen vragen stellen', tot derden die doelbewust meewerken en uiteindelijk professionele facilitators, waarbij in het laatste geval sprake is van actoren die bewust verschillende criminele groeperingen ten dienste staan en waarbij het bedienen van die criminele clientèle een belangrijk, zo niet het belangrijkste, deel uitmaakt van hun totale werkzaamheden (Kruisbergen e.a., 2012: 93-99). Zoals gezegd komen bepaalde goederen, diensten en sectoren steeds weer terug, bijvoorbeeld op het terrein van opslag en vervoer of financieel-juridische dienstverlening. Soms komen er 'nieuwe' actoren bij, spyshops bijvoorbeeld, of verschillende aanbieders van aan internet gerelateerde diensten (Odinot e.a., 2017; Kruisbergen e.a., 2018).

Er zijn verschillende instrumenten om de (al dan niet geveinsde) onwetendheid te doorbreken – *removing excuses* (Cornish & Clarke, 2003; Soudijn, 2011) – en het profijt dat facilitering van georganiseerde criminaliteit voor sommigen oplevert te verminderen. Eén zo'n instrument is regelgeving, regelgeving bijvoorbeeld die de werkingssfeer van vergunningsplichten, de Wet BIBOB of de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) bepaalt. Verder kan het gaan om regelgeving die generieke ge- en verboden bevat, zoals een mogelijk wettelijk vastgelegde limiet bij contante betalingen. Via dit type instrument kan de overheid haar handelingsruimte vergroten om barrières op te werpen tegen criminelen die faciliteiten uit de reguliere economie willen gebruiken.

Natuurlijk is regelgeving nooit afdoende. Juist bij de bestrijding en voorkoming van georganiseerde criminaliteit blijft de overheid afhankelijk van onder meer het bewustzijn en de mentaliteit van aanbieders van goederen en diensten.

Professionele facilitators, aan het uiteinde van het eerder beschreven spectrum, zullen vooral strafrechtelijk aangepakt moeten worden. Sommige sectoren, zoals de autobranche, hebben al enige tijd de aandacht van overheidsactoren als het gaat om het tegengaan van facilitering van criminaliteit. Andere sectoren liggen niet of in mindere mate onder dit vergrootglas. Juist daar kan oprechte onwetendheid een rol spelen of kunnen aanbieders van goederen en diensten zich met wat meer geloofwaardigheid op die onwetendheid beroepen. Juist daar kan het dan ook zinvol zijn om de ruimte voor 'excuses' te verkleinen. Dat kan door een gecombineerd gebruik van voorlichting en strafrechtelijk ingrijpen in specifieke sectoren.

Toegespitste voorlichting, bijvoorbeeld via brancheverenigingen, kan bedrijven erop wijzen dat het verkopen van op zichzelf legale goederen en diensten, zoals elektronica, internetgerelateerde diensten of reizen, onder bepaalde omstandigheden een strafbaar feit kan opleveren, zoals witwassen. Succesvolle opsporing en vervolging van een beperkt aantal aanbieders die daarvoor in aanmerking komen kan er vervolgens, wanneer er in de desbetreffende sector voldoende ruchtbaarheid aan wordt gegeven, aan bijdragen dat de drempel voor andere aanbieders om criminelen te faciliteren daadwerkelijk wordt verhoogd.

Ten slotte is bij de meeste vormen van georganiseerde criminaliteit in Nederland een burger betrokken. Die betrokkenheid kan de vorm aannemen van consument, van slachtoffer of van getuige. Consumenten liggen samen met het illegale karakter van drugs ten grondslag aan het verdienmodel waarvan aanbieders op drugsmarkten gebruik maken. Lange tijd lijken de nadelige gevolgen van drugsgebruik vooral in gezondheidstermen te zijn gedefinieerd. De externe, negatieve effecten van de vraag naar drugs reiken natuurlijk veel verder. Het feit dat de consument een belangrijke schakel is op de drugsmarkt, is een goed argument om na te denken over mogelijkheden om het gedrag van die consument te beïnvloeden. Aangezien drugsgebruik en het bezit van kleine hoeveelheden niet actief wordt bestreden, kan een overheid die het gebruik wil terugdringen alleen gebruik maken van overreding als instrument, bijvoorbeeld via een voorlichtingscampagne. Grootschalige voorlichtingscampagnes worden op veel verschillende terreinen ingezet, wat er ook mee te maken heeft dat de 'preek' als beleidsinstrument makkelijker is in te zetten dan de 'stok' van wetgeving en handhaving (Vedung & Van der Doelen, 1998, p.118). Voorlichtingscampagnes die gericht zijn op een algemeen publiek en die niet vergezeld gaan van bijvoorbeeld handhavingsacties, hebben echter lang niet altijd een positief en soms zelfs een negatief effect, zo laat onder meer onderzoek op het terrein van verkeersveiligheid zien (SWOV). Voorlichting *kán* in sommige situaties werken, maar is geen makkelijk of vrijblijvend instrument en moet altijd goed worden doordacht. De betrokkenheid van burgers kan ook de vorm aannemen van slachtoffer, onder meer bij sommige vormen van cybercrime, of van getuige, zoals de in het begin van deze paragraaf genoemde bewoner die opmerkt dat een verhuurde loods mogelijk voor andere zaken wordt gebruikt dan waarvoor deze formeel is bedoeld. De meldingsbereidheid van getuigen (én mededaders) kan, zo zagen we in het casusmateriaal, in de weg worden gestaan door angst die daders inboezemen.

Angst doorbreken

In veel gevallen lijkt angst een belangrijke bijdrage te leveren aan het buiten beeld blijven van daders. Voor daders met een gewelddadige reputatie geldt dat een bange omgeving vaak ook een zwijgende omgeving is. Laagdrempelige en anonieme manieren om informatie met politie en justitie te delen, kunnen de meldingsbereidheid vergroten. Verder laat een aantal grote strafzaken getuigen of mededaders zien die vanwege hun centrale rol niet anoniem kunnen blijven, maar desondanks wel, sterk bepalende, verklaringen hebben afgelegd. De angst voor het eigen leven of dat van andere, of de angst voor zeer lange gevangenisstraf, kunnen van een getuige of verdachte een meewerkende getuige of spijtoptant maken. Zo kan de grote angst die een dader oproept, en die hem langdurig kan afschermen, zich dus ook tegen hem gaan keren. Via verklaringen van getuigen en spijtoptanten is in geruchtmakende zaken, en ook in een voor de vijfde monitorronde bestudeerde zaak, het zwijgen rondom een hoofdverdachte effectief doorbroken. Tegelijkertijd bieden die zaken voorbeelden waaruit blijkt dat eenmaal afgelegde verklaringen behalve tot sterke bewijsposities ook tot complicaties kunnen leiden, bijvoorbeeld rondom de veiligheid van betrokkenen en hun naasten maar ook vanwege onduidelijkheid of onenigheid over de voorwaarden (toezeggingen) waaronder een verklaring is afgelegd.

De fundamentele rol van opsporing

De strafrechtelijke aanpak van georganiseerde criminaliteit gaat al geruime tijd gepaard met andere soorten van aanpak (zie paragraaf 5.2.3). Vanwege de verwevenheid van georganiseerde criminaliteit en de reguliere samenleving is dat ook nodig. Ook in deze rapportage is die verwevenheid weer uitgebreid beschreven en is gepleit voor het betrekken van de omgeving bij de bestrijding en preventie van georganiseerde misdaad.

Strafrechtelijk ingrijpen, dat wil zeggen opsporing en vervolging, is en blijft echter cruciaal. Allereerst zijn opsporing en vervolging nodig bij het tegengaan van zware normovertredingen; zonder zou een situatie van wetteloosheid ontstaan. Maar het belang reikt veel verder dan dat. Opsporingsonderzoeken zijn ook een rijke, en vaak een exclusieve bron van informatie over criminele werkwijzen. Dankzij opsporingsonderzoeken kennen we de modus operandi bij verschillende typen van georganiseerde criminaliteit en weten we wat kwetsbare schakels zijn in het criminele bedrijfsproces. Zonder dat inzicht is een situationele aanpak van georganiseerde criminaliteit onmogelijk.

Succesvolle opsporing is ook essentieel voor bewustwording en de strategie van 'removing excuses'. Daders in de georganiseerde criminaliteit maken gebruik van verschillende aanbieders van op zichzelf legale goederen en diensten, aanbieders die zich bevinden ergens op het spectrum dat loopt van oprechte onwetendheid aan de ene kant tot en met het doelbewust en professioneel faciliteren aan de andere kant. Vooral voor aanbieders die zich (nog) niet aan het laatstgenoemde eind van het spectrum bevinden, kan vervolging van een klein aantal collega's effectief zijn in het creëren van bewustwording en het opwerpen van een drempel. Ten slotte zijn opsporing en vervolging noodzakelijk om het aura van onaantastbaarheid dat rond sommige daders hangt door te prikken. Een succesvolle strafrechtelijke aanpak van daders die angst inboezemen kan gewicht in de schaal leggen bij getuigen en mededaders en hen motiveren het zwijgen te doorbreken.

5.2.3

Kennis van georganiseerde criminaliteit en haar aanpak

In de aanpak van, en het denken over, georganiseerde criminaliteit zijn de laatste twee decennia jaar grote stappen gezet. Maar er zijn ook nog veel stappen te zetten, dit blijkt alleen al uit de omvang en de ernst van criminele activiteiten die afzonderlijke opsporingsonderzoeken steeds weer bloot weten te leggen. Een goede aanpak van georganiseerde criminaliteit vereist adequate kennis. Ook daarin is nog vooruitgang te boeken.

De Monitor Georganiseerde Criminaliteit vindt haar oorsprong in de conclusies van de Parlementaire Enquête Opsporingsmethoden (PEO, 1996) en de daarop volgende politieke besluitvorming. Destijds is aan de Tweede Kamer toegezegd om periodiek te rapporteren over de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland (Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1996). De rapportages en artikelen die sindsdien op basis van de monitor zijn verschenen en andere publicaties van bijvoorbeeld de politie en van onderzoekers verbonden aan universiteiten en andere onderzoeksinstituten, hebben veel inzicht opgeleverd in verschillende facetten van het fenomeen georganiseerde criminaliteit. De kennis over georganiseerde misdaad in Nederland is dus sinds 'Van Traa' sterk toegenomen.

Dat laat onverlet dat er nog blinde vlekken zijn in de kennis van de georganiseerde criminaliteit. Dit geldt zeker ook voor kennis ten aanzien van de *aanpak* van georganiseerde criminaliteit. De aanpak van georganiseerde criminaliteit kent inmiddels verschillende modaliteiten. De 'klassieke' aanpak is de strafrechtelijke, waaronder we het opsporen en vervolgen van daders verstaan. Daarnaast is er de financiële aanpak, het opsporen van criminele geldstromen en het afpakken van criminele verdiensten. Ten slotte is er een aanpak die we de situationele benadering zouden kunnen noemen. Daarin staan de factoren in de omgeving die criminaliteit mogelijk maken centraal. Het omvat een breed palet aan niet-strafrechtelijke maatregelen ter bestrijding en voorkoming van georganiseerde criminaliteit, zoals de Wet BIBOB, de zogenoemde 'bestuurlijke' of 'programmatische' aanpak, maar ook voorlichting (bijvoorbeeld gericht op burgers of op specifieke branches) zou hieronder kunnen worden verstaan. In beleidsstukken wordt overigens vaak gesproken over de integrale aanpak van georganiseerde criminaliteit, waarbij de

nadruk wordt gelegd op de combinatie van de verschillende instrumenten, zowel strafrechtelijke als niet-strafrechtelijke.

Er is veel aandacht voor de mogelijke dreiging, de ondermijnende gevolgen van georganiseerde criminaliteit. Er wordt dan ook veel geïnvesteerd in de aanpak daarvan. Kennis van de uitvoeringspraktijk, de resultaten en de effectiviteit van die aanpak, is echter nog beperkt. De inzet, in onderzoek maar ook in bijvoorbeeld verantwoordingsrapportages, zou meer dan tot nu het geval is geweest gericht moeten zijn op het verkrijgen van kennis van hoe de verschillende aanpakmodaliteiten uitwerken in de praktijk.

Summary

PM

Geraadpleegde bronnen

Literatuur

Bernasco, W. (red.) (2010). *Offenders on offending: Learning about crime from criminals*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.

Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., en Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: Nationale Politie, Landelijke Eenheid, Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Bokhorst, R.J., Steeg, M. van der, & Poot, C.J. de (2011). *Rechercheprocessen bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit*. Den Haag: WODC.

Bunt, H.G. van de (2007). Muren van stilzwijgen In: Van de Bunt, H., Spierenburg, P. & R. van Swaaningen (red.). *Drie perspectieven op sociale controle* (p. 113-136). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Bunt, H.G. van de (2010). Walls of secrecy and silence: The Madoff case and cartels in the construction industry. *Criminology & Public Policy*, 9(3), 435-453.

Bunt, H.G. van de, Huisman, K., Wingerde, K. van (2011). Gewone beroepen en georganiseerde criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(2), 86-99.

Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R. (2000). De WODC-monitor georganiseerde criminaliteit. In H. Moerland & B. Rovers (red.), *Criminaliteitsanalyse in Nederland* (p. 263-276). Den Haag: Elsevier Bedrijfsinformatie.

Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R., m.m.v. Poot, C.J. de, Bokhorst, R.J., Huikeshoven, M., Kouwenberg, R.F., Nassou, M. van, & Staring, R. (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Bunt, H.G. van de, & Wingerde, C.G. van (2015). We are all going to be rich. A case study of the Dutch real estate fraud. In W. Huisman, J.G. van Erp, & G. Vande Walle (red.), *Routledge handbook of white-collar and corporate crime in Europe*, Oxford: Routledge, 304-317.

Cornish, D.B., & Clarke, R.V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime prevention. *Crime prevention studies*, 16, 41-96.

Crijns, J.H., Dubelaar, M.J., & Pitcher, K.M. (2017). *Collaboration with Justice in the Netherlands, Germany, Italy and Canada. A comparative study on the provision of undertakings to offenders who are willing to give evidence in the prosecution of others*. Leiden University, 2017

Dijk, A.M.M. van, Eichelsheim, V.E., Kleemans, E.R., Soudijn, M.R.J., & Weijer, S. van de (2019, nog te publiceren). Intergenerational continuity of crime among children of organized crime offenders in the Netherlands.

Dijk, M. Van, Kleemans, E.R., & Eichelsheim, V. (2018). Children of Organized Crime Offenders: Like Father, Like Child? An Explorative and Qualitative Study Into

Mechanisms of Intergenerational (Dis)Continuity in Organized Crime Families, *European Journal of Criminal Policy and Research*, <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9381-6>.

Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S., & Soothill, K. (2013). Understanding Criminal Careers in Organised Crime. Home Office, Research Report 74. London: Home Office.

Fuller, G., Morgan, A., & Brown, R. (2019). Criminal histories of Australian organised crime offenders. *Trends & issues in crime and criminal justice*, 567, januari 2019.

Huisman, S., & Jansen, F. (2012). Willing offenders outwitting capable guardians. *Trends in organized crime*, 15(2/3), 93-110.

Huisman, W., & Kleemans, E.R. (2017). Organisatiecriminaliteit, georganiseerde criminaliteit en ondermijning. In: R. Staring, R. van Swaaningen & K. van Wingerde (red.). *Over de muren van stilzwijgen* (p. 535-548). Den Haag: Boomcriminologie

Katz, J. (1979). Concerted ignorance: The social construction of cover-up. *Urban Life*, 8(3), 295-316.

Kleemans, E.R., Berg, E.A.I.M. van den, & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Brouwers, M., Kouwenberg, R.F., & Paulides, G. (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

Kleemans, E.R., Brienen, M.E.I., & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Kouwenberg, R.F., Paulides, G., & Barensen, J. (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

Kleemans, E.R., & Bunt, H.G. van de (2008). Organised crime, occupations and opportunity. *Global Crime*, 9, 185-197.

Kleemans, E.R., & Poot, C.J. de (2007). *Criminele carrières in de georganiseerde misdaad*. Cahier 2007-13. Den Haag: WODC.

Kleemans, E.R., & Poot, C.J. de (2008). Criminal careers in organized crime and social opportunity structure. *European Journal of Criminology*, 5(1), 69-98.

Koppen, M.V. van (2013). *Pathways into organized crime: Criminal opportunities and adult onset offending*. Dissertatie VU Amsterdam. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Koppen, M.V. van, Geest, V.R. van der, & Kleemans, E.R. (2017). *Doorgroei in de misdaad. De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict*. Apeldoorn/Amsterdam: Politie & Wetenschap.

Koppen, M.V. van, & Poot, C.J. de (2013). The truck driver who bought a café: Offenders on their involvement mechanisms for organized crime. *European Journal of Criminology* 10(1): 74-88.

Koppen, M.V. van, Poot, C.J. de, & Blokland, A.A.J. (2010b). Comparing criminal careers of organized crime offenders and general offenders. *European Journal of Criminology*, 7(5), 356-374.

Koppen, M.V. van, Poot, C.J. de, Kleemans, E.R., & Nieuwbeerta, P. (2010a). Criminal trajectories in organized crime. *British Journal of Criminology*, 50(1), 102-123, DOI: 10.1093/bjc/azp067.

Koppen, P. van (1995). Amerikaans tappen; het nut van afluisteren. *Nederlands Juristenblad*, 70(8): 269-273.

Koppen, P.J. van, Keijser, J.W. de, Horselenberg, R., & Jelacic, M. (red.) (2017). *Routes van het recht. Over de rechtspsychologie*. Den Haag: Boom Juridisch.

Korte, L.R. de (2017). 'Hitman, at your service': een crime-scriptanalyse van liquidaties in Nederland. *Justitiële verkenningen*, 43(5): 29-44.

Kruisbergen, E.W. (2013). Infiltrating organized crime groups. Theory, regulation and results of a last resort method of investigation. *Cahier Politiestudies*, 2013-3/28: 109-136.

Kruisbergen, E.W. (2017). *Combating Organized Crime: A Study on Undercover Policing and the Follow-the-Money Strategy*. Dissertatie VU Amsterdam. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Kruisbergen, E.W., Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R. (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Kruisbergen, E.W. & Jong, D. de (2010). *Opsporen Onder Dekmantel: Regulering, Uitvoering en Resultaten van Undercovertrajecten*. Meppel: Boom Juridische Uitgevers.

Kruisbergen, E.W., Jong, D. de, & Kleemans, E.R. (2011). Undercover Policing: Assumptions and Empirical Evidence. *British Journal of Criminology*, 51(1): 394-412.

Kruisbergen E.W., Kleemans E.R., & Kouwenberg R.F. (2015). Profitability, power, or proximity? Organized crime offenders investing their money in legal economy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21(2), 237-256.

Kruisbergen, E.W., Kleemans, E.R., & Kouwenberg R.F. (2016). Explaining attrition: Investigating and confiscating the profits of organized crime. *European Journal of Criminology*, 13(6), 677-695

Kruisbergen, E.W., Leukfeldt, E.R., Kleemans, E.R., & Roks, R.A. (2018). *Georganiseerde criminaliteit en ICT. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: WODC.

Laan, F. van der (2012). 'Prison doesn't stop them' Orchestrating criminal acts from behind bars. *Trends in Organized Crime*, 15(2/3), 130-145.

Leiden, I. van, B. Bremmers, & H. Ferwerda (2014). *Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld*. Amsterdam: Reed Business

Madarie, R., & Kruisbergen, E.W. (nog te publiceren). *Traffickers in transit: analysing the logistics and involvement mechanisms of organised crime at logistical nodes in the Netherlands*. Empirical results of the Dutch Organised Crime Monitor.

Moors, H., & Spapens, T. (2017a). Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad. Amsterdam: Reed Business.

- Moors, H., & Spapens, T. (2017b). Criminele families in Noord- Brabant: Over generatie-effecten in de zware criminaliteit. *Justitiële Verkenningen*, 43/2: 75-88.
- Nelen, H., & Kolthoff, E. (2017). *Georganiseerde Criminaliteit en Integriteit van Rechtshandavingsorganisaties*. Den Haag: WODC.
- Odinot, G., De Jong, D., Van der Leij, J.B.J., De Poot, C.J., & Straalen, E.K. van (2012). *Het gebruik van de telefoon- en internettap in de opsporing*. Meppel: Boom Lemma Uitgevers.
- Odinot, G., Verhoeven, M.A., Pool, R.L.D., & Poot, C.J. de (2017). *Organised Cybercrime in the Netherlands: Empirical findings and implications for law enforcement*. Den Haag: WODC.
- Oerlemans, J.J., Custers, B.H.M., Pool, R.L.D., & Cornelisse, R. (2016). *Cybercrime en witwassen. Bitcoins, online dienstverleners en andere witwasmethoden bij banking malware en ransomware*. Den Haag: WODC
- Onna, J.H.R. van, Geest, V.R. van der, Huisman, W., & Denkers, A.J.M. (2014). Criminal Trajectories of White-collar Offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51(6), 759-784.
- Openbaar Ministerie and Politie (2015). *Verantwoording aanpak georganiseerde criminaliteit 2014*. Den Haag: Openbaar Ministerie.
- Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (PEO) (1996). *Inzake Opsporing: enquête opsporingsmethoden, Bijlage VII: Eindrapport onderzoeksgroep Fijnaut*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Reijne, Z., Kouwenberg, R.F. and Keizer, M.P. (1996). *Tappen in Nederland*. Arnhem: Gouda Quint.
- Riks, E. (1992). Direct afluisteren en bestrijding georganiseerde criminaliteit. *Modus*, februari: 12-13.
- Roks, R.A. (2015). Never snitch broertje, want de straat hoort het. *Ars Aequi*, 64(5), 422-425.
- Ross, J.E. (2002). Tradeoffs in undercover investigations: A comparative perspective. *University of Chicago Law Review*, 69(3): 1501-1541.
- Savona, E., Calderoni, F., Campedelli, G.A., Tommaso, C., Ferrarini, Meneghini, C. (2017). Recruitment into Mafias: Criminal careers of Mafia members and Mafia bosses. In UCSC-Transcrime, UB-CREA, VU/VUmc, WODC, UNIPV, & UNIPA, *Report on factors relating to organised crime* (p. 192-312). Milan: UCSC-Transcrime, UB - CREA, VU/VUmc and WODC, UNIPV and UNIPA.
<https://www.projectproton.eu/media-room/>
- Schuppers, K. Rombouts, N., Zinn, P., & Praamstra, H. (2016). *Cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit. Nationaal dreigingsbeeld 2017*. Nationale Politie.
- Smit, A., Slagmolen, N., Bronkhorst, C., Goor, J. van der., & Meershoek, G. (2019). *Het lekken van vertrouwelijke politie-informatie. Aard, omvang en ernst van het fenomeen bij de Nationale Politie en de Koninklijke Marechaussee*. Den Haag: Boom.

Soudijn, M.R.J. (2011). Geen smoesjes meer: De strategie van 'removing excuses' toegepast op financiële facilitators. *Justitiële verkenningen*, 37(2), 40-57.

Spapens, A., m.m.v. Bruinsma, M. (2017). *Van meerdere markten thuis? Overlap in markten van zware en georganiseerde misdaad en de consequenties voor de opsporing*. Apeldoorn; Politie & Wetenschap, Tilburg: Tilburg University.

Staring, R., Bisschop, L., Roks, R., Brein, E., & Bunt, H. van de (2019). *Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: aard en aanpak van het fenomeen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Tak, P.J.P. (2000). Engeland en Wales. In P.J.P Tak (red.), *Heimelijke opsporing in de Europese Unie: De normering van bijzondere opsporingsmethoden in de landen van de Europese Unie* (p. 207-298). Antwerpen, Groningen: Intersentia Rechtswetenschappen.

Vanwesenbeeck, I. (2017). Sex work criminalization is barking up the wrong tree. *Archives of sexual behavior*, 46(6), 1631-1640.

Verhoeven, M. (2017). *Government policies and sex work realities: Human trafficking in the regulated sex industry*. Dissertatie VU Amsterdam. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Weijer, S. van de, & Spapens, A. (2019). Intergenerationele overdracht en criminele families: introductie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(2), 119-131.

Werff, C. van der, & Bol, M.W. (1991). *Het gerechtelijk vooronderzoek in woord en daad*. Arnhem: Gouda Quint.

Wingerde, C.G. van, & Bunt, H.G. van de (2017). *Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Witte, R., & Moors, H. (2017). Cultureel erfgoed én crimineel probleem: over de subcultuur van woonwageneigenaren. *Justitiële Verkenningen*, 43/2: 60-74.

Zaitch, D. (2005). The ambiguity of violence, secrecy, and trust among Colombian drug entrepreneurs. *Journal of Drug Issues*, 35(1), 201-228.

Wet- en regelgeving, kamerstukken, ministeriële stukken en nota's

Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken (1996). *Plan van aanpak ter implementatie besluitvorming enquête opsporingsmethoden*. Den Haag: Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Minister van veiligheid en Justitie (2013). *Bestrijding georganiseerde criminaliteit*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 29 911, nr. 79.

Websites

SWOV, <https://www.swov.nl/feiten-cijfers/fact/voorlichting-hoe-effectief-verkeersvoorlichting>, geraadpleegd op 7 augustus 2019.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Mr. F.K.G. Westerbeke, Hoofdofficier Landelijk Parket, Openbaar Ministerie
(voorzitter)

Drs. J.W. van Borselen, Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's, Ministerie
van Justitie en Veiligheid

Dr. A.J.J. Meershoek, Universiteit Twente

Drs. B.J. Naaijken, Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving,
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Prof. dr. A. Verhage, Universiteit Gent

M.A. van der Wel, Nationale Politie

Bijlage 2 Aandachtspuntenlijst

De gegevens voor de aandachtspuntenlijst worden verkregen door middel van interviews en, vooral, dossieronderzoek. In eerste instantie dienen de betrokken OvJ/parketsecretaris en/of de teamleider van het onderzoek te worden benaderd. Het gesprek met deze actor(en) dient voor een globaal overzicht van de zaak en dient tevens als inleiding tot het te bestuderen opsporingsdossier.

Hoewel een zaak meerdere deelonderzoeken kan omvatten, wordt per zaak in principe één aandachtspuntenlijst ingevuld. De 'structuur' van de zaak en van de deelonderzoeken kan dan worden aangegeven onder de aandachtspunten 1 en 2. Ook kan daar worden aangegeven dat bepaalde deelonderzoeken om bepaalde redenen beknopter of niet nader zijn geanalyseerd.

De antwoorden dienen kort te worden toegelicht. In zoverre andere bronnen zijn geraadpleegd dient dit apart te worden vermeld. Beweringen die afkomstig zijn uit interviews, dienen zoveel mogelijk op hun betrouwbaarheid te worden getoetst. Bepaalde informatie kan relevant zijn voor meer dan één aandachtspunt. In dat geval wordt informatie onder ieder relevant aandachtspunt herhaald.

De met een bolletje asterisk (*) aangegeven vermeldingen dienen te worden opgevat als aandachtspunten. Het zijn geen in te vullen categorieën.

Nummer de verdachten en gebruik deze nummering zoveel mogelijk in de tekst (in principe staan er alleen persoons- en bedrijfsgegevens bij de aandachtspunten 3.2 tot en met 3.4).

Probeer zo min mogelijk kwalificerende opmerkingen te maken; laat de feiten zelf spreken. Maak gebruik van typerende citaten uit verhoren of tapgesprekken

Overzicht aandachtspunten

- 1 Zaakgegevens
- 2 Kort overzicht opsporingsonderzoek
- 3 Het samenwerkingsverband
- 4 Activiteiten, werkwijze en schade
- 5 Contacten met de omgeving
- 6 Omvang, verdeling en besteding wederrechtelijk verkregen voordeel
- 7 Strafrechtelijke afdoening
- 8 Evaluatie

1 Zaakgegevens

- Korte omschrijving (bijv.: Nederlands-Surinaamse groep die zich bezighield met cocaïne-invoer via de haven in Rotterdam of Nederlandse/Duitse/Russische daders die aan ransomware deden).
- Codenaam van de zaak:
- Procesverbaal-nummer:
- Relaties met andere onderzoeken:
- Onderzoekende instantie(s):
- Naam teamleider(s) en Officier van Justitie:
- Datum start onderzoek:
- Datum opening en sluiting SFO (Financieel gerechtelijk onderzoek) (indien van toepassing):

- Naam onderzoeker(s):
- Data interviews en dossieronderzoek:
- Gegevens van de respondenten (namen, functies, telefoonnummers):
- Andere geraadpleegde bronnen:
- Nog aan te vullen gegevens:
 - Verdachtgegevens (o.a. antecedenten uit JD).
 - Vonnissen (in eerste aanleg en in hoger beroep).
 - *SFO:

2 overzicht opsporingsonderzoek

Het gaat hierbij om gegevens die relevant zijn voor het interpreteren van de informatie die in het kader van het opsporingsonderzoek is verzameld.

- Wat was de aanleiding tot het onderzoek?
- Hoe is de zaak aan het licht gekomen (CIE-informatie, sporen, aangifte etc.)?
- De strafbare feiten en de verdachten waarop het onderzoek zich heeft gericht.
- Eventuele belangrijke problemen en wijzigingen die zich in het verloop van het onderzoek hebben voorgedaan.
- Noem alle ingezette opsporingsmethoden.
- Noteer van ieder ingezet middel de opbrengsten. Welke methoden heeft veel of juist weinig betrouwbare informatie opgeleverd?
- Is er speciale software gebruikt om grote data bestanden te doorzoeken, categoriseren of analyseren? Zo ja, welke software was dit? En wat was het resultaat van de inzet van de programmatuur?
- Welke relevante personen zijn er wel en niet aangehouden en verhoord, wie zijn er gehoord, et cetera.
- Wat is de reden dat bepaalde personen niet zijn aangehouden of verhoord? (Verblijf in buitenland, verdachte is niet geïdentificeerd?)
- Hebben verdachten verklaringen afgelegd? In hoeverre bekennen ze. Noteer ook of verdachten toegang hebben verleend tot automatische werken door het afgeven van wachtwoorden en dergelijke (geven ze bijv. het wachtwoord voor hun mailbox, werken ze mee aan het ontsleutelen van bestanden etc.).
- Met betrekking tot welke aspecten van de zaak (zoals bijvoorbeeld witwassen, export, import, ontwikkelen van malware) is er veel respectievelijk betrouwbare informatie verzameld?
- Is er in de opsporing sprake geweest van internationale samenwerking? Zo ja, waarom, wanneer en met wie?
- Zijn er rechtshulpverzoeken ingediend? Zo ja, wat was het doel van de aanvraag, wat is het resultaat en wat is de tijdsperiode? Noteer ook of aan andere landen verzoeken zijn gedaan tot inzage in e-mails of andere communicatie die is verlopen via een bedrijf/persoon/apparaat dat onder dat land valt (bijvoorbeeld verzoek aan VS tot inzage in mailbox van een hotmailaccount van een verdachte).

3 Het samenwerkingsverband

3.1 Omvang en samenstelling van het criminele samenwerkingsverband

- Totaal aantal verdachten.
- Structuur en samenstelling van de groep / het netwerk: hoe zijn de verdachten gerelateerd en wat is hun rol of functie in het samenwerkingsverband.
- (Verschillende gerelateerde (sub)groepen, kernfuncties, belangrijke ondersteunende functies, periferie).

- Met name bij grotere groepen / samenwerkingsverbanden is het belangrijker om de structuur en de samenstelling aan te geven, dan om alle persoonsgegevens van 'perifere' verdachten te noteren (dit is overigens ter beoordeling van degene die de zaak analyseert).

3.2 Hoofdverdachten

Vermeld per verdachte de volgende gegevens (verdachten nummeren):

- Verdachtennummer
- Naam: (* Voornamen ACHTERNAAM (bijnamen / roepnamen.....))
- Parketnummer(s):
- Geboortedatum:
- Geboorteplaats (geboorteland):
- Geslacht:
- Nationaliteit:
- Woonplaats:
- Beroep:
- Criminele antecedenten:
- ICT-skills;
- Bijzonderheden: (* arbeidsverleden, specialisatie, taal, andere kwalificaties (bijv. ICT)
- Rol in de criminele groep (* inclusief verwantschapsrelaties binnen de groep):

3.3 Andere verdachten

Vermeld de volgende gegevens over de andere verdachte(n) (nummering 3.2 voortzetten):

- Verdachtennummer
- Naam: (* Voornamen ACHTERNAAM (Bijnamen / roepnamen: ...))
- Geboortedatum:
- Geboorteplaats (geboorteland):
- Geslacht:
- Nationaliteit:
- Woonplaats:
- Beroep:
- Criminele antecedenten:
- ICT-skills;
- Bijzonderheden: (* arbeidsverleden, specialisatie, taal, andere kwalificaties (bijv. ICT)
- Bijzonderheden:
- Rol:

3.4 Overige betrokken personen en bedrijven

Het gaat hierbij om overige betrokken personen en bedrijven, die niet formeel als verdachte zijn aangemerkt, maar die wel betrokken zijn bij het samenwerkingsverband en/of daarvoor een faciliterende functie vervullen, bijvoorbeeld een ICT-bedrijf dat apparatuur verschaft of kennis.
N.B.: Licht de betrokkenheid van deze personen verder toe onder 5.

Nummer de betrokkenen (P1, P2, etc. voor natuurlijke personen en B1, B2, etc. voor bedrijven / rechtspersonen) en vermeld de onderstaande gegevens:

Personen

- Nummer;

- Naam: (* Voornamen ACHTERNAAM (Bijnamen / roepnamen: ...))
- Geboortedatum:
- Geboorteplaats (geboorteland):
- Geslacht:
- Nationaliteit:
- Woonplaats:
- Beroep:
- Rol bij criminele activiteiten;

Bedrijven

- Persoonsnummernummer
- Naam bedrijf:
- Plaats (land) van vestiging:
- Soort bedrijf:
- Eigenaren / directeuren:
- Rol bij criminele activiteiten:

3.5 *Herkomst van de (hoofd)verdachten*

Geef kort aan uit welke landen de (hoofd)verdachten afkomstig zijn (en eventueel: uit welke regio/streek/dorp) en uit welke etnische groep (bijvoorbeeld: Turkije, Koerden).

- 'Etnische' bindingen binnen (delen van) het criminele netwerk.
- De mate van 'etnische' geslotenheid respectievelijk openheid van (delen van) het criminele netwerk.

3.6 *Ontstaansgeschiedenis en bestendigheid van en verhoudingen, rollen en taken binnen het samenwerkingsverband*

Geef een beschrijving van het ontstaan van het samenwerkingsverband, de specifieke rol en kwaliteiten van de (hoofd)verdachten, de taakverdeling binnen de groep, het onderlinge vertrouwen, de duur van de criminele activiteiten en de ontwikkeling van het samenwerkingsverband.

- Banden gebaseerd op familierelaties (specifiek beschrijven!), vriendschapsrelaties, herkomst, beroep, etc.
- Hoe en wanneer is het samenwerkingsverband ontstaan?
- Hebben de leden over het algemeen een criminele achtergrond (en zo ja welke) of juist niet?
- Vertrouwen of achterdocht in de onderlinge relaties? (in offline as well as online relations; if on line, it should be elaborated upon at item 3.8)?
- De structuur van de groep / het netwerk (zelfstandige eenheid of wisselende samenstelling gebaseerd op een specifiek doel, cruciale functies / contacten).
- Hiërarchische verhoudingen en / of wederzijdse afhankelijkheid.
- Plaats/Rol en kwaliteiten van de leider(s) / hoofdpersonen.
- Facilitators / illegale dienstverleners: witwassers, geldwisselaars, ondergrondse bankiers, documentenvervalsers, transporteurs, B.V.-makelaars, etc.
- Plaats en taak van de andere leden binnen het samenwerkingsverband.
- Duur van de activiteiten van het samenwerkingsverband.
- Wisselingen in het samenwerkingsverband.
- Aanwezigheid van geweld, onderlinge conflicten.
- Ontwikkeling van het samenwerkingsverband: 'sneeuwbal effect' en / of 'rekrutering'.

3.7 *Bindingsmechanismen*

Wat hield de leden van het samenwerkingsverband bij elkaar en op welke wijze vonden geheimhouding, controle en disciplinerende plaats binnen het samenwerkingsverband?:

- Sociale relaties: familierelaties (specifiek beschrijven!), vriendschapsrelaties, herkomst, beroep, etc.
- Economisch voordeel en / of immateriële beloningen.
- Gehoorzaamheid uit angst vanwege dreiging met sancties en / of feitelijke geweldpleging. (online/offline)
- Andere bindingsmechanismen.

3.8 De rol van ICT

- Welke rol speelt ICT binnen het samenwerkingsverband (los van de modus operandi)?
- In welke mate vinden de contacten tussen de leden online plaats? Zijn er ook puur online contacten (zonder fysieke contacten)?
- Wat voor soort contacten waren er online? (chat, beslissingen nemen, conflicten, etc?)
- Welke rol heeft ICT gespeeld bij het ontstaan van het samenwerkingsverband?
- Hoe wordt elkaars vertrouwen gewonnen bij online contacten en bij het aangaan van online relaties?
- In welke mate hebben de verschillende leden een ICT-achtergrond en/of ICT-kennis/-kwalificaties?
- Verhouding tussen traditionele criminaliteit en het gebruik van ICT en/of cybercrime: gaat het voor zover om daders die al actief waren in traditionele georganiseerde criminaliteit en later ICT gingen toepassen of niet?
- Zijn de activiteiten mbt het gebruik van ICT belegd bij specialisten of is het meer 'doe het zelf'?
- Zijn er speciaal personen gerekruteerd vanwege zijn/haar ICT skills?
- Andere gevolgen van het gebruik van ICT voor de samenwerking/onderlinge verhoudingen etc?

3.9 De rol van vrouwen

Welke rol speelden vrouwen bij de illegale activiteiten?:

- Vrouwen met een zelfstandige rol (en waaruit blijkt die zelfstandige rol)?
- Logistieke functies (toelichten).
- Afscherming van illegale activiteiten.
- Contacten met de dienstverlenende omgeving en met aanbieders of afnemers van illegale goederen en diensten.

4 Activiteiten en werkwijze

4.1 Primaire activiteiten, modus operandi en werkterrein van de groep / het netwerk

Samenvatting

Geef een toelichting op de voornaamste criminele activiteiten van de groep en op de werkwijze (modus operandi).

- Geleverde goederen (drugs, wapens, voertuigen etc.)
- Bij drugs: o.a. wel of geen specialisatie in bepaalde soorten drugs, de delen van het logistieke proces die men zelf verzorgt en / of uitbesteedt: productie, invoer, doorvoer, uitvoer, distributie

- Geleverde diensten (prostitutie, witwassen, afscherming, Levering of maken van Botnets, etc.)
- Parasitaire activiteiten (malware, phishing, identiteitsfraude, afpersing, mensenhandel, ontvoering, oplichting etc.)
- Logistiek; beschrijf de logistieke processen die ondernomen worden voor de productie, import, doorvoer, distributie.
- Herkomst, bestemming, gebruikte routes
- Logistieke kenmerken, gebruik logistieke knooppunten (havens, vliegvelden, servers, providers, etc.), hoe worden logistieke knelpunten opgelost?
- Smokkelmethoden, ontduiken controles etc.
- Welke internationale aspecten hebben de illegale activiteiten? (bijvoorbeeld: drugs die vanuit Zuid-Amerika worden geïmporteerd in Nederland en vervolgens worden vervoerd naar Duitsland, of Russische daders die malware ontwikkelen en daarmee slachtoffers in West-Europa aanvallen)
- Relevante marktregelingen: (BTW, accijnzen, afvalverwerking etc.)

De rol van ICT

- Aard/doel gebruik
- Als ICT in meer traditionele criminaliteit (drugs, mensenhandel etc.) is gebruikt, hoe en waarom? Welk voordeel werd er mee behaald, welk probleem werd er mee opgelost? Leverde het nieuwe problemen op?
- ICT in 'echte' cyberzaken / ICT als doelwit (ransomware, carding, hacken): omschrijving MO
- Gebruik bij communicatie: TOR-netwerken, middelen als mail, skype, chatfuncties, afgeschermd netwerk
- Werving mededaders
- Gebruik bij inkoop
- Gebruik bij verkoopkanalen
- Leggen van contacten
- Witwassen (cryptovaluta, prepaid stored value cards, overig)

4.2 Secundaire activiteiten

Zijn er nog bijzondere, strafbare of niet strafbare nevenactiviteiten te vermelden?

4.3 Indicatie van de materiële en immateriële schade

Geef een indicatie van de aard en de omvang van de materiële en immateriële schade (bij voorkeur op basis van het dossier en / of de interviews, in andere gevallen nadrukkelijk de bron vermelden):

- Schade voor personen (letsel, materiële schade)
- Schade voor landen/overheden, schade aan opsporingsinstanties e.d. (integriteitsverlies, imagoschade, verlies van vertrouwen, niet afgedragen heffingen etc.)
- Schade aan markten, branches (concurrentievervalsing), milieu, schade voor ICT-systemen (directe schade, betrouwbaarheid)
- Indien mogelijk; Een schatting van de omvang van de schade voor Nederland en andere landen (indien mogelijk: per jaar en voor de totale periode waarin men actief was).

5 Contacten met de omgeving

5.1 Contacten met de omgeving (samenvatting)

Geef hier een korte samenvatting (op basis van aandachtspunt 5.2 tot en met 5.9) van de mogelijkheden die de omgeving (buurt, bedrijf, beroep, etc.) biedt aan het criminele samenwerkingsverband en de risico's en geef aan hoe het criminele samenwerkingsverband omgaat met deze mogelijkheden en risico's.

5.2 *Contacten met andere criminele groeperingen of daders*

Zijn er contacten met andere criminele groeperingen of daders? Beschrijf de aard van de vastgestelde contacten en geef hierbij aan of het contact wordt gekenmerkt door samenwerking of door concurrentie en/of geweld. Hoe komen contacten tot stand; hoe tasten beide partijen elkaar af?

N.B. Geef een indicatie van de betrouwbaarheid van de informatie.

- Facilitators / illegale dienstverleners: witwassers, geldwisselaars, ondergrondse bankiers, documentenvervalsers, transporteurs, B.V.-makelaars, etc.;
- Zakelijke relaties;
- Gemeenschappelijke projecten;
- Uitwisseling kennis / menskracht;
- Onderlinge dienstverlening;
- Ruilhandel;
- Territoriale afspraken;
- Geweld (bedreiging, intimidatie, geweldpleging, liquidatie, afpersing, chantage of ontvoering);
- Ontneming goederen (ripdeals).
- Verdeelsleutel van winsten; prijsbepaling.

5.3 *Contacten met terroristische en / of separatistische bewegingen*

Vermeld de naam van de groeperingen. Beschrijf de aard van de contacten.

N.B. Geef een indicatie van de betrouwbaarheid van de informatie.

5.4 *Betrokkenheid van wettige ondernemingen en rechtspersonen*

In hoeverre zijn er relaties met wettige bedrijven, welke rol spelen deze wettige bedrijven bij de criminele activiteiten en op welke manier zijn deze bedrijven bewust of onbewust betrokken bij de illegale activiteiten?

- Directe facilitering van illegale activiteiten (o.a. Dekmantel-firma's).
- Geef tevens aan of deze bedrijven bewust voor dit doel zijn opgericht of reeds bestonden voor de aanvang van de illegale activiteiten;
- Actieve samenwerking;
- Meeprofiteren door afname van (te) goedkope goederen, meeprofiteren van creditcardfraude/carding;
- Onbewust een belangrijke rol vervullen voor het criminele samenwerkingsverband;
- ICT-bedrijven
- Spy-shops
- Witwassen van misdadagelden;
- Ontmoetingsplekken en huisvesting;
- Vervoer van goederen en personen.

N.B.: Geef bij meeprofiterende bedrijven aan wat de verhouding was tot het criminele samenwerkingsverband, in welke mate men op de hoogte was of had kunnen zijn van de illegale activiteiten en wat de reden was om mee te werken.

5.5 *Corrupte contacten met overheidsfunctionarissen*

Beschrijf de individuele contacten met personen werkzaam bij de overheid, politie, justitie, douane etc., die door hun functie bepaalde diensten konden verlenen aan het criminele samenwerkingsverband:

- Het leveren van benodigde middelen zoals vergunningen, paspoorten, visa, vervalste documenten, etc.;
- Het omzeilen van controles (bijvoorbeeld: grenscontroles, bordeelcontroles, administratieve controles, etc.);
- Het verstrekken van opsporingsinformatie (bijvoorbeeld: informatie over lopend opsporingsonderzoek of op handen zijnde politieacties).

Beschrijf de aard van de geleverde diensten en beschrijf de mogelijke redenen waarom deze diensten werden geleverd:

- Sociale relaties;
- Economisch voordeel en/of immateriële beloningen;
- Dreiging met sancties en/of feitelijke geweldpleging;
- Andere motieven.

5.6 Contacten met externe deskundigen / specialisten

De mogelijkheid bestaat dat de verdachten regelmatig gebruikmaken van diensten uit de bovenwereld, zonder dat er sprake is van corruptie, pressie of intimidatie. Te denken valt hierbij in de eerste plaats aan personen uit de bankwereld en de vrije beroepsgroepen zoals bijvoorbeeld notarissen, advocaten, belastingadviseurs, beleggers, accountants en makelaars. Daarnaast kan gedacht worden aan andere deskundigen en specialisten, die een schijn van betrouwbaarheid wekken en daarmee een bijdrage leveren aan de afscherming van de illegale activiteiten.

Beschrijf de aard van de geleverde diensten en de mate waarin de externe deskundige zich van zijn bijdrage aan de criminele organisatie bewust was of had moeten zijn.

N.B.: Indien deze deskundige (hoofd)verdachte is, dit ook onder dit aandachtspunt vermelden.

5.7 Overige contacten met de omgeving

Zijn er nog andere contacten met personen uit de omgeving, die van belang zijn voor de uitvoering van de illegale activiteiten?

Beschrijf de aard van de geleverde diensten en de mogelijke redenen waarom deze werden geleverd:

- Sociale relaties;
- Economisch voordeel en/of immateriële beloningen;
- Dreiging met sancties en/of feitelijke geweldpleging;
- Andere motieven.

5.8 Specifieke afschermingsmethoden

Wordt er gebruik gemaakt van één of meer van de onderstaande specifieke afschermingsmethoden? Zo ja, waar blijkt dit dan uit en wat houden deze afschermingsactiviteiten concreet in?

- Verspreiden van valse informatie (nepfacturen, ed.);
- Inbraken;
- Geweld (bedreiging, intimidatie, geweldpleging, afpersing, chantage of ontvoering);

- Liquidaties (n.b.: geef aan hoe hard eventuele vermoedens zijn en wat de mogelijke aanleiding voor de liquidatie(s) is geweest);
- Screenen medewerkers;
- Vernietiging / vervalsing administratie;
- Communicatie – gedrag: beperking informatie-uitwisseling (o.a. Codetaal);
- Communicatie – middelen: ict, overig
- Contra-tap;
- Contra-observatie;
- Desinformatiecampagnes;
- Andere dan de gebruikelijk communicatiekanalen;
- Verblijf in het buitenland.

5.9 *Reacties op de overheid*

- In hoeverre reageren de betrokken daders op maatregelen van de overheid of op politieacties?
- Op welke manier reageren de betrokken daders in deze gevallen (bijvoorbeeld: contra-activiteiten, aanpassen strategie, vermijdingsgedrag, etc.)?

6 Omvang, verdeling en besteding van het wederrechtelijk verkregen voordeel (wvv)

6.1 *Omvang van het wvv*

Geef een schatting van de omvang van het totale wederrechtelijk verkregen voordeel (wvv) en geef indien mogelijk een toelichting m.b.v.:

- Een indicatie van de lucrativiteit van de criminele activiteiten / de 'winstmarge' (op basis van verkregen baten en gemaakte kosten (indien mogelijk: per eenheid));
- De geschatte omvang van de illegale activiteiten (indien mogelijk: per jaar respectievelijk voor de geschatte totale duur van de criminele activiteiten).

6.2 *Verdeling van het wvv binnen het samenwerkingsverband*

Beschrijf kort de wijze waarop het wvv binnen het samenwerkingsverband wordt verdeeld:

- Staan de medewerkers op de loonlijst, worden zij betaald met een deel van het wvv en/of bestaat er een bepaalde relatie tussen beloningen en prestaties?;
- Welke verdachten verdienen er relatief het meest aan de criminele activiteiten?

6.3 *Besteding wvv door de betrokken personen*

Waar (in Nederland of elders) en waaraan wordt het wvv besteed? In hoeverre is er sprake van puur consumptieve privé-bestedingen (dure levensstijl), van investeringen in andere illegale activiteiten of van investeringen in legale ondernemingen/activiteiten?

- Consumptieve privé-bestedingen (dure levensstijl);
- Investerings in andere illegale activiteiten;
- Aankoop roerende goederen;
- Aankoop onroerende goederen;
- Vestiging wettige onderneming(en) - alle bedrijven van alle verdachten;
- Investerings in bestaande wettige ondernemingen;
- Communicatie;
- Beleggingen (o.a. Aandelen, obligaties, projectontwikkeling);

- Sponsoring (sport, cultuur, politie, evenementen).

6.4 Geldtransacties en witwassen

Ga beknopt in op de geldtransacties binnen de criminele groep en op het verschijnsel witwassen (het omzetten van de verborgen, niet te verantwoorden herkomst van gelden in een wel te verantwoorden herkomst).

Besteed hierbij aandacht aan de betrokkenheid bij illegale geldtransacties van Nederlandse banken, wisselkantoren, buitenlandse banken, wettige bedrijven, trusts, ambassades en consulaten.

Betalingsverkeer

- Ruilhandel (inclusief bitcoins en andere cryptocurrencies, prepaid stored value cards, etc.)
- Kredietverstrekking / voorschotten
- Ondergronds bankieren
- Financiële transacties (zie hieronder)

Wegsluizen van gelden zonder witwassen (witwassen niet altijd noodzakelijk)

- Wisseltransacties
- Fysieke verplaatsingen (door personen of per post)
- Girale verplaatsingen, money transfers
- Ondergronds bankieren

Witwassen

- Het voorwenden van vermogensstijging (o.a. ABCD-transacties, vastgoedhandel, kunsthandel en effectenhandel)
- Het overdragen van vermogen (o.a. schenken van vermogen aan jezelf, gefingeerde gokwinsten en lenen aan jezelf ('loan back methode'))
- Het creëren van inkomsten

6.5 Vermogensbestanddelen / bezittingen

Ga kort in op de vermogensbestanddelen / bezittingen die in het kader van het strafrechtelijk onderzoek zijn getraceerd. Geef hierbij tevens aan welke vermogensbestanddelen / bezittingen in beslag zijn genomen:

- Horecagelegenheden
- Detailhandel
- Andere bedrijven – geef hier een zo volledig mogelijk overzicht van alle legale ondernemingen waarbij de daders betrokken zijn, ook als die ondernemingen niet voor criminele activiteiten worden gebruikt
- Woningen / gebouwen / complexen
- Auto's
- Vaar- en vliegtuigen
- Contant geld, sieraden, etc.

7 Strafrechtelijke afdoening

7.1 Rechtszaak in eerste aanleg en vonnissen

- Is er een strafzaak geweest en heeft dit geleid tot een vonnis?
- Wat is het aantal en de aard van de strafeisen en de vonnissen?

- Ten laste legging en veroordeling. Op basis van welke artikelen van het Wetboek van Strafrecht (of andere relevante wetten) zijn de verdachten veroordeeld?
- Is er hoger beroep aangetekend?

7.2 *Sfo / ontnemingsvordering*

- Heeft er een strafrechtelijk financieel onderzoek plaatsgevonden? Zo ja, wat zijn daarvan de belangrijkste uitkomsten?
- Ontnemingsvorderingen en de resultaten daarvan.

8 Evaluatie

8.1 *Leerervaringen en nieuwe inzichten*

Wat zijn de belangrijkste leerervaringen van dit onderzoek geweest?

- Welke nieuwe inzichten heeft deze zaak opgeleverd over het verschijnsel georganiseerde criminaliteit?
- In hoeverre wijkt de zaak af van gangbare beelden van georganiseerde criminaliteit en in hoeverre bevestigt deze zaak deze beelden?
- Is er een bestuurlijke rapportage, wat is de inhoud?

8.2 *Mogelijkheden voor preventie*

Wat maakte het uitvoeren van de criminele activiteiten zo gemakkelijk / moeilijk en op welke manier zouden barrières opgeworpen kunnen worden (preventie)?

- Maatschappelijke probleemgebieden en mogelijke ontwikkelingen daarin.
- Criminogene factoren overheidsbeleid (o.a. regelgeving, prikkels, toezicht, controle, opsporing).
- Potentiële barrières / preventiemogelijkheden.

8.3 *Mogelijke nieuwe ontwikkelingen*

Welke mogelijke nieuwe ontwikkelingen signaleert u op het gebied van de georganiseerde criminaliteit?

8.4 *Effectiviteit van toegepaste recherchestrategie(ën)*

- Wat zijn de maatschappelijke effecten van dit opsporingsonderzoek geweest?
- Wat valt er te zeggen over de effectiviteit van de toegepaste recherchestrategie(ën)?

8.5 *Te interviewen personen en op te vragen rapporten*

Noteer hier de gegevens van te interviewen personen of op te vragen rapporten, die relevant kunnen zijn voor het eindrapport.

Bijlage 3 Beknopte casusbeschrijvingen

Hieronder volgen beknopte beschrijvingen van de 180 zaken die in vijf rondes van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit zijn geanalyseerd.

Casus 1

Mensensmokkel vanuit India. De route liep via Rusland en Polen naar Duitsland en/of Nederland en van daaruit veelal naar Engeland, Canada of de VS. Transporten vonden plaats met auto's, schepen en vliegtuigen.

Casus 2

Productie van en handel in heroïne en cocaïne; witwasactiviteiten. In openbare gelegenheden werden contacten gelegd met klanten. Opbrengsten werden via verschillende postkantoren omgewisseld en doorgesluisd naar Marokko. Via een Brusselse bank werd geld ook witgewassen.

Casus 3

Productie van en handel in amfetamine. Legale en illegale grondstoffen kocht men bij legale bedrijven en bij een drietal leveranciers. De deelprocessen van productie werden door verschillende koppels en groepjes uitgevoerd op diverse locaties in binnen- en buitenland.

Casus 4

Mensenhandel. Vrouwen werden in Oost- en Centraal Europa geworven en meestal per bus (onder valse voorwendselen) naar Nederland gebracht. Zij belandden in de prostitutie. Met hulp van een ambtenaar kregen vrouwen een aanmeldingsstempel in hun paspoort. Ook antedateerde hij stempels, zodat vrouwen langer in Nederland konden blijven.

Casus 5

Productie van en handel in xtc en amfetamine; invoer van hasj; export van xtc, amfetamine, hasj, nederwiet en cocaïne. xtc en amfetamine werden in een laboratorium geproduceerd en per boot naar Engeland en Spanje vervoerd. Hasj werd vanuit Marokko per rubberboot naar Spanje gesmokkeld. De smokkel vanuit Spanje via Nederland naar Engeland vond plaats met vrachtwagens. Vanuit Colombia werd een cocaïne-transport naar Nederland georganiseerd.

Casus 6

Handel in cocaïne, heroïne, hasj, xtc en amfetamine. De cocaïne werd vanuit Venezuela per container naar Nederland vervoerd. Heroïne werd in een tankauto naar Engeland gesmokkeld. Wat de hasj betreft ging het om het bezit van ruim 1.000 kilo en aanwijzingen van vervoer van Marokko naar Spanje en van Spanje naar Engeland. In Nederland geproduceerde xtc en amfetamine werden door de organisatie vervoerd naar Engeland.

Casus 7

Invoer van cocaïne. In een zeiljacht werd de cocaïne vanuit het Caribisch gebied naar een haven in Nederland gebracht. Een van de hoofdverdachten van de Colombiaanse groep werd naar Nederland gestuurd om de operatie hier voor de Colombianen te begeleiden en de voor hen bestemde cocaïne in ontvangst te nemen.

Casus 8

Invoer van cocaïne en marihuana die per container vanuit Colombia via Nederland West-Europa werden binnengebracht om daar te worden overgedragen aan een Colombiaanse groep, die de partijen weer doorleverde. Ook werd cocaïne op het lichaam van een koerier per vliegtuig en via postpakketten vervoerd.

Casus 9

Mensensmokkel en vervalsing van paspoorten. Gemiddeld ging het om 240-300 personen per jaar op de route Iran - Nederland - Canada. Personen reisden deels op een eigen paspoort en een authentiek visum en deels op vervalste documenten. Ook werd gebruikgemaakt van nepuitnodigingen van bedrijven en van pasjeshouders op een luchthaven, waardoor personen vrijwel probleemloos het land konden binnenkomen.

Casus 10a

Mensenhandel; exploitatie van meer- en minderjarige vrouwen. De over het algemeen jonge vrouwen werden door vaste ronselaars in Oost- en Centraal-Europa onder valse voorwendselen naar Nederland gehaald. In Slovenië werden de vrouwen overgedragen aan andere vervoerders en voorzien van valse reisdocumenten. In Nederland moesten de vrouwen onder dwang werken als prostituee.

Casus 10b

Mensenhandel; exploitatie van meer- en minderjarige vrouwen. In Oost- en Centraal-Europa werden vrouwen geronseld. Er werd gebruikgemaakt van diverse routes met als centrale ontmoetingsplaats Hongarije, waar de vrouwen werden voorzien van valse reisdocumenten en werden overgedragen aan chauffeurs, die de reis naar Nederland verder verzorgden. In Nederland werden zij gedwongen in de prostitutie te werken.

Casus 11

Smokkel over de weg van hasj uit Pakistan, heroïne uit Turkije en van cocaïne uit Colombia door middel van zeeschepen, die aankwamen in Ierland, Engeland, België, Nederland, Frankrijk en Malta. Door middel van koeriers werden de verdovende middelen indien nodig verder naar Nederland gebracht. Koeriers fungeerden ook als geldloper.

Casus 12

Mensenhandel. In Oost- en Midden-Europa werden meer- en minderjarige vrouwen onder valse voorwendselen geronseld. Zij werden van valse reisdocumenten voorzien en per auto naar Nederland gebracht. De vrouwen werden door de hoofdverdachte in seksclubs geplaatst en tot prostitutie gedwongen. Ook kwam het voor dat zij werden doorverkocht.

Casus 13

Mensenhandel. Vooral in Tsjechië en Polen werden vrouwen door middel van misleiding geronseld. Met valse papieren reisden de vrouwen per vliegtuig of bus naar Nederland of Duitsland. In seksclubs werden de vrouwen tot prostitutie gedwongen of doorverkocht.

Casus 14

Mensenhandel. De hoofdverdachte ronselde of kocht meer- en minderjarige vrouwen in met name Tsjechië, of in Nederland van doorgaans buitenlandse ronselaars, vervoerders en souteneurs. In Nederland werden de vrouwen doorverkocht aan exploitanten en aan souteneurs, of zij kwamen te werken in seksclubs, in een privé-club of in de raamprostitutie.

Casus 15

Mensenhandel. Vrouwen werden in Tsjechië geronseld en reisden via Duitsland per auto met de hoofdverdachte af naar Nederland. Daar werden zij overgedragen aan de hoofdverdachte van de hierboven beschreven

Casus 14.

Casus 16

Cocaïnehandel. Vanuit Curaçao werd cocaïne in pakketten levensmiddelen verzonden naar België of Duitsland. De pakketten werden op een Nederlandse luchthaven 'opgevangen'. Vanuit Curaçao werd het airwaybill-nummer doorgespeeld aan luchthavenpersoneel in Nederland. Dit onderschepte de lading en bracht de handel buiten het vliegveld.

Casus 17

Beheer van 15 wietkwekerijen, cocaïnehandel, fraude en geweld. De kwekerijen waren ondergebracht in schuren, kelders, slaapkamers en zolders. De wiet werd verkocht aan coffeeshops. De cocaïne was bestemd voor de tussenhandel ten behoeve van het lokale circuit. De fraude betrof het opkopen en leeghalen van noodlijdende BV's. Het geweld ging om bedreigingen in verband met overnames in de horeca en om bedreiging van een koppelbazenbedrijf en van schuldenaars.

Casus 18

Handel in cocaïne en heroïne. Een organisatie in Turkije leverde op bestelling heroïne en cocaïne. Die werden door middel van vrachtauto's naar Polen getransporteerd, waar ze door Nederlandse Turken werden afgehaald. Via tussenpersonen werden de drugs op lokale markten in Nederland afgezet en doorverkocht aan afnemers in Duitsland.

Casus 19

Afpersing, ripdeals, flessentrekkerij, illegale loterij, drugshandel en koppelbazerij. Onder andere door bedreiging, mishandeling, werd getracht een aantal personen geld afhandig te maken. Slachtoffers en daders kwamen uit hetzelfde (criminele) milieu. De ripdeals betroffen het niet betalen en niet leveren van hasj en het beroven van houders van coffeeshops. Bij de flessentrekkerij werden gedane bestellingen niet of ten dele betaald. Een illegale lotto werd overgenomen en voortgezet. Daarnaast zag men hasjhandel in kleine partijen. Door de verdachten werden een koppelbazenbedrijf en een Engelse limited opgericht. Dit laatste om Engelse werknemers in Duitsland te laten werken.

Casus 20

Handel in hasj, productie van en handel in xtc en amfetamine. Bij de productie van xtc ging het vooral om de voorbereiding. Wat de amfetamine betreft ging het meer om 'pogingen' tot produceren. Of dit voor beide producten daadwerkelijk gelukt is, wordt niet duidelijk. Bij de handel in xtc leken de pillen op bestelling door de hoofdverdachte in Nederland te worden aangekocht en doorgeleverd. Een poging om xtc aan een groep in Spanje te leveren mislukte. Bewezen is dat de hoofdverdachte betrokken was bij de uitvoer van 2 kilo hasj.

Casus 21

Primair ging het om 'contra-activiteiten': het onderscheppen van berichtenverkeer van politie en justitie. Voor het onderscheppen van semafoon- en radioverkeer gebruikte men een speciaal ontwikkeld semafoonprogramma en speciaal ontworpen scanners. Ook hield de groep zich bezig met het kraken van cryptogegevens van een observatieteam. Hiervoor werden computers, software en scanners aangekocht, die door 'deskundige verdachten' werden aangepast. Gegevens werden

doorgespeeld aan derden. Daarnaast zag men creditcardfraude, fraude met overboekingen, diefstal c.q. heling van computers en handel in PMK.

Casus 22

Handel in cocaïne, die per schip vanuit Brazilië door koeriers in weekendtassen vervoerd werd naar België, om per auto verder vervoerd te worden naar Nederland. Daar werd de cocaïne overgedragen aan een groepslid en onder bewaking gesteld van weer een ander. De woningen van medeverdachten werden gebruikt voor opslag, testen en in plakken persen.

Casus 23

Handel in versnijdingsmiddelen en heroïne. De heroïne werd rechtstreeks uit Turkije geïmporteerd en in Nederland afgezet. Ook was er sprake van uitvoer van heroïne en versnijdingsmiddelen naar Frankrijk. Laatstgenoemde middelen werden bij een wettige leverancier besteld.

Casus 24

Hasjhandel. Boten werden aangekocht die op een bepaalde plaats werden beladen met Pakistaanse en Marokkaanse hasj. Soms werd de waar overgeladen op een andere boot, soms werd rechtstreeks naar een bepaalde haven gevaren om te lossen. De hasj werd opgeslagen om daarna te worden overgedragen aan afnemers in Nederland, Engeland en Canada. Buitenlands geld werd via koeriers naar Nederland vervoerd.

Casus 25

Hasjhandel. Partijen hasj werden met schepen afgehaald (Pakistan en Marokko) en naar een ontmoetingspunt gevaren, waar de handel door een kleinere boot werd afgehaald die dan naar de plaats van bestemming voer (Nederland, Australië, Engeland). Ladingen werden soms overboord gezet om later weer opgevist te worden.

Casus 26

Handel in hasj, xtc, precursoren, amfetamine en valse merkkleding. De drugshandel geschiedde op twee wijzen. Ten eerste door het gebruikmaken van reguliere ladingen en het daarin verbergen van de verdovende middelen; ten tweede door het zelf vervoeren met een chauffeur, waarbij de organisatie gebruikmaakte van een geprepareerde vrachtauto. De handel in valse merkkleding geschiedde via de lijn Turkije – Nederland – Spanje.

Casus 27

Invoer van hasj, marihuana en cocaïne. De groep hanteerde twee methoden: containers met een reguliere lading, bestemd voor bonafide bedrijven, werden gebruikt om sporttassen of koffers met cocaïne naar Nederland te brengen. Bij de tweede methode werden containers, met op papier een reguliere lading, gebruikt om partijen marihuana en hasj Nederland binnen te brengen. Hierbij gebruikte men niet bestaande bedrijven in voormalige Oostbloklanden.

Casus 28

Invoer hasj; handel in xtc en amfetamine. Marokkaanse hasj werd gesmokkeld met een camper en een touringcar. Via twee bedrijven werden grondstoffen besteld die vervolgens werden doorgeleverd aan producenten van amfetamine/'. Ook via Tsjechië en Frankrijk werden grondstoffen in Nederland ingevoerd. Amfetamine werd naar Engeland gebracht in een geprepareerde auto.

Casus 29

Fraude: ontduiking van EU-heffingen. Melkpoeder uit het Oostblok had als zogenaamde bestemming onder andere Spanje en Nigeria, maar werd in Nederland afgezet. De T1 documenten werden niet bij de douane aangeboden of de schijn werd gewekt dat aanzuivering had plaatsgevonden. Het 'groene strookje' werd van een (valse) stempel voorzien en weer teruggestuurd naar de douane-expediteur. In feite werd nooit betaald. Valse aankoopfacturen verhulden waar de melkpoeder vandaan kwam.

Casus 30

Invoer van cocaïne vanuit Zuid-Amerika naar Nederland en witwassen. Invoer geschiedde in containers per schip. In een garnalenverwerkingsbedrijf in Zuid-Amerika werd de waar verpakt in dozen garnalen met een dubbele bodem. Ten behoeve van het witwassen had de organisatie de beschikking over ruim 45 bedrijven in Nederland, Zwitserland en de Nederlandse Antillen.

Casus 31

Geld wisselen en vermoedelijk ondergronds bankieren. Drugs- en textielhandelaren die geld wilden wisselen konden hierover telefonisch afspraken maken, of naar de woning of winkel van de hoofdverdachten gaan en daar hun geld afleveren. De wisselaars bekeken eerst of zij te wisselen geld direct aan anderen kwijt konden. De rest werd in België gewisseld.

Casus 32

Heroïnehandel; vermoedelijke productie/handel in xtc, precursoren en amfetamine. De heroïne werd vanuit zuid Oost-Azië in pakketten kleding naar woonadressen of bedrijven gestuurd op naam van een onbekende adressant. Ook werd van daaruit de heroïne in kisten met porselein naar een Duits restaurant gezonden. Doorvoer naar Frankrijk geschiedde met koeriers per auto of trein.

Casus 33

Mensenhandel. Op eigen initiatief of op bestelling werden de vrouwen in Nigeria geronseld. Voor paspoorten werd gebruikgemaakt van een documentenvervalser. Per vliegtuig reisde men af naar Nederland of Duitsland. De vrouwen werden in Nederland, Duitsland en België tewerkgesteld in een bordeel of in de raamprostitutie.

Casus 34

Mensenmokkel (kinderen). Vanuit India werden jongens, veelal van 8 tot 15 jaar, met 'nep ouders' naar Europa gebracht, waarvoor de echte ouders ruim € 11.000 per kind moesten betalen. De nep ouders brachten de kinderen naar Europa op hun paspoort waarop hun eigen kinderen stonden bijgeschreven. De reis liep via Duitsland, Frankrijk of Zwitserland en dan naar Nederland. Een volgend paar nep ouders bracht de kinderen vervolgens naar de VS.

Casus 35

Mensensmokkel (Turken). Het traject Turkije - Nederland geschiedde veelal op Russische en Poolse schepen, of in containers op vrachtwagens via België, Frankrijk en Duitsland, of rechtstreeks via luchtverkeer. Door veelvuldige controles in Engeland is de organisatie, na een andere methode, overgestapt op het als verstekeling aan boord zetten in Nederlandse en Belgische havens. Dit gebeurde met de hulp van bemanningsleden, al dan niet met medeweten van de kapitein.

Casus 36

Handel in heroïne en `; belastingfraude. Pakistaanse heroïne werd vanuit Turkije met in Nederland geprepareerde auto's naar Nederland gebracht. De xtc werd

afgenomen van een onbekend gebleven leverancier. De belastingfraude had betrekking op door de hoofdverdachte georganiseerde colportageactiviteiten en bestond uit verkeerde opgave van aantallen gesloten contracten.

Casus 37

Productie van precursoren en xtc. De groep maakte gebruik van drie laboratoria voor de productie van xtc. Door bepaalde verdachten werden grondstoffen geleverd. Een andere regelde betalingen, personenvervoer van en naar de laboratoria en contacten met opdrachtgevers. Men was ook doende om zelf grondstoffen te maken en om zelf direct uit een bepaalde chemische stof xtc te maken.

Casus 38

Handel in hasj, die vooral in Pakistan werd aangekocht en daarna in containers met dekladingen per schip werd vervoerd naar België, in transit naar Polen of Frankrijk. De aankoop vond plaats via ontmoetingen in onder andere Turkije. Soms werd gebruikgemaakt van een schip waarin de hasj voor langere tijd werd opgeslagen. Met kleine schepen werden vervolgens partijen vanaf het opslagschip gehaald. De hasj werd doorverkocht naar de VS of Canada.

Casus 39

Oliefraude: verwerving van olieproducten door middel van verduistering, heling en valsheid in geschriften. De olieproducten werden door een aantal schippers achtergehouden en afgeleverd bij een bedrijf, dat de producten op zijn beurt weer zwart doorverkocht aan een volgend bedrijf. Uiteindelijk kwam alles bij een onderneming terecht die ervoor zorgde dat de producten weer 'witgewassen' in het officiële circuit verhandeld werden. Dit witwassen geschiedde met valse facturen die door verschillende verdachten werden aangeleverd.

Casus 40

Samenstelling, verveelvoudiging en distributie van illegale CD's en CD-roms; flessentrekkerij. Met behulp van 'plof-BV's' liet de groep CD's en CD-roms masteren en persen, om deze vervolgens in het grijze en zwarte circuit te verhandelen. Het masteren en persen gebeurde ook in het buitenland. Via de plof-BV's werden ook grote hoeveelheden goederen besteld bij bedrijven die echter nooit betaald werden.

Casus 41

Heroïnehandel vanuit Turkije. Door Poolse echtparen werd de heroïne in geprepareerde personenauto's vanuit Turkije via Bulgarije naar Polen vervoerd. Daar werd de handel overgenomen door een ander (Pools) echtpaar en vervolgens naar Nederland vervoerd.

Casus 42

Handel in heroïne, cocaïne, xtc en methadon. Cocaïne werd vanuit Zuid-Amerika per vliegtuig door koeriers gesmokkeld in pakketjes, maar ook door het slikken van bolletjes. Heroïne werd in vrachtwagens vanuit Turkije vervoerd via Griekenland, Roemenië en Italië. De handel werd in Nederland afgezet en uitgevoerd naar Engeland, Duitsland, Spanje en België. Aan Turkije werden xtc en methadonpillen geleverd.

Casus 43

Handel in cocaïne, heroïne en marihuana. De invoer liep via Schiphol, door middel van koeriers of verborgen in apparatuur, in containers, of in vrachtwagens. Meestal geschiedde de uitvoer door middel van koeriers in auto's richting Duitsland, Frankrijk en Spanje.

Casus 44

Productie van en handel in synthetische drugs. De benodigde chemicaliën werden bij bedrijven in Duitsland, Italië, Zwitserland en Nederland ingekocht. De grondstoffen werden vervolgens doorgeleverd of verwerkt tot synthetische drugs. De pillen werden geslagen in een bedrijf van de hoofdverdachte. Afnemers zaten door heel Nederland.

Casus 45

Productie van en handel in synthetische drugs en nepdrugs. De grondstoffen kwamen bij andere Nederlandse criminele groeperingen vandaan en via contacten met chemische bedrijven. De productie vond plaats in laboratoria in Nederland. De afzetmarkt lag zowel in Nederland als in het buitenland.

Casus 46

Mensensmokkel vanuit China en vervalsen van paspoorten. De route was veelal dezelfde en liep, grotendeels per vliegtuig, vanuit China via Moskou of de Oekraïne naar Praag. Hier vandaan, maar ook via Oostenrijk, werden de gesmokkelden naar het land van bestemming gebracht, zoals Nederland en Duitsland.

Casus 47

Productie van en handel in xtc en amfetamine. De drugs kwamen uiteindelijk terecht bij Nederlandse afnemers, maar er waren ook lijnen naar het buitenland.

Casus 48

Wapensmokkel vanuit Oost-Europa. De vuurwapens werden rechtstreeks aangekocht bij een fabriek. Via Hongarije, Oostenrijk en Duitsland werden de wapens over de weg naar Nederland vervoerd en verkocht via contacten in onder meer coffeeshops.

Casus 49

Creditcardfraude. In Chinese restaurants werden door obers creditcards gekopieerd door de gegevens van de magneetstrip op te slaan. Deze gegevens werden elders op blanco creditcards gedrukt. Met die vervalste creditcards werden allerlei aankopen gedaan in België, Duitsland, Frankrijk, Denemarken en Japan.

Casus 50

Hasjhandel vanuit Marokko. De organisatie verzorgde transporten per vrachtwagen op het traject Spanje - Nederland (deels bestemd voor de Nederlandse markt) en vanuit Nederland naar Denemarken, Noorwegen, Schotland, Engeland en Ierland.

Casus 51

De groep hield zich bezig met het organiseren van schijnhuwelijken, met name van schijnrelaties. Via de hoofdverdachte en zijn dochter werden mensen aan elkaar gekoppeld, met als doel een verblijfsvergunning te krijgen voor degene die zich illegaal in het land bevond. Daarnaast werden er via een stichting valse naturalisaties geregeld.

Casus 52

Geld wisselen. Het ging hierbij om het wisselen van grote hoeveelheden buitenlands geld in Nederlandse guldens, afkomstig van organisaties die softdrugs exporteerden.

Casus 53

Mensensmokkel vanuit Irak. De organisatie had contact met een groep die in Irak voor de uitreis zorgde. Een deel van de mensen werd uit Jemen gehaald. Daarnaast was deze criminele groep een onderdeel van een netwerk van smokkelorganisaties,

die de route over land via Turkije, Griekenland, Albanië en Italië gebruikten. Eindbestemmingen waren Noord- en West-Europa.

Casus 54

Mensensmokkel en vervalsing paspoorten. De smokkelactiviteiten van deze groep betroffen vooral de doorvoer van Irakese mannen van Nederland naar Zweden. De route liep van Schiphol via Parijs naar Noorwegen of Zweden voor telkens een of twee personen. De groep regelde de reis en de benodigde valse papieren.

Casus 55

Mensensmokkel en handel in vervalste paspoorten. De ene groep kocht gestolen paspoorten, bewerkte die en hield zich bezig met mensensmokkel uit Iran/Irak naar Nederland en Engeland. De tweede groep gebruikte routes vanuit Italië naar België, Duitsland en Nederland, en vanuit Nederland naar Scandinavië. De derde groep was afnemer van valse paspoorten en exploiteerde illegale raamprostituees uit het Oostblok.

Casus 56

Cocaïnehandel vanuit Zuid-Amerika. De groep maakte gebruik van machines, die in Israël werden opgekocht en geprepareerd. Deze machines werden vervolgens via Europa naar Zuid-Amerika getransporteerd, waar de cocaïne werd ingebracht, waarna zij weer terug naar Europa werden vervoerd, onder meer via Nederland, België en Duitsland.

Casus 57

Heroïnehandel vanuit Turkije. De smokkel werd uitgevoerd met vrachtauto's en gedeeltelijk door middel van een busdienst die eigendom was van familie van de hoofdverdachte. De route liep vanuit Irak/Iran naar Istanbul (in Turkije werd de ruwe opium in een laboratorium verwerkt tot heroïne), via Bulgarije/Roemenië naar Nederland.

Casus 58

Cocaïnehandel vanuit Colombia. Door middel van koeriers werden de verdovende middelen per vliegtuig vanaf de Antillen/Suriname overgebracht naar Nederland.

Casus 59

Mensensmokkel, heling en vervalsing van paspoorten. De groep smokkelde Irakese personen van Nederland naar Engeland. De klanten werden via België door Frankrijk naar Calais vervoerd en van daaruit per veerboot naar Dover. Valse paspoorten werden aangekocht.

Casus 60

Vervaardigen, verveelvoudigen en verspreiden van illegale CD's en CD-rom's. De organisatie maakte gebruik van diverse reguliere buitenlandse bedrijven, onder meer voor het persen. Verspreid werd de handel onder meer in cafés, verenigingen en buurthuizen.

Casus 61

Wapenhandel vanuit de Balkan. De vuurwapens waren afkomstig uit Slovenië/Kroatië en werden over de weg door middel van koeriers naar Nederland gebracht. Het ging om kopieën van bestaande merken die van bedenkelijke kwaliteit waren. Zij kwamen uiteindelijk bij Joegoslavische afnemers terecht.

Casus 62

Mensenhandel vanuit het Oostblok. Vrouwen werden in een discotheek geronseld en onder valse voorwendselen met valse paspoorten naar Nederland gehaald en vervolgens gedwongen om in de prostitutie te werken.

Casus 63

Handel in cocaïne en synthetische drugs. De hoofdverdachte van deze groep kon wel aan synthetische drugs komen (‘), maar niet aan cocaïne. Om dit op te lossen ruilde hij met een andere criminele organisatie xtc tegen cocaïne.

Casus 64

Productie van en handel in synthetische drugs en invoer van cocaïne. De cocaïne werd per schip vanuit Zuid-Amerika in machines Nederland binnengesmokkeld. Met auto’s en vrachtwagens werden xtc en amfetamine vervoerd naar onder meer Hongarije en Engeland.

Casus 65

Geld wisselen voor drugshandelaren en ondergronds bankieren. Het wisselen werd uitgevoerd bij banken en wisselkantoren in België. Daarnaast was er sprake van informele moneytransfers door een aantal ondergrondse bankiers. Deze zorgden ervoor dat illegale verdiensten konden worden weggesluisd naar het buitenland.

Casus 66

Hasjhandel vanuit Marokko. Een Marokkaanse medeverdachte regelde de aanvoer naar Spanje. De organisatie zorgde voor verder transport naar Nederland met vrachtauto’s. De hasj was bestemd voor de Nederlandse, de Scandinavische en de Engelse markt.

Casus 67

Oliefraude. Vanuit België en Duitsland werden minerale oliën in Nederland in het vrije verkeer gebracht zonder dat afdracht van btw/accijnzen had plaatsgevonden. Het geleidedocument werd telkens valselijk voorzien van een Nederlands douanestempel. De goederen werden in het vrije verkeer gebracht door een aantal papieren firma’s en werden dan ‘gewit’ door tussenkomst van legale ondernemingen.

Casus 68

Handel in merkvervalste kleding vanuit Turkije. Een persoon in Turkije regelde inkoop en transport vanuit Turkije en vanuit Thailand via Turkije en Duitsland naar Nederland, via vrachtvervoer over de weg. Na opslag in loodsen werd de kleding doorverhandeld.

Casus 69

Sigarettensmokkel. De sigaretten werden legaal ingekocht, buiten de EU gebracht en vervolgens de EU weer binnengesmokkeld. Daarmee deed men voorkomen dat de handel niet voor de EU bestemd was, zodat geen accijns betaald hoefde te worden. Een andere methode was het valselijk afstempelen van de bij de zendingen behorende documenten. De sigaretten kwamen uiteindelijk terecht in Ierland, Engeland, Spanje en Portugal.

Casus 70

Handel in cocaïne, xtc en marihuana. De cocaïne werd uit Colombia betrokken en kwam per schip naar Nederland, soms via tussenhavens in Duitsland, België of Spanje. De xtc werd gekocht van een andere organisatie. De exacte herkomst van de marihuana is niet bekend.

Casus 71

Autodiefstal. Diefstal geschiedde door het openbreken van auto's, door het benaderen van eigenaren om behulpzaam te zijn bij de diefstal (afgeven van kentekens en autosleutels) en door het huren van luxe wagens bij autoverhuurbedrijven en garages m.b.v. valse rijbewijzen. De auto's werden vervolgens als gestolen opgegeven. Over de weg en via havensteden in Engeland en Italië kwamen de wagens uiteindelijk bij de afnemer terecht.

Casus 72

Valutatermijnhandel. Doel van de organisatie was klanten te bewegen geld te investeren in de valuta(termijn)handel, om zich deze gelden vervolgens wederrechtelijk toe te eigenen. Na ondertekening door de klanten van een contract maakten zij geld over naar een rekening bij een Zwitserse bank. Over dit geld konden zij vervolgens niet meer beschikken, mede doordat de hele handel voornamelijk op papier bestond.

Casus 73

Geld wisselen. De groep hield zich bezig met het wisselen van geld dat door (drugs)organisaties werd aangeleverd. Bij een vast kantoor in België werd het geld gewisseld.

Casus 74

Geld wisselen. De groep wisselde in België geld met een criminele herkomst. Als dekmantel voor het wisselen werden een antiekzaak en een kledingwinkel gebruikt.

Casus 75

Mensenhandel. De groep hield zich bezig met het ronselen van vrouwen, vooral in Nigeria, om hen in Europa te verhandelen aan seksexploatanten. De reis naar Nederland maakten de slachtoffers zelfstandig, per vliegtuig naar Schiphol, onder een valse naam en met een vals paspoort. De eindbestemming was vaak Nederland, maar velen werden verhandeld aan exploitanten in Duitsland, België en Italië.

Casus 76

Diefstal van auto's en motoren, gewapende overvallen en inbraken en handel in cocaïne. Het ging hier om een netwerk van samenwerkende groepen die elk hun eigen specialiteit hadden. De voertuigen werden geleverd aan reguliere motor- en autobedrijven. Verder pleegden zij overvallen en inbraken op onder meer postkantoren en juweliers door het gehele land. Eén van de verdachten bezat een winkel, van waaruit verdovende middelen werden verhandeld. Cocaïne werd ingevoerd vanuit Aruba en uitgevoerd naar onder meer Italië.

Casus 77

Handel in vuurwapens en explosieven. Vanuit Joegoslavië werd de handel met touringcarbussen en vrachtwagens via Duitsland naar Nederland vervoerd. Eén van de verdachten zocht naar kopers; meestal vonden de afleveringen van wapens plaats in wegre-restaurants. Bij huiszoekingen werden nog twee hennepkwekerijen aangetroffen.

Casus 78

Handel in vuurwapens. De groep bracht op grote schaal wapens in het zwarte circuit. De aanlevering werd verricht door twee Belgische wapenhandelaren door wapens op papier te exporteren en deze wapens, die gewoon in België bleven, daarna zwart te verhandelen. Een Nederlandse wapenhandel zorgde voor exportvergunningen naar een postbusfirma in Gibraltar.

Casus 79

Geld wisselen, drugshandel en wapenhandel. Door deze groep werd geld gewisseld (verdiend met drugsleveringen aan coffeeshops) en gehandeld in wiet, hasj, xtc, amfetamine en vuurwapens. De wapens werden verkregen van twee Zwitsers in ruil voor drugs. Wiet werd deels ingekocht bij thuiskwekers; hasj werd gekocht van verschillende leveranciers.

Casus 80

Handel in vuurwapens. De precieze werkwijze van deze groep is niet duidelijk in beeld gekomen. Vermoedelijk betrok de groep de wapens vanuit het voormalige Oostblok, vooral uit Rusland.

Casus 81

Handel in xtc, MDMA, BMK, PMK, amfetamine, hasj, marihuana en nederwiet. De verdovende middelen werden naar verschillende landen uitgevoerd en verkocht aan afnemers in onder meer Engeland, Zweden en Nederland zelf. Het vervoer van de verdovende middelen werd uitgevoerd per (huur)auto, bestelbus, vrachtauto, via een transportbedrijf, per trein, per boot, per zeecontainer en per touringcar.

Casus 82

Mensensmokkel. Vanuit China werden groepen mensen naar West-Europa gesmokkeld en via Nederland en België naar het Verenigd Koninkrijk vervoerd. Daar werden de gesmokkelden opgevangen en werden zij geholpen bij het aanvragen van asiel.

Casus 83

Mensensmokkel. Crimineel samenwerkingsverband dat zich bezig hield met de smokkel van mensen vanuit China naar West-Europa. Via Nederland en België werden de gesmokkelden verder vervoerd naar het Verenigd Koninkrijk.

Casus 84

Handel in cocaïne, amfetamine, xtc, MDMA-pillen, hasj, hennep en sigaretten door verschillende samenwerkingsverbanden. De verdovende middelen werden per boot en per vrachtwagen in- of uitgevoerd.

Casus 85

Productie van en handel in xtc, amfetamine, MDMA, PMK, cocaïne, hasj en hennep, deels bestemd voor de Engelse markt. Vervoer geschiedde per vracht-, bestel- en personenauto.

Casus 86

Smokkel van heroïne vanuit Turkije via Nederland naar Spanje, deels ook bestemd voor de Nederlandse markt. Als deklading werden machineonderdelen, groente en fruit gebruikt.

Casus 87

Invoer van heroïne vanuit Turkije in Nederland en de distributie ervan en geldsmokkel m.b.v. koeriers naar Dubai en Turkije.

Casus 88

Inkoop bij legale bedrijven van apparatuur en materialen die, al dan niet na bewerking ervan, werden doorverkocht aan afnemers voor de vervaardiging van synthetische drugs.

Casus 89

Uitvoer van xtc naar de VS, Engeland en Panama, via koeriers met koffers en reguliere vervoersbedrijven. Bij dit laatste werd speelgoed als deklading gebruikt.

Casus 90

Bezit en uitvoer van xtc; invoer van cocaïne in Nederland. xtc werd ook gebruikt als betaal- c.q. ruilmiddel voor cocaïne. xtc werd naar de Cariben vervoerd; cocaïne vanuit Zuid-Amerika via de Cariben naar Nederland.

Casus 91

Bezit en uitvoer van xtc naar vooral New York en verder naar Spanje en Duitsland. Daarbij werd onder meer gebruikgemaakt van koeriers en pakketdiensten.

Casus 92

Inkoop van xtc en de uitvoer ervan naar de VS, Australië en Engeland door een organisatie die opereerde vanuit Amsterdam. De pillen werden afgenomen van Nederlanders die zich bezighielden met de productie van de xtc en de verkoop ervan aan groothandelaren.

Casus 93

Mensensmokkel en -handel. Het samenwerkingsverband hield zich zowel bezig met vrouwenhandel vanuit de Baltische staten, met als doel deze vrouwen in Nederland in de prostitutie voor zich te laten werken, als met mensensmokkel. Deze mensen werd beloofd dat zij, in ruil voor grote bedragen, hier werk en een huis zouden krijgen.

Casus 94

Primaire activiteit was de grootschalige invoer van cocaïne vanuit Colombia. Daarnaast vond invoer plaats van hasj en uitvoer van '. Behalve de handel in verdovende middelen hield men zich ook bezig met illegale gokspelen.

Casus 95

Uitvoeren van illegale geldtransacties. Deze bestonden uit het omwisselen dan wel verplaatsen van geld naar het buitenland. Het ging om geld dat afkomstig was van verdovende middelenhandel.

Casus 96

Cocaïnesmokkel van Curaçao naar Nederland, waarbij de cocaïne hetzij door koeriers werd gesmokkeld dan wel door middel van postpakketten werd verzonden. De opbrengsten werden via money transfers naar Curaçao overgemaakt.

Casus 97

Cocaïnesmokkel. Door de groep werd met behulp van een geprepareerd voertuig cocaïne vanuit Nederland naar Italië gesmokkeld, waar zich Joegoslavische afnemers bevonden. De cocaïne werd geleverd door een persoon uit Rotterdam.

Casus 98

Smokkel van xtc vanuit Nederland naar de VS en een enkele keer naar Canada. Hierbij werd gebruikgemaakt van stewards als koeriers. De pillen werden in de handbagage meegenomen van de stewards waarbij gebruik werd gemaakt van de personeelsingang.

Casus 99

Cocaïnesmokkel vanuit Curaçao, de Dominicaanse Republiek naar Nederland door middel van het slikken van bolletjes. Opbrengsten werden via money transfers vanuit Nederland naar Curaçao en de Dominicaanse Republiek verzonden.

Casus 100

Smokkel van cocaïne die per schip naar West-Europa werd vervoerd. Dit gebeurde in containers met verschillende soorten dekladingen, vooral fruit. De andere lijn betrof xtc die voornamelijk in postpakketten naar de VS werd verstuurd. Tijdens het onderzoek werd ook een laboratorium aangetroffen.

Casus 101

Er was in deze zaak sprake van twee groeperingen die een samenwerkingsverband hadden teneinde verdovende middelentransporten tot stand te laten komen. De Colombiaanse organisatie zorgde voor de aanvoer van de cocaïne en verzorgde de dekladingen in Latijns Amerika. De Nederlandse c.q. Surinaamse tak verzorgde de invoer.

Casus 102

De groepering bestond hoofdzakelijk uit medewerkers van een bagage afhandelingsbedrijf op een luchthaven. Uit koffers werden rugtassen met cocaïne gehaald, die vervolgens door de medewerkers van 'airside' naar 'landside' werden gebracht. Op 'landside' werd de rugtas overgedragen aan een andere medewerker van de groepering.

Casus 103

Smokkel en fabricage van sigaretten. De smokkel werd per schip uitgevoerd vanuit twee Baltische staten. Via een aantal Noord-Duitse havens werden de containers over de weg met vrachtwagens de EU binnengebracht. Vanuit Duitsland werden de sigaretten naar België vervoerd. Ook beschikte de organisatie in België over een productielijn voor sigaretten.

Casus 104

Fraude. Vennootschappen kochten voor omvangrijke bedragen bepaalde rechten, onder meer in olie, kolen en goud. Geld dat in de vennootschappen aanwezig was werd niet gebruikt om de verworven rechten te exploiteren, maar werd verdeeld onder leden van de organisatie. Om het spoor naar deze begunstigden te verhullen werd bij de verdeling gebruikgemaakt van diverse buitenlandse bankrekeningen, trustkantoren en Limiteds.

Casus 105

Verschillende criminele activiteiten, vooral productie van en handel in . De organisatie maakte gebruik van verschillende laboratoria. Daarnaast was sprake van heling, handel in hasj en in verschillende geneesmiddelen, waaronder Viagra.

Casus 106

Fraude. Aankopen van BV's om vervolgens de belastingheffing te frustreren. Om het geheel voor de fiscus zo ondoorzichtig mogelijk te maken werden onder meer de namen van gekochte rechtspersonen veranderd; bedrijven verkocht (en toch de oorspronkelijke zeggenschap gehandhaafd); documenten vervalst; eigendom en exploitatie verdeeld over verschillende rechtspersonen; en deed men het voorkomen alsof administratie gestolen of incompleet was.

Casus 107

Mensensmokkel. Illegalen uit diverse landen werden vanuit Turkije via Nederland naar het Verenigd Koninkrijk gesmokkeld. Landen van herkomst waren onder meer Albanië, Slovenië, Georgië, Afghanistan en Turkije.

Casus 108

Mensensmokkel. Illegalen werden vanuit Noord-Afrikaanse en Arabische landen via Nederland naar het Verenigd Koninkrijk gesmokkeld. Landen van herkomst waren onder meer Somalië, Ethiopië, Soedan, Saoedi-Arabië, Jemen en Koeweit.

Casus 109

Mensenhandel. De vrouwen waren afkomstig uit Estland met als bestemmingsland Nederland. Gereisd werd via Zweden, Denemarken en Duitsland. De vrouwen werden in de prostitutie tewerkgesteld.

Casus 110

Mensenhandel. Vrouwen werden naar Nederland gesmokkeld en belandden in de prostitutie. Zij waren afkomstig uit de Oekraïne, Moldavië, Polen, Slowakije, Tsjechië, Wit-Rusland, en Rusland.

Casus 111

Mensensmokkel vanuit China naar Nederland. Chinezen werden naar Moskou gevlogen en vervolgens met de trein naar Tsjechië, Slowakije of Polen gebracht om daarna per auto via Duitsland naar Nederland vervoerd te worden. Chinezen konden ook verder reizen naar Engeland.

Casus 112

Wisselen van geld en innen en uitbetalen van internationale overboekingen. Bij het wisselen van geld opereerde de hoofdverdachte zelfstandig. Bij internationale overboekingen werd samengewerkt met personen in Dubai en Pakistan. Geld was voornamelijk afkomstig van verdovende middelenhandel.

Casus 113

Hoofdactiviteit van de verdachten was de productie van en handel in amfetamine. Ook werd eenmaal hasj uitgevoerd en verkocht in Duitsland. In een aangetroffen amfetaminelaboratorium werden, behalve amfetamine, chemicaliën en BMK aangetroffen.

Casus 114

Inkoop van xtc en uitvoer ervan naar onder meer Australië, Nieuw-Zeeland en Azië. De pillen werden gekocht in Nederland. Wat het smokkelen betreft was er geen vaste modus operandi. Naast xtc was er ook sprake van een cocaïne-transport vanuit Zuid-Amerika dat in Nederland werd geregeld.

Casus 115

De organisatie hield zich bezig met mensenhandel, met de verstrekking en het gebruik van valse paspoorten, met handel in verdovende middelen (vooral het uitvoeren van cocaïne vanuit Nederland naar Italië) en met het witwassen van geld.

Casus 116

Mensenhandel. In Roemenië werden vrouwen benaderd, die tewerkgesteld werden in clubs, bars of op een tippelzone. De vrouwen werd voorgehouden te gaan dansen in een club of te gaan bedienen in de horeca. Het transport werd uitgevoerd met een autobus van een regulier personenvervoerbedrijf en met minibusjes.

Casus 117

Mensenhandel. In Bulgarije werden vrouwen benaderd die vervolgens in Nederland in de prostitutie terechtkwamen. Vervoer geschiedde per vliegtuig, auto of minibusje.

Casus 118

Ondergronds bankieren en mensensmokkel. Het merendeel van de transacties betrof de inleg in Nederland van kleine geldbedragen door personen van voornamelijk Irakese afkomst, bestemd voor familie in Irak. De hoofdverdachte is als organisator en coördinator betrokken geweest bij enkele mensensmokkeltransporten en ook fungeerde hij als borgsteller voor de financiële afhandeling van mensensmokkeltransporten.

Casus 119

Witwassen van crimineel vermogen en handel in drugs. Voor het witwassen werd gebruikgemaakt van diverse rechtspersonen in Nederland en Luxemburg. De verdovende middelen betroffen voornamelijk cocaïne, die per vliegtuig en boot vanuit Zuid-Amerika naar Nederland werd vervoerd, en om xtc die naar Zuid-Amerika werd gebracht. In een woning werd een hennepkwekerij aangetroffen.

Casus 120

Afpersing, waarbij de hoofdverdachte de rol van afperser had. De afpersing vond plaats rondom vastgoedtransacties.

Casus 121

Afpersing van een aantal personen uit de vastgoedwereld en witwassen van de afgeperste gelden. De hoofdverdachte had daarbij de rol van afperser. De modus operandi kwam er (onder meer) op neer dat de slachtoffers een verzonnen probleem werd gepresenteerd en vervolgens werd tegen betaling een oplossing voor dat probleem aangeboden.

Casus 122

Hasjhandel, productie van hennep en witwassen. De hasj werd vanuit Marokko naar West-Europa vervoerd. Door de organisatie werden verder diverse hennepkwekerijen geëxploiteerd waartoe, al dan niet onder valse naam, verschillende locaties werden gehuurd. De hoofdverdachte was ook betrokken bij verschillende growshops.

Casus 123

Mensenhandel. Het netwerk was actief in de prostitutie en hield zich bezig met het uitbuiten van verschillende vrouwen. Deze werden tewerk gesteld in Amsterdam, Utrecht, Alkmaar, Den Haag en Antwerpen. De vrouwen waren voornamelijk afkomstig uit Duitsland en Nederland, een kleiner deel kwam uit (voormalig) Oost-Europese landen.

Casus 124

Smokkel van cocaïne van Zuid-Amerika naar West-Afrika (voorbereidingshandelingen, er is nooit een concreet transport onderschept) en witwassen. Een lege boot werd de zee opgestuurd vanuit Zuid-Amerika en vervolgens bevoorrad met cocaïne via kleinere scheepjes. Het lossen van de lading bij West-Afrika ging ook met kleinere bootjes. Zo werd de gehele problematiek rond het in- en uitschepen van boten in havens voorkomen.

Casus 125

Mensenhandel. Het ronselen van vrouwen gebeurde in Hongarije, waarbij het slachtoffer iemand leerde kennen die dan vertelde dat er veel werk was in Nederland. De vrouwen werd voorgehouden dat zij in een bar of elders in de horeca konden werken. Eenmaal in Nederland bleek dat zij in de rosse buurt moesten werken. Sommige vrouwen wisten overigens dat zij in de prostitutie terecht zouden komen.

Casus 126

Invoer van cocaïne door medewerkers van de bagagekelder Schiphol en witwassen. Koffers met cocaïne worden de medewerkers onderschept en buiten het luchthaventerrein gebracht.

Casus 127

Productie en (internationale) handel in synthetische drugs, invoer en handel in precursoren en witwassen. De organisatie liet verdovende middelen door anderen produceren. Daarom moesten 'laboratoriumeigenaren' zo veel mogelijk zelf zorgen voor de apparatuur en een locatie. Er werd 113 kg. amfetamine in beslag genomen. Andere trajecten (invoer PMK en de productie van LSD) mislukten.

Casus 128

Invoer cocaïne vanuit Midden- of Zuid-Amerika naar Nederland en witwassen. De cocaïne werd voor de kust van Zuid-Amerikaans land door kleine boten naar grote zeeschepen gebracht. Voor de kust van Nederland werden de partijen cocaïne middels kleine boten weer van de zeeschepen afgehaald. Ook vond transport plaats via luchthavens, waarbij koeriers werden ingezet die de cocaïne via een koffer met dubbele bodem probeerden Nederland in te smokkelen.

Casus 129

Mensenhandel, mensensmokkel en het vervalsen van reisdocumenten. Minderjarige meisjes werden in Nigeria geronseld om onder valse voorwendsels in landen als Italië en Spanje in de prostitutie te gaan werken. Nederland was daarbij transitland. De meisjes dienden zich in Nederland als asielzoeker aan te melden. Daar de slachtoffers minderjarig waren, werden zij in open opvangcentra geplaatst. Dit maakte het voor de criminele organisatie in Nederland relatief eenvoudig om de slachtoffers uit de centra te halen, waarna zij verdwenen. Ruim 50 meisjes werden door de organisatie verhandeld, waarvan er uiteindelijk maar 10 werden teruggevonden.

Casus 130

Productie van en (internationale) handel in xtc en witwassen. Zo zien we de uitvoer van xtc naar de VS, handel in PMK, de invoer van aceton vanuit België naar Nederland, uitvoer van xtc naar Australië, uitvoer van xtc naar België. Vervoer werd op verschillende wijzen gedaan, zoals in jerrycans, kroonluchters, in een metalen kluis, een pizzaoven, PVC-pijpen en bloempotten.

Casus 131

Poging tot invoer in Nederland van 485 kg cocaïne (subsidiar de voorbereidingshandelingen daartoe) en witwassen. De cocaïne kwam uit Colombia, vervolgens werd het in Brazilië, Uruguay of Argentinië verpakt, en in Nederland ontvangen en in kleinere porties verdeeld om door te zenden naar andere Europese landen.

Casus 132

Productie en verkoop van xtc, die echter geen (of nauwelijks) MDMA bevatte maar mCPP. Dit middel staat niet op de lijst van de Opiumwet maar valt onder de Wet op de geneesmiddelen. MCPP is een poeder dat, na toevoeging van bijvoorbeeld een antibraakmiddel, meteen tot pillen geslagen kan worden. Je hebt daar alleen een recept voor nodig en een tabletteermachine.

Casus 133

Handel in versnijdingsmiddelen. Verdachten kochten paracetamol en cafeïne in bij de reguliere handel. Zij verkochten het door aan personen die de stoffen gebruikten als middel om onder meer heroïne mee te versnijden.

Casus 134

Leveren van verwarmingsmantels, rondbodemkolven en andere laboratoriumbenodigdheden door een glasblazer aan personen die deze apparatuur gebruikten voor de productie van synthetische drugs.

Casus 135

Een glasblazer houdt zich bezig met het vervaardigen van materiaal (vooral de aanpassing van kolven) voor de productie van synthetische drugs. Dit materiaal wordt afgenomen door producenten van synthetische drugs.

Casus 136

Witwassen, valsheid in geschriften, oplichting en belastingfraude. Het witwassen had onder meer betrekking op miljoenen euro's aan afgeperst geld.

Casus 137

Heroïnehandel. De heroïne werd ingekocht in Turkije en per auto naar Nederland vervoerd. De groep versneed de heroïne en verkocht het aan lokale afnemers en aan afnemers in Frankrijk, Duitsland, België en Ierland. Nederland fungeerde als transitland. Vrouwen fungeerden als tolk.

Casus 138

Hennephandel en witwassen. De groep hield zich bezig met inkoop, bewerking en verkoop van hennep. De natte hennep werd ingekocht via tussenpersonen. De eindafnemers kwamen uit België, Duitsland en Polen, maar er werd bemiddeld door tussenpersonen die in Nederland woonden.

Casus 139

Cocaïnehandel en witwassen. De hoofdverdachten importeerden de drugs vanuit Peru en Brazilië, soms via Suriname, naar Nederland. De drugs werden binnengesmokkeld via Schiphol of per boot afkomstig uit Brazilië via de haven van Vlissingen. Voor het vervoer van de drugs worden koeriers ingeschakeld die de drugs meenemen in een koffer (smokkel per vliegtuig) of tas (boot). Daarnaast werken de broers ook met bolletjesslikkers.

Casus 140

Cocaïnesmokkel door een groepering die voor een belangrijk deel bestaat uit familieleden en wordt aangevoerd door een vrouw. De familie importeert de drugs vanuit Venezuela via Colombia naar Curaçao en van daaruit wordt het per vliegtuig meegesmokkeld naar Nederland. Het wordt (onder meer) via bolletjesslikkers het land binnen gevoerd.

Casus 141

Het ging om een officiële bank die echter zonder vergunning vanuit Nederland opereerde en in een aantal gevallen naliet om een MOT-melding te doen.

Casus 142

Beleggingsfraude. De verdachten zetten een onderneming op waarvan zij het deden voorkomen dat deze investeerde in vakantieressorts. Via mooi ogend promotiemateriaal en professioneel uitzijnde prospectussen wisten zij beleggers te trekken om te investeren. Het ingelegde geld werd echter grotendeels niet geïnvesteerd maar verdween in de zakken van de daders.

Casus 143

Vastgoedfraude. Het crimineel samenwerkingsverband verhoogde de kosten van een bouwproject dat in opdracht van een vastgoedfonds werd uitgevoerd. Als gevolg hiervan had dat fonds teveel betaald aan verdachten G en H. Deze sluisden het teveel betaalde bedrag vervolgens door naar verdachten K, O en R. Het project is overigens nooit gerealiseerd.

Casus 144

Vastgoedfraude. Het project X was een project van een vastgoedfonds voor eindbelegger Z. Vermoedelijk had hoofdverdachte A van het vastgoedfonds verdachte J van de eindbelegger omgekocht, waardoor J akkoord was gegaan met een te hoge verkoopprijs. Er werd veel gewerkt met onderaanneming en bouwclaims, waardoor het geheel erg onoverzichtelijk is gemaakt. Hierdoor kon de ruimte gecreëerd worden voor de fraude, ook door middel van kosten-batenanalyses. Vervolgens is het geld op basis van valse facturen doorgesluisd naar verschillende bedrijven. Uiteindelijk is het grootste deel van het geld terechtgekomen bij de hoofdverdachten.

Casus 145

Vastgoedfraude. Het betrof veronderstelde fraude met vastgoedtransacties. Verdachten werden echter vrijgesproken.

Casus 146

Witwassen door middel van ondergronds bankieren. De hoofdverdachten opereerden vanuit een telecomwinkel. Hun bedrijf was een legale onderneming en vormde tegelijkertijd een belangrijk knooppunt voor een netwerk van ondergronds bankieren.

Casus 147

Witwassen van criminele gelden, valsheid in geschrifte, faillissementsfraude. Als woningbemiddelaar zocht de hoofdverdachte naar woningen voor zijn klanten uit het criminele milieu. Hij maakte voor zijn klanten onder meer valse documenten op, schakelde katvangers in, nam contant geld aan en betaalde 'salaris' uit. Hierdoor werd de (ware) identiteit van de klant voor de autoriteiten, voor makelaars en voor verhuurders verhuuld. Vaak ging het gepaard met hypotheekfraude, doordat valse inkomensgegevens werden verstrekt.

Casus 148

Witwassen van criminele gelden. De hoofdverdachten waren een autoverhuurbedrijf begonnen om klanten, veelal afkomstig uit het criminele milieu, de mogelijkheid te geven ook contant en 'anoniem' te kunnen betalen. Auto's werden op naam gezet van het bedrijf of van een katvanger. Het bedrijf voldeed de verzekering en belastingen en betaalde zelfs verkeersboetes en dit werd verrekend in de prijs.

Casus 149

Witwassen van geld door middel van ondergronds bankieren. Hoofdverdachte A opereerde vanuit een woning, waar klanten geld kwamen halen en brengen. A kreeg van hoofdverdachte B uit Pakistan door wie er geld kwamen brengen en vervolgens werd het geld, na instructies van B, uitbetaald aan andere klanten. A fungeerde in die zin als een verdeelcentrum. Daarnaast kwamen er ook klanten geld wisselen van kleine naar grote coupures.

Casus 150

Witwassen van geld door middel van ondergronds bankieren. Het crimineel samenwerkingsverband opereerde vanuit een wasserette, waarvan de hoofdverdachten eigenaar waren. Daar kwamen klanten langs die geld wilden overboeken. De overboekingen gingen voornamelijk van Engeland naar Nederland. Ook vonden er vermoedelijk overboekingen plaats naar Thailand, Turkije, Pakistan en Dubai.

Casus 151

Cybercrime / drugsmokkel. Het CSV hackte met behulp van personen met computerkennis de computersystemen van twee bedrijven (terminal/rederij) en gebruikte die hack om containers met drugs vanuit de Antwerpse haven binnen te halen. De containers werden afgehaald voordat de reguliere bedrijven dit konden doen.

Casus 152

Cybercrime / drugs- en wapenhandel. Via online marktplaats(en) werd gehandeld in cocaïne, hasj, heroïne, XTC, amfetamine en wapens. De goederen werden verstuurd binnen Nederland en naar afnemers in Zweden, België, Frankrijk, Duitsland, het VK.

Casus 153

Cybercrime. Computers en mobiele telefoons werden besmet met malware, met als doel frauduleuze banktransacties uit te voeren. Na inloggen op 'internetbankieren', werden slachtoffers doorgeleid naar een door de verdachten gemanipuleerde internetpagina.

Casus 154

Cybercrime. Een variant van skimmen (ook wel shimmen genoemd) waarbij niet de magneetstrip van een bankpas werd gekopieerd, maar waarbij het dataverkeer werd afgevangen tussen de pas en de terminal waar deze pas werd ingestoken. De aldus verkregen informatie werd op passen geladen waarmee vervolgens op verschillende plekken in de wereld geld werd opgenomen.

Casus 155

Cybercrime. Via banking malware werd geld van rekeningen gehaald. Slachtoffers ontvangen een mail die afkomstig lijkt van een energiebedrijf. In de mail wordt het slachtoffer verzocht een openstaand bedrag te voldoen, waarbij via een link meer informatie kan worden verkregen over de factuur. Wanneer op de link wordt geklikt, wordt de malware geladen. Via deze malware wordt geld vanaf bankrekeningen weggesluisd naar bankrekeningen die waren geopend door speciaal daarvoor geworven money mules. Daarna verdween het geld door middel van cashopnamen en overboekingen naar andere rekeningen.

Casus 156

Cybercrime. Phishing. Slachtoffers ontvingen e-mails die afkomstig leken te zijn van hun bank en waarin om bepaalde informatie werd gevraagd. Vervolgens belde een nep-bankmedewerkster met een verhaal over de beveiliging van de site van de bank, waarna de slachtoffers een code moesten geven (TAN-code). Vanaf dat moment werd ook meteen geld van de rekeningen gehaald.

Casus 157

Witwassen van waarschijnlijk uit drugshandel afkomstig geld. De hoofdverdachte ontvangt contant geld, vermoedelijk afkomstig van cocaïnehandel, en geeft dat door aan andere mensen. Een andere hoofdverdachte geeft hem het geld. De geldtransporten hebben vermoedelijk Zuid-Amerika als eindbestemming.

Casus 158

Hennepteelt. Het CSV wilde in Spanje hennep verbouwen in het kader van een zogenoemde Cannabis Social Club. Dit wordt daar juridisch beschouwd als een soort 'rokersclub', waarvan men lid kan worden en waarbij het onder strikte voorwaarden mogelijk is om in verenigingsverband legaal hennep te kweken en te gebruiken. Uiteindelijk worden grote hoeveelheden hennep en marihuana in beslag genomen en ook hasj en cocaïne.

Casus 159

Cocaïnesmokkel vanuit Suriname. Een CSV had een eigen schoonmaakbedrijf dat toegang verschafte tot de luchthaven Schiphol. Via het schoonmaakbedrijf kregen daders toegang tot vliegtuigen waarna zij de verborgen cocaïne uit de vliegtuigen konden halen.

Casus 160

Mensensmokkel/-handel. Filipijnse werknemers werden in dienst genomen voor de Nederlandse binnenscheepvaart. Door het CSV werden voor de Filipijnse werknemers een verblijfsvergunning en een tewerkstellingsvergunning aangevraagd, waarbij een valselijk opgemaakte arbeidsovereenkomst werd overlegd.

Casus 161

Productie van en handel in synthetische drugs en softdrugs, export van harddrugs naar Groot-Brittannië, witwassen en ondergronds bankieren. Drugs werden door de afnemer afgehaald in Nederland, of werden met vrachtwagens vervoerd in tassen. De productie van synthetische drugs had het CSV in eigen hand en de geldstromen liepen o.a. via ondergronds bankieren.

Casus 162

Drugssmokkel. Verschillende soorten drugs (amfetamine, hasj en cannabis) werden in vrachtwagens naar onder andere Engeland, Spanje en Frankrijk vervoerd. Hiervoor werd deels gebruik gemaakt van reguliere transportbedrijven.

Casus 163

Cocaïnesmokkel. Een CSV waarvan verschillende drugshandelaren deel uitmaakten, importeerde cocaïne vanuit Zuid-Amerika via de Rotterdamse haven. Daarbij werd gebruik gemaakt van een douanier, die ervoor kon zorgen dat containers met drugs niet door werden gecontroleerd.

Casus 164

Drugshandel. Het CSV handelde in heroïne vanuit Turkije en in cocaïne vanuit Zuid-Amerika. Om bijeen te komen en tot afspraken te komen met derden werd gebruik gemaakt van een café. Tijdens de onderzoeksperiode werd ook een tweetal hennepkwekerijen ontmanteld.

Casus 165

Criminele organisatie die het plegen van liquidaties tot oogmerk had. Er werd een grote partij (automatische) wapens en munitie aangetroffen.

Casus 166

Witwassen van waarschijnlijk uit drugshandel afkomstig geld. Het CSV nam van opdrachtgevers geld in ontvangst, verstopte het in bergplaatsen in koffers of rugtassen en zorgde ervoor dat deze door geldkoeriers naar Zuid-Amerika werden gebracht.

Casus 167

Cocaïnehandel en witwassen. Het CSV hield zich bezig met drugshandel, het financieren ervan en witwassen. Er werd gebruik gemaakt van eigen vervoermiddelen alsook van reguliere rederijen en luchtvaartmaatschappijen om de aangekochte cocaïne te vervoeren vanuit Zuid-Amerika naar Nederland.

Casus 168

Witwassen. De hoofdverdachte had wederrechtelijk verkregen vermogen opgebouwd uit de logistieke facilitering van handel in drugs. Bij de drugstransporten werd gebruik gemaakt van rechtspersonen in diverse landen die als dekmantel fungeerden. Onder hun naam werden met drugs gevulde machinerieën vervoerd.

Casus 169

Hennepsteelt. Door de verdachten werden in verschillende panden hennepkwekerijen opgezet. Ook werd een hennepknipperij opgezet.

Casus 170

Internationale handel in verschillende soorten drugs (onder meer cocaïne, hennep en amfetamine). De illegale handelsstroom omvatte verschillende werelddelen. Er werd onder meer gebruik gemaakt van de zogenoemde freezones van Singapore en Dubai. De smokkel vond plaats in machines, waarbij in holle ruimten drugs werden verborgen.

Casus 171

Drugshandel. Een vooral in Brabant opererend CSV was betrokken bij de productie van en handel in onder meer XTC. Het CSV was tevens betrokken bij de handel in cocaïne, de teelt en handel in hennep en het witwassen van het geld dat hiermee werd verdiend.

Casus 172

Witwassen. De hoofdverdachte opereerde vrij zelfstandig in het ondergronds bankieren, zonder aansturing van *brokers*. Hij had een vast netwerk van tussenpersonen en geldkoeriers. De tussenpersonen introduceerden verschillende klanten bij de hoofdverdachte of lieten geldtransacties plaatsvinden via hem. Tevens werden bij de tussenpersonen, in opdracht van de hoofdverdachte, geldbedragen ingebracht en opgehaald.

Casus 173

Cybercrime. Witwassen van bitcoins. Verdachten kochten bitcoins in van personen die ze vermoedelijk via drugshandel op darknet markets hadden verdiend en gaven daar euro's voor terug. Deze bitcoinwisselaars ontmoeten hun klanten vooral in openbare gelegenheden.

Casus 174

Het CSV bestond grotendeels uit leden van een bekende motorclub. Zij werden verdacht van wapenhandel, drugshandel (hennep en harddrugs) en afpersing.

Casus 175

Drugshandel. Een loods werd door het CSV gebruikt als 'marktplaats', als trefpunt voor een groot aantal kopers en verkopers van drugs en benodigde middelen voor de productie van drugs.

Casus 176

Cocaïnehandel. Een CSV hield zich in Amsterdam en Rotterdam bezig met handel in

cocaine die vanuit Zuid-Amerika werd geïmporteerd. Daarbij werd gebruik gemaakt van boten, vliegtuigen en bolletjesslikkers. Het CSV had zowel contacten in Colombia als in Nederland en België. Drugs en geld werden opgeslagen in stashhuizen van waaruit partijen werden doorverkocht aan afnemers.

Casus 177

Witwassen door middel van ondergronds bankieren. Een ondergrondse bankier voerde in samenwerking met *brokers* illegale geldtransacties uit tussen Engeland en Nederland. Britse ponden werden in Engeland bij een ondergrondse bankier ingebracht en in Nederland uitbetaald. De hoofdverdachte maakte daarbij gebruik van meerdere geldkoeriers. De herkomst van het geld betrof vermoedelijk drugshandel.

Casus 178

Witwassen door middel van ondergronds bankieren. Het ging om ondergrondse bankiers die grote contante geldbedragen uitbetaalden en in ontvangst namen in Nederland, veelal in opdracht van *brokers* in het buitenland. Gezien de werkwijze en grootte van de bedragen bestond het vermoeden dat het geld afkomstig was uit de opbrengst van enig misdrijf.

Casus 179

Fraude en witwassen/overige delicten. Met behulp van vals opgemaakte documenten werden hypotheek aanvragen ingediend en werden bouwdepots leeggetrokken. Ook werd een aantal kilo hasj en een vuurwapen aangetroffen.

Casus 180

Witwassen. Er vinden op bankrekeningen van rechtspersonen contante stortingen plaats van in totaal miljoenen euro's. Vervolgens wordt geld doorgeboekt naar rekeningen in het buitenland, onder meer China en Hong Kong. Het vermoeden bestond dat op deze manier geld werd witgewassen dat door anderen met drugshandel was verdiend.